

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

SAÁRY RÉKA

A vállalati biztonság a stakeholder elmélet tükrében

Témavezető: Dr. habil. Csiszárík-Kocsir Ágnes

Szigorlati/komplex vizsga bizottság:

Elnök:

Prof. Dr. Rajnai Zoltán, egyetemi tanár

Tagok:

Dr. habil. Baranyai Zsolt, egyetemi docens

Dr. Maros Dóra, egyetemi docens

Nyilvános védés teljes bizottsága:

Elnök:

Prof. Dr. Rajnai Zoltán, egyetemi tanár

Titkár:

Dr. Csernák József egyetemi adjunktus

Tagok:

Dr. habil. Baranyai Zsolt, egyetemi docens

Bodáné Dr. Kendrovics Rita, egyetemi docens

Prof. Dr. Takácsné Prof. Dr. habil György Katalin,
egyetemi tanár

Bírálok:

Dr. Horváth Richárd, egyetemi docens

Pató Gáborné Dr. habil. Szűcs Beáta, egyetemi docens

Nyilvános védés időpontja:

2021

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
A tudományos probléma megfogalmazása	6
Célkitűzések és kutatási módszerek.....	8
1 A BIZTONSÁG FOGALMA, A VÁLLALATI BIZTONSÁGPOLITIKA ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA	11
1.1 A biztonság értelmezésének áttekintése, szintetizálás	11
1.1.1 A biztonság fogalmi meghatározása: etimológia.....	11
1.1.2 Kitekintés: nemzetközi biztonság, a biztonság komplex megközelítése ..	14
1.1.3 A biztonság a közgazdaságtanban	18
1.1.4 A biztonság lehetséges taxonómiái.....	20
1.1.5 Összegzés.....	22
1.2 Biztonság szempontjából specifikus gazdasági szereplők bemutatása	23
1.2.1 A magánbiztonsági szektor	24
1.2.2 Kritikus infrastruktúrák biztonsági kérdései.....	27
1.2.2.1 A kritikus infrastruktúra fogalma.....	27
1.2.2.2 A kritikus infrastruktúrák védelme	29
1.2.3 Összegzés.....	30
1.3 A vállalati biztonság.....	31
1.3.1 A vállalati biztonság definíciója	31
1.3.2 A vállalati biztonságfelfogás fejlődésének stációi.....	33
1.3.3 A vállalati biztonság alrendszerei	35
1.3.4 Konvergencia és integrált szemlélet a vállalati biztonság területén	36
1.3.5 Az integrált vállalati biztonságfelfogás meghonosodásának szervezeti feltételei.....	38
1.3.6 A vállalati biztonságmenedzsment helye a szervezeti struktúrában	39
1.3.7 A vállalati biztonságmenedzsment eszközei, feladatai.....	41

1.3.8	Biztonsági kultúra	43
1.3.9	Összegzés.....	46
2	A VÁLLALATI BIZTONSÁG ÚJ DIMENZIÓINAK VIZSGÁLATÁBA BEVONT ELMÉLETEK BEMUTATÁSA	48
2.1	A CSR koncepció rövid áttekintése, alternatív irányzatok bemutatása	50
2.1.1	A vállalati társadalmi felelősségvállalás szintjei és dimenziói	51
2.1.2	Alternatív CSR elméletek	54
2.1.2.1	Politikai CSR.....	54
2.1.2.2	A vállalatok biztonsági felelősségvállalása (CSecR).....	56
2.1.3	Összegzés.....	57
2.2	A stakeholder elmélet a stratégiai menedzsment szakirodalomban.....	58
2.2.1	Az érintetti elmélet interpretációs irányzatai	59
2.2.2	A stakeholder fogalma	63
2.2.3	Kik lehetnek stakeholderek? – stakeholder tipológiák bemutatása	65
2.2.3.1	Statikus stakeholder tipológiák	67
2.2.3.2	Többdimenziós stakeholder tipológiák	69
2.2.4	Stakeholder menedzsment	72
2.2.5	Érintetti érdekek, stakeholder követelések és hozzájárulások	74
2.2.6	Összegzés.....	76
3	AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÁSI KERETE ÉS A VIZSGÁLATI MÓDSZERTANOK BEMUTATÁSA	78
3.1	Az első kutatási fázis: a vállalati biztonság stakeholder szempontú vizsgálata szakértői mélyinterjúk segítségével	80
3.2	A második kutatási fázis: a biztonság fogalom megjelenése a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának kommunikációjában - kevert szövegelemzés	83
3.3	Harmadik kutatási fázis: fogyasztói percepciók vizsgálata kvantitatív módszerrel.....	88
3.4	Összegzés	93

4	EREDMÉNYEK.....	94
4.1	A szakértői mélyinterjúk eredményeinek bemutatása.....	94
4.1.1	A vállalati biztonság és a stratégia kapcsolata.....	94
4.1.2	A vállalatok biztonsági felelősségvállalása	97
4.1.3	A stakeholder szerepek a vállalati biztonság vonatkozásában.....	99
4.2	A kevert szövegelemzés, tartalomelemzés eredményeinek bemutatása	102
4.2.1	Kvantitatív tartalomelemzés eredményei.....	102
4.2.2	A kvalitatív diskurzuselemzés eredménye.....	105
4.3	A kvantitatív kutatás, kérdőíves megkérdezés eredményei	109
4.3.1	Többváltozós elemzések.....	116
4.3.1.1	Az általános biztonságérzet és a demográfiai jellemzők kapcsolatának vizsgálata	116
4.3.1.2	Fogyasztói véleménykülönbségek a vállalati biztonsághoz köthető teljesítmény megítélésében.....	117
4.3.1.3	Vállalatok biztonsági teljesítményének megítélése szerinti fogyasztói szegmensek	119
4.4	Az empirikus kutatás eredményeinek összegzése.....	122
	ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK.....	127
	Új illetve újszerű tudományos eredmények.....	127
	Ajánlások	131
	IRODALOMJEGYZÉK	132
	AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK	146
	TÁBLÁZATJEGYZÉK.....	148
	ÁBRAJEGYZÉK.....	150
	FÜGGELÉK	151
	KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	162

BEVEZETÉS

*“A hatékonyság valóban fontos, de a **biztonság** még fontosabb.”*

Brandon Hackett

A tudományos probléma megfogalmazása

A vállalati biztonságpolitika a közbiztonsággal, nemzetbiztonsággal, a szociális, gazdasági biztonsággal, illetve magánbiztonsági ágazat kihívásaival foglalkozó szakirodalmakkal összevetve, elenyésző figyelmet kapott az utóbbi évtizedben. Ez azért is meglepő, mert ahogy a fent felsorolt területeken, úgy a vállalati szinten is komoly küzdelem és versenyfutás zajlik a turbulens környezet indukálta, újfajta biztonsági kihívásokkal. A biztonsági vezetőknek napjainkban a vállalatirányítási feladatoktól, az üzlet folytonossági tervezésen és információvédelmen keresztül, a hírnév-, illetve válságmenedzsmentig számtalan területen kell helyt állniuk, miközben a biztonsági terület komplexitásának vállalaton belüli ismertsége/elismertsége érdemben nem változott. [1]

A globalizált és fokozott ütemben digitalizálódó gazdasági környezet elengedhetetlenné teszi a szervezeteket átfogó, komplex, stratégiai szintű biztonsági problémakezelés elterjedését. Ezzel párhuzamosan mégis azt tapasztaljuk, hogy a vállalati biztonságpolitika elméleti szakértői - szinte kizárólag - a téma gyakorlatias, operatív vetületére koncentrálnak, a témában született tudományos közlemények többségében a biztonsági rendszerek működését elemzik esettanulmányok segítségével, miközben a biztonságsszervezés gazdasági vetülete, kommunikációs kihívásai, valamint stratégiai beágyazhatósága kevésbé került a kutatások fókuszába.

Értekezésem célja, hogy új aspektusból vizsgáljam a vállalati biztonság kérdéskörét, amely szemlélet, reményeim szerint lehetőséget biztosít a vállalati biztonságpolitika új dimenzióinak feltárására, és fogalmi keretének kiszélesítésére. Az általam alkalmazott multidiszciplináris megközelítés alapvetően újszerűnek mondható, tekintve, hogy az áttekintett tudományos munkákban mindössze két szűk részterület hasonló aspektusú vizsgálatára találtam példát, azonban ezek (noha egyik empirikus kutatással is megalapozott), vagy ágazati szempontból (magánbiztonsági ágazat) [2], vagy a vállalati

résztevékenységre (informatikai biztonság) [3] koncentrálnak szűkítették a kutatási eredmények felhasználhatóságát.

A disszertáció elméleti megalapozását, a fentieknek megfelelően két tudományos tématerület adja. A dolgozat első fejezetében a biztonság fogalmi keretének tisztázását követően két, biztonság tudományi szempontból specifikus „ágazat” (a magánbiztonsági szektor, illetve a kritikus infrastruktúra szolgáltatók) sajátos biztonságpolitikai kihívásait tekintem át. A biztonság tudományi fejezet harmadik részében a vállalati biztonságpolitika konceptualizációjára, a terület alrendszerének bemutatására, valamint a tervezési folyamatok leglényegesebb elemeinek ismertetésére törekszem. Noha dolgozatomban a vállalatok biztonsági kihívásait vizsgálom, úgy gondolom, hogy az általam alkalmazott megközelítésmód túlmutat a tradicionális vállalati biztonságpolitika elméleti keretein, tehát a fent idézett általános biztonságelméleti áttekintés mindenképpen indokolt.

A szakirodalmi áttekintés másik pillérét a stakeholder elmélet, illetve a vállalati felelősségvállalás releváns részeinek és alternatív vonulatainak áttekintése adja. Véleményem szerint a stakeholder elmélet, amely kezdetben alternatív menedzsment irányzatként indult, majd elsősorban a társadalmi felelősségvállalás keretei között vált legitim, a gyakorlatban is elfogadott modellt, megfelelő keretet biztosít a vállalati biztonság komplexitásának feltárására. Amennyiben elfogadjuk, hogy a mai szervezetek nem hagyatkozhatnak tisztán a profitszerzési törekvéseikre, belátható, hogy a vállalati biztonságban egészen új, üzleti és társadalmi dimenziói rajzolódhatnak ki (pl. információbiztonság), amelyekhez a vállalat egyes érintettjei hozzájárulhatnak, esetleg hozzájárulásukra igényt formálnak, vagy megszerzésükért árprémiumot hajlandóak fizetni. Ezen új biztonsági dimenziók egyben új stratégiai utakat jelölhetnek ki a szervezetek számára, amely felvetés szakmai szempontból is izgalmassá teszi az értekezés témáját. A vállalati biztonság a szervezetek számára működési minimum, a tradicionális felfogás szerint alapvetően költséghely, de ezen új aspektusból értelmezhető a versenyelőny forrásaként is. A benne rejlő lehetőségek felismerése ugyanakkor egyrészt komoly szemléletváltást feltételez a vállalati biztonsági szakemberek részéről, másrészt olyan komplex (műszaki, gazdasági, marketing stb.) jártasságot követel meg, amellyel képesek változtatni a terület vállalaton belüli megítélésén is.

Célkitűzések és kutatási módszerek

Az értekezés központi célkitűzése a vállalati biztonságpolitika és a stakeholder elmélet összefüggéseinek feltárása, valamint a stakeholder menedzsment, mint új tervezési aspektus, illetve eszköztár beépítési lehetőségeinek vizsgálata a biztonságszervezés vonatkozásában. Úgy gondolom, hogy a stakeholder szemlélet beemelése indokoltasága több szempontból is alátámasztható. Egyrészt ez a szemléletmód egy a külső tényezők változékonysága hatására kialakult, evolucionista stratégiaelmélet [4], és mint ilyen, a fent leírt változó biztonsági környezetben adekvátan érvényesül rugalmas természete, másrészt az elmélet lényegét adó külső és belső érintetti kapcsolatok kezelése, a stakeholderek elvágásai, valamint hozzájárulásai biztonsági szempontból is jól megragadhatók, mi több kiszélesítik a vállalati biztonságpolitika tervezésében és szervezésében jelenleg uralkodó belső fókuszú szemléletet.

A központi célkitűzés mentén több részelt határozta meg, amelyekhez a szakirodalmi áttekintés, valamint az empirikus kutatás során öt hipotézist rendeltem (1. táblázat). Ezeknek, valamint a kutatásaim során alkalmazott módszertanoknak a részletes bemutatására a harmadik fejezetben kerül sor.

Az elméleti megalapozáshoz kapcsolódóan az alábbi célokat határozta meg:

C1: A biztonság fogalom komplexitásának megragadása, az átalakulóban lévő biztonság fogalom sajátosságainak vizsgálata - egyebek mellett - a vállalati biztonságpolitika területén.

C2: A vállalati társadalmi felelősségvállalás, valamint a stakeholder elmélet releváns elemeinek áttekintése, rendszerezése.

Az empirikus kutatás során alkalmazott módszertanok kiválasztásakor a „kevert módszertani megközelítés” [5] szándékán túl arra törekedtem, hogy a témát több szempontból is megvizsgálhassam. Első lépésként kvalitatív kutatás formájában, szakértői mélyinterjúk segítségével a téma vállalati aspektusait vizsgáltam. A vállalati biztonság területén felelős vezetők véleménye azért volt fontos számomra, mert az interjúk során feltárt információk által megragadhatóvá vált az elméletben leírt jelenségek (többek között a biztonsági dimenziók átalakulása, a biztonság szervezeti megítélésének

tendenciái) gyakorlati megvalósulása. A kvalitatív kutatás vázát az alábbi célok mentén építettem fel:

C3: A vállalati biztonságpolitika és a stratégiai tervezés viszonyrendszerének elemzése. A biztonság külső és belső (stakeholder szemléletű) aspektusainak feltárása a vállalati gyakorlatban.

C4: A vállalati biztonsági felelősségvállalás (Corporate Security Responsibility) fogalmi körének konceptualizációja.

A kutatás második, illetve harmadik fázisában tartalomelemzés, kevert szövegelemzés, valamint kvantitatív kérdőíves megkérdezés segítségével a vállalatok biztonsághoz köthető szerepvállalását egyaránt vizsgáltam a szervezetek, illetve az egyik fontos érintetti csoport, a vevők, fogyasztók szempontjából. Empirikus kutatásom ezen fázisához köthetően az alábbi célokat határoztam meg:

C5: A vállalatok külső, biztonsághoz köthető kommunikációs gyakorlatának (stakeholder szemléletű) áttekintése.

C6: A fogyasztók, mint közvetlen érintettek észlelt biztonságérzetének vizsgálata, valamint a vállalatokkal szembeni, biztonsághoz köthető elvárásaik feltárása.

A disszertáció kutatási céljait, a felállított hipotéziseket, elméleti megalapozásuk forrásait, valamint az alkalmazott módszertanok kapcsolatait az 1. számú táblázatban összegeztem.

Kutatásaimmal többek között azt a célt is szolgálom, hogy megerősítsem a vállalatbiztonság definíciók azon vonulatát, amelyek a fogalom külső dimenzióit is hangsúlyozzák. [6] Vizsgálataim további gyakorlati hasznaként abban bízom, hogy az instrumentális érintetti elmélet és a stakeholder „menedzsment tool”-ok beépítésével, a problémák és kockázatok újszerű megközelítéséhez szemléletmódot, valamint konkrét eszközöket kínálhatok a gyakorlati szakemberek számára, amelyekkel rugalmasan és átfogóan kezelhetik a biztonságmenedzsment elemzési, tervezési és megvalósítási fázisaiban felmerülő komplex kihívásokat.

Célok/Hipotézisek		Elméleti megalapozás	Vizsgálati módszertan
C1: A biztonság fogalom komplexitásának megragadása, az átalakulóban lévő biztonság fogalom sajátosságainak vizsgálata - egyebek mellett - a vállalati biztonságpolitika területén.			Szakirodalmi szintézis
C2: A vállalati társadalmi felelősségvállalás valamint a stakeholder elmélet releváns elemeinek áttekintése, rendszerezése.			Szakirodalmi szintézis
C3: A vállalati biztonságpolitika és a vállalati stratégiai tervezés viszonyrendszerének elemzése. A biztonság külső és belső (stakeholder szemléletű) aspektusainak feltárása a vállalati gyakorlatban.		Luderby et al. (2007) Walby-Lippert (2014) Elms-Phillips (2009)	Szakirodalmi szintézis Szakértői mélyinterjú (tartalomelemzés)
C4: A vállalati biztonsági felelősségvállalás fogalmi körének konceptualizációja.		Wolf et al. (2007)	Szakértői mélyinterjú, tartalomelemzés (Grounded Theory)
C5 A vállalatok külső CSR-hoz köthető kommunikációs anyagainak biztonsági aspektusú áttekintése.			
H1:	<i>A biztonság egyes érintettekhez köthető dimenziói egyértelműen beazonosíthatók a vizsgált kommunikációs eszközökben és felületeken</i>		Tartalomelemzés Kevért szövegelemzés
C6: A fogyasztók, mint közvetlen érintettek észlelt biztonságérzetének vizsgálata, valamint a vállalatokkal szembeni biztonsághoz köthető elvárásaik feltárása.			
H2:	<i>A fogyasztók az észlelt biztonságot elsősorban mikro (közvetlen környezetükben megjelenő) tényezőkhöz kötik.</i>	Radányi (2009)	Kvantitatív tartalomelemzés, gyakoriság
H3:	<i>Az észlelt biztonságérzet és a fogyasztók demográfiai jellemzői között szignifikáns kapcsolat mutatható ki.</i>	Tóth-Horváth (2014) Dusek (2015)	Variancia analízis
H4:	<i>A fogyasztók szerint a vállalatoknak nincs kiemelt szerepe észlelt biztonságérzetük alakulásában. A biztonságérzet alakulását illetően a felelősséget elsősorban az állami, kormányzati szereplőkhöz kötik..</i>	Radányi (2009) PWC kutatás (2017)	Leíró statisztikák
H5:	<i>A vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének megítélése vonatkozásában, az egyedi fogyasztói vélemények mentén eltérő preferenciájú fogyasztói csoportok azonosíthatók be.</i>		Többváltozós elemzések Faktoranalízis Klaszteranalízis

1. táblázat: Az értekezés céljai, a kutatási hipotézisek és módszertanok összefoglalása

Forrás: saját szerkesztés

1 A BIZTONSÁG FOGALMA, A VÁLLALATI BIZTONSÁGPOLITIKA ELMÉLETI MEGALAPOZÁSA

1.1 A biztonság értelmezésének áttekintése, szintetizálás

1.1.1 A biztonság fogalmi meghatározása: etimológia

A biztonság fogalmának meghatározása komoly kihívás elé állította és állítja a témát kutató teoretikusokat. Míg az kétség nélkül kijelenthető, hogy biztonságra vágyik minden ember, biztonságigényünk viselkedésünket, döntéseinket erősen befolyásolja [7], ha a fogalom jelentéstartalmára gondolunk, már sokkal árnyaltabb a helyzet, hiszen zavarba ejtően sok lehetséges értelmezés merül fel. Elsőként tisztáznunk kell, hogy mást értünk biztonság alatt a köznapi nyelvben, mást a filozófia, az etika aspektusából, illetve egyedi értelmet nyer a kifejezés a politikában, szociológiában és a gazdaság területén. Szociológiai kutatások tanulsága szerint, **a hétköznapi ember** a biztonság fogalmát **a szociális biztonsággal, illetve a közbiztonsággal azonosítja leginkább**. Szociális biztonság alatt általában az egészség-és nyugdíjbiztosításhoz, valamint egyéb szociális juttatásokhoz való hozzáférhetőséget értjük, fontos ugyanakkor az emberek számára a megélhetést biztosító munkahely és a jóléti társadalomban elvárt igazságos (vagy annak tűnő) elosztási rendszer megléte. [8] A közbiztonság bűnmegelőzésen túl [9], a társadalmi együttélés rendjének (egyének életének, személyiségi jogainak, javainak megvédése) fenntartását jelenti. [8]

A Magyar Értelmező Kéziszótár meghatározása alapján a biztonság „veszélytől, bántódástól mentes, zavartalan állapot”. A Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint pedig „a dolgoknak, életviszonyoknak olyan rendje, olyan állapot, amelyben kellemetlen meglepetésnek, zavarnak, veszélynek nincs, vagy alig van lehetősége, amelyben nem kell ilyentől félni...Valakinek vagy valaminek (veszélytől, kártól, jogtalan beavatkozástól, bántódástól való) védett állapota, helyzete.” A legáltalánosabb értelmezés szerint tehát **a biztonság - negatív definícióval - leginkább valaminek** (veszély, kockázat, bántódás stb.) **a hiányával írható le**. [10]. Felmerül a kérdés, hogy ilyen állapot egyáltalán elképzelhető, megvalósítható-e manapság akár társadalmi, akár politikai vagy gazdasági értelemben. A válasz valószínűleg nem, így nem véletlen, hogy a szakértők a zavar

elfogadható mértékének elismerése mellett, kiemelten kezelik a védelem fogalmát, ami adott fenyegetettség mellett „a biztonság megteremtésére, szinten tartására, fejlesztésére irányuló tevékenység.” [11](12. o.), illetve „...a véd igével kifejezett cselekvés, valakinek vagy valaminek a megvédését, megoltalmazását” jelenti. [12](2. o.) **A biztonság tehát állapotként, míg a védelem tevékenységként értelmezhető.**

A fentiek alapján a Király-Pataki szerzőpáros szerint a biztonság egy lehetséges meghatározása a következő: „a biztonság a veszély hiánya,...bizonyos emberek, embercsoportok, államok, államszervezetek bizonyossága arról, hogy a lehetséges veszélyektől védve vannak...olyan állapot, amelyben egyéneket, csoportokat és az államokat komoly veszélyek nem fenyegetik illetve azoktól védettnek érzik magukat...” [10](175. o.)

Muha szerint „a biztonság a rendszer olyan – az érintettek számára kielégítő mértékű – állapota, amelyben zárt, teljes körű, folytonos és kockázatokkal arányos védelem valósul meg.” [11](13. o.)

A biztonságot lehet tehát **az individuum, embercsoport, állam vagy bármely rendszer állapotaként** értelmezni, de találkozunk ettől eltérő, a környezet állapotának aspektusából megközelített definícióval is. Fisher-Green szerint a biztonság stabil, viszonylag jól kiszámítható környezetet jelent, amelyben az egyén vagy embercsoportok ismerik, előre látják a sérülés károkozás mentes kimeneteket, és nem is kell tartaniuk az effajta negatív behatásoktól. [9][13]

Ürmösi azt emeli ki, hogy nem akkor vagyunk biztonságban, amikor zavarmentes a környezet, hanem akkor, ha ismerjük a lehetséges veszélyforrásokat (ez egyre nagyobb kihívás manapság), illetve felkészülünk és reagálni tudunk az eseményekre. [14] A biztonság szerinte összességében átfogó jellegű, oszthatatlan, több komponensű, a katonai vonatkozásokon túlmutató objektív és szubjektív elemeket magába integráló fogalom.

Tovább nehezíti a fogalom tisztázását, hogy az angol nyelv a „security” és a „safety” terminológiát egyaránt használja a biztonság vonatkozásában. Egyes magyar szerzők nem is tesznek különbséget a két angol kifejezés jelentéstartalma között [11], ugyanakkor szemantikailag vizsgálva az angol nyelvű megnevezéseket megállapítható, hogy valami akkor tekinthető „safe”-nek, **azaz biztonságos állapotnak, ha annak az adott, meglévő formáját kívánjuk fenntartani.** Ennek megfelelően az angolszász szakirodalom a

„safety” kifejezést használja például a környezet-, munka- és egészségvédelem viszonylatában. „Secure”, **azaz védett valami abban az esetben, ha külső szándékolt, romboló, károsító hatások ellen biztosítjuk.** Tehát ezzel a kifejezéssel találkozunk, egyebek mellett a nemzetközi biztonságpolitika, a vállalati, szervezeti biztonság, illetve az információbiztonság esetében is. Összességében a „security” biztonság, valaminek a biztos állapotaként értelmezhető, míg a „safety” szintén biztonság, veszélytelenség, védett helyzetet jelent. [12] Az értelmezésbeli különbséget vizsgálja a vállalati biztonságpolitika és rendszerbiztonság területén alkalmazott terminológiákat összegző tanulmány, amelyben a „safety” a rendszer azon állapota, amikor a véletlen (accidental) behatás, a „security” a szándékolt rosszindulatú (malicious) behatás, míg a „survivability” mindkét típusú behatás, károkozás ellen védett, azaz képes azokat azonosítani, megelőzni illetve reagálni rájuk. [15][16]

A biztonság fogalmát önmagában **három megközelítésben** vizsgálhatjuk. A fentiekben bemutatott meghatározások a **biztonság közvetlen értelmezését** célozzák, de beszélhetünk a fogalom **pszichológiai megközelítéséről** is, amely szerint a biztonság érzet/percepció, amely lehet valós, téves vagy manipulált. Vizsgálhatjuk továbbá **jogi szempontból**, ahol a biztonság külső és belső garanciák rendszerének kiépítését és működtetését jelenti. [17]

A fogalom összetettsége okán jelentéstartalmát, a különböző szakterületek jellemzően minősítő **jelzők segítségével konkretizálják.** A jelzős szerkezetekben, kontextustól függően egyaránt találkozunk a biztonság, illetve a védelem kifejezésekkel, például (a teljesség igénye nélkül) a nemzetbiztonság, nemzetvédelem; egészségbiztonság, egészségvédelem; környezetbiztonság, környezetvédelem; szociális biztonság, szociális védelem esetében. Ugyanakkor vannak olyan területek, ahol jellemzően, esetleg kizárólagosan, csak a két fogalom (biztonság, védelem) valamelyikét használják, ilyen többek között a katasztrófavédelem, illetve az üzembiztonság, termelésbiztonság. [12]

Craighead szerint [18] a biztonságot értelmezhetjük szolgáltatásként is, amely során bizonyos szervezetek, akár magánvállalatok személyek, vagyontárgyak, információk védelmét látják el egyéni vagy a közösség jólétét biztosítandó. [9]

Munk összegyűjtötte a **biztonság azon alapelemeit**, amelyek szerinte minden kontextusban értelmezhetők és érvényesek, ezek alkotják az általa megalkotott biztonság alapmodelljét. [12] A modell összetevői pedig a következők:

- A **biztonság alanya**, a fenyegetésnek kitett objektum és annak védendő tulajdonságai.
- A **fenyegetések**, a veszélyeztető (kölsön)hatások, amelyek végbemennek az objektum és környezet között, vagy az objektumon belül érvényesülnek.
- A **veszélyeztetés forrása**, a biztonság alanyát veszélyeztető kölcsönhatásokban érintett objektumok.

A fenti felsorolás új színezetet kap a pszichológiai aspektus és az újszerű, absztrakt fenyegetések megjelenésének köszönhetően. Pszichológiai szempontból a fenyegetés elemet érdemes komplexebb módon megközelíteni, és tisztázni, hogy annak természete lehet valós vagy vélt, és ilyen formán akár nem is létező veszély. A veszélyeztetés forrása, a fenti modellben kölcsönhatásban érintett objektumként jelenik meg, míg egyes helyzetekben azt látjuk, hogy a félelmet, bizonytalanságot keltő veszélyek egy része nem kézzelfogható, forrásuk nem vagy csak nehezen definiálható, mégis jelentősen befolyásolják biztonságérzetünket. (pl. kiberbiztonság, globalizáció)

Sajátos jelenség, hogy a biztonság fogalmának szakirodalmi áttekintése során számos kutató a fogalom történelmi korok, a civilizáció fejlődése során (tehát az **idő dimenziójában**) **változó jelentését** vizsgálja.[7][8][19] Közös eredménye ezeknek az elemzéseknek az a megállapítás, hogy a biztonság fogalma a huszadik század közepétől jelentősen kibővül, átértékelődött.

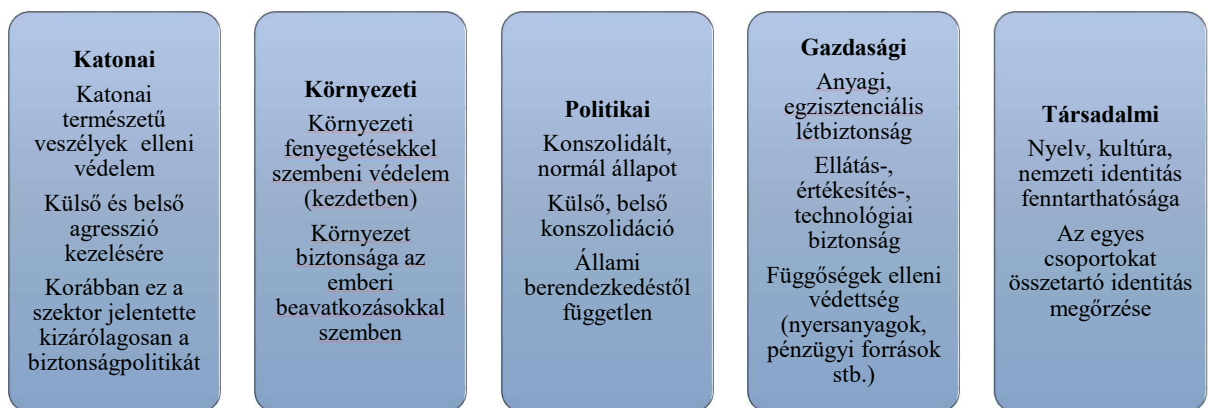
1.1.2 Kitekintés: nemzetközi biztonság, a biztonság komplex megközelítése

Kevés olyan tudományterület van, ahol annyira egyértelműen tisztázott a biztonság fogalma, mint a nemzetközi biztonság területén, igaz a konszenzust komoly, napjainkig tartó diskurzus övezi. A fogalom definiálása tekintetében hosszú ideig, egyetlen fő csapásként (**realista iskola**) a szűk, **hagyományosan katonai és államközpontú szemléletű értelmezés uralkodott**. A nemzetközi biztonság tudományterület korai kutatói a biztonságot államközi konfliktushelyzetekhez kötötték, a szót elsődlegesen az államérdek fogalmával kapcsolták össze, a biztonság legfőbb letéteményesének az államot tekintették. [8]

A közelmúltban, nagyjából a hetvenes évektől a nemzetközi biztonságpolitika területén is alapvető változások tapasztalhatók (hidegháború, globalizációs problémák, gazdasági

válságok hatásai, üvegházhatás stb.) amelyek a biztonsági helyzet komplexitása okán új modellek megjelenését sürgették. [20] Ennek eredményeként első körben gazdasági és környezeti problémák kapcsán, ezen új témakörök is helyet követeltek magunknak a nemzetközi biztonság diszciplína tárgykörében, később rész kutatási területek kialakulását is indokoltta téve, úgy mint pénzügyi biztonság, energiabiztonság. [8]

A biztonság komplexitását megragadandó számos kutató mellett Barry Buzan több munkájában a **biztonság fogalmának kiszélesítését** sürgeti. A szerző kutatótársaival közösen megalkotott modelljében a biztonság öt dimenzióját, szektorát definiálta. Ezek a *katonai, környezeti, gazdasági, társadalmi és politikai* alrendszerek. (1. ábra)

1. ábra: A biztonság alrendszerei (szektorai)
Forrás: saját szerkesztés [2][8][14][19-22] alapján

A szerzők - egyebek mellett - feltérképezték az egyes szektorok közötti átfedéseket is. Fontos kiemelni, hogy noha az egyes alrendszerek között nincs eredendő fontossági sorrend, az eseti elemzések során, a környezeti, helyzeti sajátosságokhoz illeszkedően bizonyos területeket lehet prioritással kezelni. [20] A nemzetközi biztonságpolitikai elemzéseknél sokszor szembesülhetünk ugyanakkor a katonai alrendszer dominanciájával. [21]

Az érintett akadémikusok szerint az egyes alrendszerek több szinten vizsgálhatók (lásd alább), ennek megfelelően az elemzések eredményei az adott szintek viszonylatában is értelmezhetők vagy értelmezendők. [21]

Annak ellenére, hogy a **biztonság komplex modelljének** életre hívását a globalizáció indukálta, és igaz, hogy a biztonságpolitikai problémák sokszor nem ismernek nemzetállamot és nem „tisztelnek” államhatárt, az is tény, hogy vannak olyan lokális, nemzeti sajátosságok, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni az elemzések során.

A fenyegetettség illetően jellegétől függően, a modellben az alábbi elemzési szinteket javasolják a kutatók:

- Globális szint, államhatárokon átívelő, világméretű biztonsági folyamatok fenyegetése, amelyek körét a vizsgálat tárgyának megfelelően szűkítjük.
- Regionálisan nem körülhatárolható részterület elemzése során, olyan problémákat, fenyegetéseket vizsgálunk, ami földrajzilag nem körülhatárolható területhez köthetők, de egyéb dimenzió mentén koherensen jelentkeznek. (pl. migrációs válság, vízkészletek problémája)
- Regionális szint a földrajzilag körülhatárolható területet felölelő elemzéseket jelöli, fontos megjegyezni, hogy ez nem feltétlenül egyezik az államhatárokkal.
- Lokális szintű vizsgálatok során a helyi közösségek önálló, sajátos biztonsági kérdései kerülnek górcső alá. (Ilyen lehet elmaradott térségek közbiztonsága, esetleg a helyi konfliktusok őslakosok és betelepülők között.) [21]

A magyar szakirodalomban a fent bemutatott modell kis mértékben módosított adaptációjával találkozunk. Ürmösi az **alrendszerek körét az informatikai**, míg a Gazdag-Remek szerzőpáros **pénzügyi és egészségügyi elemekkel bővíti ki**. [14][22] Az információs biztonság viszonylag új, de annál dinamikusabban fejlődő területe a biztonságtudományoknak, amely szoros összefüggésben van az informatikai és telekommunikációs hálózatok, illetve azokkal összefonódó kritikus infrastruktúrák veszélyeztetettségével.

Vida a **biztonságpolitikai leírómátrix**ának megalkotása során az elemzési szintek tekintetében tér el az eredeti modelltől, amennyiben beemeli a rendszerbe az egyén szintjét, azzal érvelve, hogy a társadalmat, közösséget alkotó egyén szubjektív biztonságérzete határozza meg a kisközösség (implicite a társadalom) biztonságérzetét. [20] A szerző ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az elemzési szintek nem kőbevéstek, alkalmazásuk mindig az adott problémához igazítandó. A nemzetközi szakirodalomban is találkozunk a biztonság humán dimenziójával, amely kifejezetten az egyén védelmére fókuszál. [19] A pontos definíciótól függetlenül, fontos kihangsúlyozni, hogy ezen új paradigma középpontjában nem az állampolgár, hanem az egyén áll, aki számára a biztonság azt jelenti, hogy nem kell félnie veszélytől, fenyegetéstől. Elmondható, hogy ebben a megközelítésben a biztonság tehát nem objektív állapot, hanem az egyén által szubjektíven megélt percepció, a jólét, nyugalom, stabilitás érzete.

A szubjektív biztonság, filozófiai és szociokulturális szempontból több egymással összefüggő tényező összessége, úgy mint a veszély egyéni érzékelése, a félelemérzet kialakulásának pszichológiai mechanizmusai egy adott társadalmi csoportban, az állampolgári öntudat és a közösség önszerveződésének képessége a külső és belső fenyegetésekkel szemben. [23] A biztonság szubjektív dimenziója tehát meglehetősen komplex, részben pszichológiai, illetve további társadalmi és környezeti tényezők szintézisével írható le. Ezt a komplexitást igyekeznek megragadni azok a kutatók, akik biztonságot a Giddens-féle (1991) modernizációs elméletében megjelenő, **ontológiai megközelítésből** kutatják [24-26], egyebek mellett a városi lakosság [27-29], ingatlantulajdonosok [30], továbbá egyéb gyakorlati manifesztálódás tekintetében. [31-32] Leegyszerűsítve az ontológiai biztonság a létezés, míg a fizikai biztonság a túlélés garanciája. Az ontológiai biztonság az emberek önazonosságukba, társadalmi és anyagi környezetük állandóságába vetett hite, az ontológiai biztonságérzet az egyént körülvevő személyek és dolgok megbízhatóságán alapul. [33] Harries szerint az ontológiai biztonság a Maslow-féle szükséglet hierarchiában magasabb szinten van, mint a fizikai biztonság iránti szükséglet. [27]

Az egyéni illetve humán biztonság nem értelmezhető annak pszichológiai vetülete nélkül. A biztonságérzet és az általános pszichés jólét elválaszthatatlan egymástól, és mindkettő többek között a dolgok feletti kontroll birtoklásának függvénye. A pszichés tényezőkön túl, az ontológiai biztonság összetevői adott kontextusban értelmezhetők, másként alakulnak az egyén állampolgári, városlakói vagy fogyasztói szerepkörében. Az ontológiai biztonság eddig beazonosított aspektusait a 2. számú táblázatban összegeztem, a fogyasztók, avagy a fogyasztói szerepkörhöz kapcsolódó biztonságérzetet pedig az értekezés további részében fogom vizsgálni.

Szerzők	Kutatás irányultsága	Vizsgálat tárgya	Vizsgált összetevők és/vagy kockázatok, fenyegetések
<i>Harries (2014)</i>	Ontológiai vs fizikai biztonság	Lakosság	Otthon, természet, társadalom
<i>Hiscock et al., (2001)</i>	Ontológiai biztonság	Bérlők és tulajdonosok	Egyetértés és megfelelés
<i>Jabareen et al. (2017)</i>	Ontológiai biztonság	Városlakók	Fizikai sajátosságok, elégedettség, bizalom
<i>Mantere-Whittington (2020)</i>	Ontológiai/pszichológiai biztonság	Vezetők, menedzserek	Nem került beazonosításra

2. táblázat: Az ontológiai biztonság eddig feltárt dimenziói

Forrás: saját szerkesztés [27-28]/[30]/[32] alapján

Fontos hangsúlyozni, hogy a **biztonság dimenzióinak bővülése nem pusztán módszertani kérdés**. A **Buzan féle** kritikai, más szakirodalmakban **modern/posztmodern** elnevezésű **szemlélet** több ponton is ütközik a tradicionális áramlat alapvetéseivel. [19] A biztonság fogalmának kiterjesztő vagy leszűkítő értelmezése komoly vita tárgyát képezi a szakértők és akadémikusok körében egyaránt. A tradicionális (realista) felfogás képviselői arra hívják fel a figyelmet, hogy a kiterjesztő felfogással elvész a biztonság fogalmának intellektuális egysége. [8] A probléma kulcskérdése a létfenyegetettség fogalmának pontosítása [19], amelyet a katonai, esetleg politikai dimenzióban pontosan tudunk definiálni, de például a gazdasági alrendszerben ez már sokkal összetettebb kérdés. Ebből az aspektusból közelítve a gazdasági szektorban valódi biztonsági kockázat csak akkor merülne fel, ha a lakosság életben maradása válik kérdésessé.[8], de pontosan tudjuk, hogy a gazdasági biztonság hiánya jóval alacsonyabb szintű fenyegetettség esetén már tetten érhető. Azt is fontos megjegyeznünk, hogy noha nemzetgazdaságok fennmaradását veszélyeztető behatások zöme háborús konfliktushoz kapcsolódott korábban, így szorosan összefüggésben volt a katonai, illetve politikai szektor szerepvállalásával, az információs társadalom kialakulása, az informatikai hálózatokat fenyegető kiberbűnözés, az utóbbi évtizedben jelentősen átszabja a fenyegetettség egyébként sem teljesen kikristályosodott fogalmi körét.

1.1.3 A biztonság a közgazdaságtanban

Az eddigi áttekintés alapján láthatjuk, hogy az a felfogás, mely szerint a biztonság szavatolása kizárólag állami feladat, komoly diskurzus tárgya, és alapjaiban megváltozni látszik napjainkra. Érdemes tehát megvizsgálnunk, hogy miként alakul a biztonság megítélése a biztonságstudománytól függetlenül a közgazdaságtan, illetve a politikai gazdaságtan területén.

Klasszikus közgazdasági és politikatudományi felfogás szerint a biztonság **közjóság**, szolgáltatásként értelmezve a **közszolgáltatások** körébe tartozik. A biztonság vonatkozásában a „köz-” előtag nem önmagában a „magántól” való megkülönböztetést szolgálja. Esetében - az állami és piaci szerepvállalás viszonylatában - nem tisztán piaci alapon biztosított, magánszerződések alapját képező jószágról van szó, sokkal inkább az a jellemző, hogy létrejöttéhez, fenntartásához állami cselekvésre, támogatásra van szükség. [34]

A közjavak nem adagolható, kollektív módon elfogyasztott javak [35], amelyeket a piac nem képes, vagy nem akar létrehozni. Meghatározásukban Samuelson (1954) klasszikus definíciója alapján két fontos kritérium érvényesül, a kizárhatóság és a rivalizálás hiánya. [34] A közjavak **nem exkluzív** jellege alapján fogyasztásukból senki nem zárható ki, **nem rivális** jellegük pedig arra utal, hogy mások fogyasztása nem befolyásolja az egyén számára rendelkezésre álló mennyiséget. [36]

Az exkluzivitás/rivalizálás dimenzióiban alapvetően négy fő kategóriát képezhetünk a javakat illetően, igaz ezek definiálására több tipológiát találunk a szakirodalomban. Alapvetően beszélhetünk **magánjavakról** (1), **díjfizető** vagy **klub javakról** (2) (pl. autópálya használat, kábeltévé előfizetés), **közös készletezésű javakról** (3) (pl. ásványkincsek, vízkészletek, egyéb kimeríthető ökoszisztéma elemek), **tiszta közjavakról** (4), amelyek egy része (pl. levegő, napfény) **eleve adott**, mások előállítása, megteremtése (pl. biztonság, honvédelem, normák és szabályrendszerek stb.) **állami szerepvállaláshoz kötött**. [34] Érdemes megjegyeznünk, hogy magánvállalatok nem természetszerűleg és kizárólagosan magánjavakat termelnek és értékesítenek, az állam pedig nem feltétlenül közjavakat állít elő, az egyes szereplők feladati ilyen formában nem predestináltak. [37]

Az, hogy az eredeti felfogás szerint a biztonság a tiszta közjavak kategóriájában szerepel, a fogalom realista megközelítésével függ össze. A kategorizálás ezen szakaszában (80-as évek) ugyanis - a létfenyegetettség csökkentésén, minimalizálásán lévén a hangsúly - érhető módon, ezt a besorolást kapta a fogalom. A napjainkban a téma körül zajló diskurzus részben azzal zárult, hogy a nemzetközi biztonság területén, nem a biztonság, nem is a nemzetvédelem és nemzetbiztonság, hanem a béke került be konszenzusként a közjószág kategóriába. [37]

A biztonság tehát a klasszikus értelmezés alapján közjószág, amelynek vonatkozásában - egyéb közjavakhoz hasonlóan - a neoliberais¹ gazdaságpolitika egyértelmű javaslatokat tesz: állami támogatás csökkentése, állami tulajdon visszaszorítása, piaci folyamatok beindítása a hatékonyság növelése céljából. [34] Ezen logika mentén tehát elfogadható az, ha magánvállalatok, profitszerzés céljából vesznek részt – egyebek mellett – a biztonságos környezet megteremtésében, fenntartásában.

¹ Az elmúlt 20-25 évet figyelembe véve erőteljesen meghatározó politika ideológiai és közgazdasági doktrína, amelyben a "szabályozó" állam az intézményi, szabályozási feltételek megteremtésével a piaci mechanizmusok érvényesülését támogatja. A hatékonyság javulása pedig növeli az általános gazdasági és társadalmi jólétet. [24]

Vizsgáljuk meg, mi a helyzet akkor, ha valaki őrző- védő szolgáltatást vesz igénybe, vagy abban az esetben, ha a fogyasztó anyagi megfontolásból olcsóbb, esetleg kevésbé biztonságos terméket vásárol. Ezek alapján úgy tűnik, hogy a biztonság piaci alapon előállítható, mi több beárazható, értékesíthető. A fenti esetekben is közjószág a biztonság? Nyilvánvalóan nem, és ezesetben az magánjavakra vonatkozó piaci törvényszerűségek a biztonság vonatkozásában is érvényessé válnak.

1.1.4 A biztonság lehetséges taxonómiái

A téma komplexitása okán indokoltnak tűnik, hogy a biztonság fogalmának megértését, a lehetséges értelmezési irányelvek mentén kialakított csoportosítási rendszer létrehozásával támogassuk. Ebben a már korábban bemutatott aspektusokra és új, eddig még nem említett szempontokra támaszkodhatunk.

A biztonság tárgyát, objektumát, alanyát figyelembe véve egy végtelen felsorolással szembesülünk, hiszen (a teljesség igénye nélkül) a **nemzetközi biztonságtól, a közbiztonságon, energiabiztonságon, vállalati biztonságon** át egészen a **humán biztonsáig** számtalan kutatási területe, megjelenési formája létezik, mind akadémiai, mind a mindennapi gyakorlat, szóhasználat vonatkozásában. Ahogy a korábbiakban láthattuk, a fogalom konkretizálása ezekben az esetekben a megfelelő jelzős szerkezetek használatával történik.

A **biztonság szintjeit áttekintve** a hazai biztonságtudományi írásokban elterjedt a területi alapú **lokális, regionális, (kontinentális), globális** biztonság tipológia [22], illetve annak alternatívájaként alkalmazható – korábban már bemutatott - nemzetközi szakirodalomban fellelhető modellek. [20-21] Ez a fajta megközelítés szorosan összefügg a klasszikusnak tekinthető, államközpontú biztonságfelfogás elméletével, melynek ellenpólusa a **humán biztonság** koncepciója, amely az **állampolgárok védelme a helyett egyénre** helyezi a hangsúlyt [36], a biztonság letéteményesének nem kizárólag az államot tekinti, és a területvédő, defenzív magatartás helyett, a megelőzésre, fenntarthatóságra fekteti a hangsúlyt. Azon felül, hogy ez a megközelítés alapjaiban változtat a biztonsági kérdések fókuszán (állam helyett egyén), a hatókört is szélesíti, amennyiben a korábbi jellemzően külső katonai agresszióhoz képest, olyan szélesebb körű fenyegetéseket is figyelembe vesz, mint a környezetszennyezés vagy a járványok. [38]

Aszerint, hogy a fenyegetettség **országhatárhoz, földrajzi régióhoz köthető-e** vagy sem, beszélhetünk **területi**, illetve **megelőző, funkcionális biztonságról**. [22] Ezen két megközelítés is szorosan összefügg a modern, neorealista biztonságkoncepció megjelenésével és a globalizálódó világunkkal. Az egyre gyakoribb politikai határokon átívelő problémák, konfliktusok kezelésének szükségessége lehetetlenné teszi, hogy a biztonságot kizárólag az adott állam határain belül, **területi** szinten értelmezzük. A **funkcionális, megelőző biztonság** ennek megfelelően nem egy adott ország határokhoz köthető védelmét, hanem az ország működőképességének megőrzését jelenti.

Krahmann a **fenyegetettség természete alapján** határozza meg a biztonság három különböző kategóriáját. [37] Szerinte a fenyegetettségnek legalább három állapotát írhatjuk le, amely állapotokhoz más-más biztonsági mechanizmusok kapcsolhatók. A két szélső állapot, a fenyegetettség hiánya és a létfenyegetettség között, a szerző a felmerülő fenyegetést definiálja átmenetként. A **fenyegetettség hiánya megelőző/preventív biztonságot** eredményez, ami tulajdonképpen az adott állapot fenntartását célozza. A második szint a **felmerülő fenyegetések** állapota, amelyekre reaktív módon, elrettentéssel (humán fenyegetés esetén) vagy felkészüléssel (természeti kár esetén) reagálhatunk. Ez a biztonság **elrettentő/felkészülő reaktív** formája. A **fenyegetettség legmagasabb fokára a védelmező biztonság** a válasz, amely lehet **defenzív** vagy **offenzív**. A feladat ezen a szinten már nem a fenyegetés forrásának megszüntetése, sokkal inkább a következmények kezelése. Az itt bemutatott tipológia fontos szerepet kap a biztonság közjóságtól eltérő bekegategorizálásának megalapozásában. [37]

Az **észlelés módja szerint** a szakirodalom megkülönbözteti a **percipiált/subjektív** és a **valóságos/objektív biztonság** fogalmát [22], amelyek szorosan összefüggnek a szubjektíven és objektíven is értelmezhető fenyegetettség kérdésével. Ugyanakkor Buzan és szerzőtársai elutasítva a biztonság, egyéni észleléshez köthető értelmezhetőségét (így a szubjektív biztonság fogalmát is) **interszubjektív**, azaz közösségek észlelésétől függő, a társadalom által meghatározott normaként határozzák meg az objektív biztonság ellenpólusát. [21] A szakirodalomban konszenzus tapasztalható az objektív biztonság megítélését illetően, tekintve, hogy ez idáig nem sikerült meghatározni a biztonság olyan objektív mércéjét, amely alapján egy adott állapotról egyértelműen dönthetnek az érintettek. [22] Noha a klasszikus biztonságpolitika már a hatvanas években említette a szubjektív biztonság fogalmát, annak valódi mélységi kérdései csak a közelmúltban kerültek fókuszba, amikor a **globalizáció** és a **digitalizáció** hatására, a konkrét veszélyek

mellett egyre inkább előtérbe kerülő **absztrakt veszélyek** megjelenésével, jelentősen átalakultak a szubjektív biztonságérzet keretei. [39]

Csoportosítási szempont	Kategóriák/alkategóriák		
<i>A biztonság alanya szerint</i>	Nemzetközi biztonság Közbiztonság Energiabiztonság Vállalati biztonság....		
<i>A biztonság szintjei szerint</i>	Humánbiztonság (állampolgárok helyett egyének biztonság)	Területi: lokális, regionális, kontinentális, globális	
<i>A kiterjedés szerint</i>	Funkcionális (megelőző)	Területi	
<i>A biztonság észlelési módja szerint</i>	Percipiált/szubjektív	Valós/objektív	Interszubjektív
<i>A fenyegetettség jellege szerint</i>	Megelőző/preventív	Elrettentő/reaktív	Védelmező (defenzív, offenzív)

3. táblázat: A biztonság lehetséges taxonómiai
Forrás: saját szerkesztés [19-22][37]

Egy-egy tudományterület vonatkozásában további csoportosítási szempontokat találunk a szakirodalomban (elsősorban a napjainkban dinamikusan fejlődő információ, illetve informatikai biztonság diszciplína területén), de ezek részletes bemutatása jelen dolgozat keretei között nem kívánok kitérni.

1.1.5 Összegzés

Összességében megállapítható, hogy jelenleg nincs olyan egységes definíciója a biztonságnak, amelyet közmegegyezéssel, tartalmilag elfogad az összes kapcsolódó tudományterület teoretikusa. Ennek oka részben az, hogy az egzakt meghatározás maga igen nehéz feladat, hiszen a fogalom erősen kontextusfüggő, továbbá azt is látjuk, hogy a fogalom jelentéstartalma is folyamatosan változik az idő és a környezet dimenziójában.

A nemzetközi biztonság diszciplína kutatóinak véleménye alapján a fogalom kiterjesztett, neorealista megközelítésének, azaz tág értelmezésének elfogadása ma már elkerülhetetlennek tűnik. A korábbi, a mindenkori államhoz kötött biztonság fogalma mára oly mértékben megváltozott, hogy rendszerében egyre növekvő súllyal jelennek meg a nem állami szereplők [8], és az egyes alrendszerek működtetése, illetve ezen belül védelme elképzelhetetlennek tűnik az üzleti szféra bevonása nélkül.

Elfogadhatjuk tehát, hogy **legyen szó bármilyen biztonságról**, annak **garantálása** a továbbiakban **nem kizárólagosan az államhatalom, vagy a mindenkori kormány**

feladata. A rendszerben érintettek köre egyre sokszínűbb, és a szereplők biztonsággal kapcsolatos elvárásai is komplexebbé válnak. Jelen dolgozat a továbbiakban az üzleti szféra, a vállalatok, szervezetek lehetséges szerepvállalását vizsgálja az érintettek (stakeholderek) szubjektív biztonságérzetének megteremtésében.

A fenti fejezetben leírtak alapján fontosnak tartom a biztonság, jelen dolgozatra érvényes konceptualizációját néhány pontban összegezni:

- A biztonság tág, kiterjesztő értelmezése mellé teszem le a voksomat, mivel ez a felfogás egyértelműen megengedő a nem állami szereplők jelentőségének hangsúlyozását illetően.
- Elfogadom a humánbiztonság elméletét, azaz az individuum fontosságát hangsúlyozó biztonságmodellt, amely a földrajzilag körülhatárolt terület védelmével szemben, kiemeli az egyén biztonságával kapcsolatban felmerülő feladatokat, és figyelembe veszi a fenyegetés lehetséges forrásainak kibővülését. Ennek megfelelően a fogyasztók biztonságérzetét ontológiai megközelítéssel vizsgálom a primer kutatás keretei között.
- A disszertációban bemutatott kutatások módszertana, illetve az elméleti háttér (az objektív biztonság definiálhatóságának korábban ismertett korlátai) is megerősítenek abban, hogy a percipiált, azaz észlelt biztonság viszonylatában folytassam kutatómunkámat.
- Noha a klasszikus közgazdasági és politikatudományi diszciplínák a biztonságot közjószágként kategorizálták, jelen munka hangsúlyozni kívánja, hogy a biztonság több kontextusban magánjószágként értelmezhető, így a piaci mechanizmusok esetében is érvényesülnek.

1.2 Biztonság szempontjából specifikus gazdasági szereplők bemutatása

Amikor az üzleti szféra, a profitorientált vállalatok és a biztonság kapcsolódási pontjait vizsgáljuk, elsőként érdemes tisztáznunk, hogy miként gondolunk magára a biztonságra ebben a viszonyrendszerben. Azt már láthattunk, hogy a biztonság közgazdasági értelemben közjószág, biztosítása az intézményesített állam feladata, arra is találtunk ugyanakkor elméleti megalapozást, hogy ebbéli mivolta egyértelműen

megkérdőjelezhető. A biztonság gazdasági szempontú besorolásánál viszonylag kisszámú szakirodalmi forrásra támaszkodhatunk, így korábban bemutatott Krahnmann féle jószág tipológiákra építhetünk. [37] Az ott alkalmazott klasszifikáció dimenzióira visszautalva azt látjuk, hogy a fenyegetettség szintje befolyásolja, hogy a biztonság milyen jószág kategóriába sorolható:

- Ha **nincs fenyegetettség**, akkor teljesül a **tiszta közjavakra** vonatkozó nem rivalizáló, nem exkluzív kitétel, tehát a biztonság tiszta közjószágként értelmezhető.
- Abban az esetben, ha **megelőzésre/elrettentésre** van szükség, sérül a biztonság nem exkluzív jellege, hiszen a megelőzés, illetve elrettentés nem lesz mindenki számára egyaránt hozzáférhető, így a biztonság **díjfizető/klub jószággá** válik.
- Amennyiben valódi **létfenyegetettség** áll fenn, a biztonság **magánjószág** kategóriába kerül, hiszen nem áll korlátlanul rendelkezésre és fogyasztása esetén (pl. védelmi szolgáltatások igénybevétele) csökkenhet a mások számára elérhető mennyiség.

A következő alfejezetekben a körülmények adottságaihoz illeszkedő üzleti szerepvállalás bemutatására törekszem, kitérve arra, hogy a biztonságtól függetlenül is, minden vállalati társadalmi szerepvállalás aktív diskurzus alapját képezi. Abban a teoretikusok zöme egyetért, hogy a mai modern gazdaságpolitika megteremti a **piac kialakulásának** lehetőségét **a korábban klasszikusan az államhoz köthető feladatok ellátásában**, ösztönzi a gazdasági szereplők részvételét a társadalmi problémák megoldásában, sőt némely esetekben maga az állam vevőként lép fel ebben a viszonyrendszerben. A vita tárgyát elsősorban az **egyes szereplők jelenlétének mértéke** és mibenléte képezi.

1.2.1 A magánbiztonsági szektor

A fejlett országokra napjainkban egyre inkább jellemző az, hogy az új típusú fenyegetések kezelésére a reguláris hadseregeket professzionális haderővel váltották fel, ami egyben a haderő csökkentésével járt, megteremtve a terepet a biztonsági, biztonságtechnikai magánvállalkozások számára. [40] A civil szférából bevonható szakértelem mellett - amire ezek a magánvállalkozások lehetőséget kínálnak - komoly érv a „privatizációs forradalom” mellett a költséghatékonyság is. [41] Ebben a (részben

neoliberális) gazdaságpolitikai modellben a **biztonság (többek között a nemzetbiztonság, közbiztonság is) egyre inkább a magánjavak egyik formájává válik**, ára van és a piacon megvásárolható [36], így előfordulhat, hogy a kevésbé tehetős piaci szereplőknek szembesülnie kell a hiányával is.

A téma teoretikusai egyöntetűen azt hangsúlyozzák, hogy ezen a területen a gyakorlat egyértelműen megelőzte az akadémiai kutatásokat és a tudományos konszenzus kialakulását. A **biztonság privatizációja**, azaz az állam mellett egyéb szereplők bevonása és a biztonságsszektor, mint iparág kialakulása, ugyanis **komoly ideológiai kérdéseket vet fel**. A biztonság megteremtése, fenntartása sok esetben csak erőszak árán valósítható meg, így annak elkerülése érdekében, hogy az emberek, szervezetek korlátlanul és kiszámíthatatlanul vállaljanak ebben szerepet, fontos, hogy az „erőszak-monopólium” az állam kezében összpontosuljon. [36] Szintén felmerül a biztonság porondján megjelenő új szereplők **legitimációjának** kérdése. A legitimáció, felhatalmazás „...annak feltételezése, hogy valamely entitás cselekedetei kívánatosak, a társadalmi normák, értékek és hiedelmek rendszerében elfogadottak”. [42] Az egyes szervezetek legitimációja fakadhat azon képességükből, hogy meg tudják győzni fogyasztóikat termékeik, illetve működésük szükségességéről (pragmatikus legitimáció), vagy épülhet arra a magától értetődő elfogadásra, hogy a szervezet létezése/működése elkerülhetetlen és szükséges (kognitív legitimáció). [2]

Krahman szerint a **biztonság piaci alapokra helyezése** a fogalom definitív elemeire is hatással van [37], amennyiben a Baldwin féle hét biztonsággal összefüggő kérdést vizsgáljuk. [43] A biztonság kedvezményezettje (security for whom?) tekintetében, a magánszektor megjelenése hatására a **korábbi kollektív** fókusz **egyéni szintre** tevődik át. Ha biztonság tárgya, a védelemre érdemes értékek kérdését vesszük górcső alá (security for what kind of values), azt látjuk, hogy az állam által védett értékek **inkluzív** és **egyetemlegesek**, míg a piaci alapon védettek **individuális** és **megkülönböztető** jellegűek. Érdekes problémát vet fel a szükséges biztonság mértékének meghatározása (how much security is necessary). A **magánbiztonsági vállalatok** elemi érdeke, hogy folyamatos **keresletet generáljanak** szolgáltatásaik iránt, tehát nem feltétlenül céljuk a szükségletek teljeskörű kielégítése. A marketingeszközök félelemkeltésre, fenyegetettség érzet fokozására történő bevetése, az érintettek elemi szükségleteinek (Maslow második) szintjén zajló manipulációja ugyanakkor komoly etikai dilemmákat hoz felszínre. [44] Ahogy a biztonság fókusza az individuum felé fordul, úgy változik a fenyegetések jellege

(what kind of threat?) is, amelyek a piaci alapon működő vállalatok számára elsődlegesen **egyéni, kizárólagos** problémák. Szintén fontos kérdés, hogy milyen módon garantálja a biztonságot az állam illetve a piaci szereplők (Security by what means?). E tekintetben arra hívja fel a figyelmet Krahnmann, hogy a magánbiztonsági vállalkozások sokkal inkább az **elrettetésben és védelmezésben érdekeltek**, mint a fenyegetés forrásainak felszámolásában [37], cinikusan azt is mondhatnánk, hogy ez utóbbival a saját üzleti érdekeik ellen cselekednének. Végezetül, az utolsó kérdés a biztonság beárazása (security at what cost). Noha a kiindulási pont ez esetben is a költséghatékonyság, amire a piac léte garancia lehet, a megfelelő versenykörnyezet nem mindig adott, ami megnehezíti a hozzáférést és sokszor **drágíthatja** a szolgáltatásokat, így a biztonság garantálását is.

Illegitim-, problematikus-, ideológiailag aggályos-e vagy sem, az vitathatatlan tény, hogy a magánbiztonsági szektor árbevétele az elmúlt húsz évben megnégyszereződött világszerte. [36] A **magánbiztonság** „...önfoglalkoztató egyéni szereplők, másrészt magánvállalkozások által nyújtott olyan **védelmi-jellegű szolgáltatások** összessége, amelyeket egy meghatározott ügyfélnek-, **díj ellenében**-, különböző kockázatok kezelése érdekében-, személy-, vagyon-, és érdekvédelem céljából nyújtanak.” [45](24. o.) Ezek az egyéni vállalkozók vagy vállalatok tehát a biztonságot, profitszerzési céllal, mint terméket árusítják a piacon; nemzetközi viszonylatban részt vesznek katonai műveletekben vagy azok támogatásában, kiképzésben, logisztikai feladatokat teljesítenek, belföldön pedig létesítményt, területet illetve egyéb objektumot őriznek, rendezvényt biztosítanak, szállítmányt kísérik, őriznek, személy- és vagyonvédelmi rendszereket terveznek, telepítenek, működtetnek esetleg magánnyomozói tevékenységet folytatnak. [46] A magánbiztonsági szféra **rendkívül heterogén** a szereplők tekintetében, magába foglalja az illegális félhivatalos szerveződésektől, a polgárőrökön keresztül a nemzetközi katonai magánvállalatokat egyaránt. [47] A Fegyveres Erők Demokratikus Kontrolljának Központja által meghatározott tipológia szerint a magánbiztonsági szolgáltatóknak két nagy csoportját különböztethetjük meg: a **katonai magánvállalatokat** (Private Military Company, PMC) és a **biztonsági magánvállalatokat** (Private Security Company, PSC). Előbbiből mindössze 100 tevékenykedik világszerte és katonai jellegű szolgáltatásokat kínálnak, míg PSC sokkal több működik, tevékenység és vállalatméret tekintetében jóval változatosabb képet mutatnak és többségében preventív, bűnmegelőzési szolgáltatást kínálnak. [46]

Magyarországon katonai biztonsági vállalatokkal jellemzően nem találkozunk, a magánbiztonsági szektor tehát kizárólag PCS jellegű vállalkozásokat foglal magába. [45]

Vannak azonban olyan vállalatok, amelyek nem magánbiztonsági ágazatban tevékenykednek, a biztonság számukra nem termék, védelmük, szolgáltatásaik biztonsága mégis kiemelten fontos a működésük minden aspektusában.

1.2.2 Kritikus infrastruktúrák biztonsági kérdései

1.2.2.1 A kritikus infrastruktúra fogalma

Az ember és környezete interakciója alapjaiban határozta meg az emberiség történetének alakulását. A szervezett társadalom kialakulásának alapfeltétele volt, hogy a természetes környezet biztosítsa a létfenntartáshoz szükséges erőforrásokat, vagy az ember képes legyen úgy alakítani a környezetét, hogy az garantálja túlélését. [49] Az ember alakította mesterséges környezet elemei, a rendszerek, hálózatok, eszközök, építmények képezik végsősoron az infrastruktúra alapját. A Larousse Enciklopédia szerint ezek az elemek, amelyek biztosítják a társadalmi és gazdasági újratermelés zavartalan hátterét. [50] **Az infrastruktúra tehát ennek megfelelően „...ember alkotta rendszerek és eljárások hálózata**, amelyek szinergikusan együttműködve arra törekszenek, hogy folyamatosan alapvető termékeket és szolgáltatásokat állítsanak elő és terjesszenek.” [51](167. o.)

Az infrastruktúra kialakulása tehát az emberiség történetével egyidős, de érdemes megvizsgálni, hogy mit jelent a kritikus infrastruktúra, jelzős kapcsolatban a „**kritikus**” kifejezés. A definíciók áttekintését követően megállapítható, hogy ezek azok az infrastruktúrák, amelyek megsemmisülése, sérülése jelentős, jellemzően negatív hatást gyakorol az érintett objektumok működésére, folyamataira [52], vagy a felhasználói kör életminőségére. [12] Fontos kiemelni, hogy a kritikusság az érintettek számára **dinamikusan változó sajátosság**, tehát ilyen értelemben megkülönböztethetünk általánosságban vagy egy adott helyzetben kritikus infrastruktúrát.

A kritikus infrastruktúra **definícióját komoly, olykor kiélezett vita övezi** [53-54], így interdiszciplináris, az eltérő tudományterületek konszenzusán alapuló, széles körben elfogadott, koherens és egyenszilárdságú [10] meghatározást nem is találunk a szakirodalom áttekintése során. A 2080/2008. (IV.30.) Kormány határozatban található, leggyakrabban hivatkozott meghatározás értelmében a „kritikus infrastruktúrák alatt

olyan egymással összekapcsolódó, interaktív és egymástól kölcsönös függésben lévő infrastruktúra elemek, létesítmények, szolgáltatások, rendszerek és folyamatok hálózatát értjük, amelyek az ország (lakosság, gazdaság és kormányzat) működése szempontjából létfontosságúak és érdemi szerepük van egy társadalmilag elvárt, minimális szintű jogbiztonság, közbiztonság, nemzetbiztonság, gazdasági működőképesség, közegészségügyi és környezeti állapot fenntartásában.” [50](73. o.) Egy másik definíció szerint „a kritikus infrastruktúrák általános fogalma alatt olyan infrastruktúrákat (működtető személyzet, folyamatok, rendszerek, szolgáltatások, létesítmények, és eszközök összessége) értünk, amelyek megsemmisülése, szolgáltatásaik vagy elérhetőségük csökkenése egy adott felhasználói kör léte, lét- és működési feltételeire jelentős negatív hatással van”. [12](56. o.) Utóbbi meghatározás, véleményem szerint pontosabban ragadja meg a fogalom komplexitását, és emeli ki a kritikus infrastruktúrákkal (továbbiakban KI) kapcsolatban felmerülő kockázatokat és a sérülésekhez köthető lehetséges következményeket.

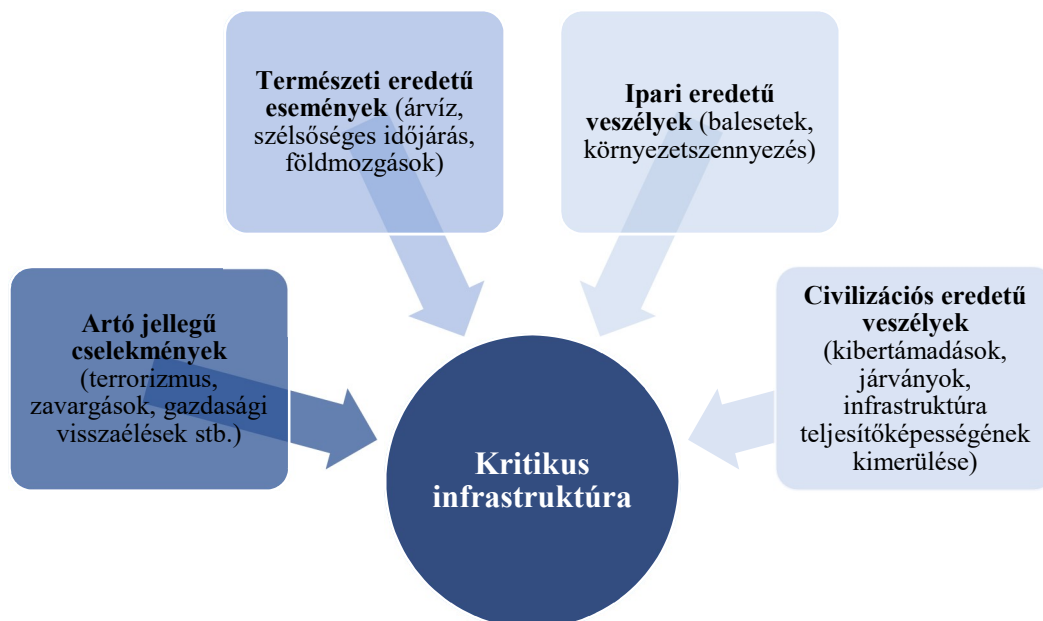
A kritikus infrastruktúrák kategóriába sorolt ágazatok köre országoként eltérő, ami részben a több alternatív csoportképző ismérv használatára és az egységes meghatározás hiányára vezethető vissza. A 2005-ben, EU szinten, a létfontosságú infrastruktúrák védelmére vonatkozó programot tartalmazó Zöld könyv tizenegy területet nevez meg érintettként, ezek az energetika, információs és kommunikációs technológiák, vízellátás, élelmiszerbiztonság, egészségügy, pénzügyi rendszer, közbiztonság és igazságügyi rendszer, közigazgatási rendszer, közlekedés, vegy- és nukleáris ipar, űr és kutatás. [55] Magyarországon a kritikus infrastruktúrák az általuk nyújtott **szolgáltatások elsődleges rendeltetése szempontjából kerültek besorolásra,** ezek a kategóriák köszönnek vissza a jogszabályi környezetben is. [56] Az érintett főbb ágazatok, a teljesség igénye nélkül: energiaellátás, közműellátás, közlekedés, szállítás, távközlési/informatikai hálózatok, ivóvíz/élelmiszer alapellátás, egészségügy, bankrendszer, polgári adminisztráció, vegyipar, nukleáris ipar, média. Problematikus, hogy a fenti felsorolások ugyanakkor nélkülözik a tudományos megalapozottságot, informális jellegűek, a különböző irodalmak, szervezetek, dokumentumok esetenként más-más ágazati listákat alkalmaznak.

1.2.2.2 A kritikus infrastruktúrák védelme

„A KI biztonságos működéséhez fűződő érdekek egyetemlegesek, tértől, időtől, politikai, gazdasági-társadalmi berendezkedéstől, történelmi hagyományoktól szinte függetlenül jelentkeznek.” [50](210. o.)

A kritikus infrastruktúrák védelmi szempontból öt sajátossággal jellemezhetők, ezek az **interdependencia** (egymástól való függőség) [53][57-58], az **informatikai biztonság** [49][59], az **üzemeltetés**, a **dominóelv** (láncreakciószerű folyamatok) és végül a **leggyengébb láncszem**, a rész-egész elve, azaz az összekapcsolt hálózatok azon jellegzetessége, hogy stabilitásuk a leggyengébb elem erősségétől függ. [52]

Vizsgáljuk meg, mi veszélyezteti a kritikus infrastruktúrák működését. A sérülés, meghibásodás bekövetkezhet embertől független behatások miatt (pl. természeti katasztrófa), vagy kívülről érkező szándékos, rosszhiszemű vagy akaratlan rongálás, katonai támadás [58], járvány, szabotázsakciók vagy egyéb civilizációs katasztrófák eredményeként. Az üzemzavarok és balesetek, az emberi mulasztásból fakadó belső problémák szintén zavart okoznak a szolgáltatás folytonosságban, komoly károkat okozva akár nemzetgazdasági szinten is. A felsorolt veszélyeztető tényezők lehetséges csoportosítása az alábbi ábrán látható.

2. ábra: A kritikus infrastruktúrát veszélyeztető tényezők

Forrás: saját szerkesztés [60] alapján

A fenyegetések fenti tipológiája (kisebb eltérésekkel) Európa szerte elfogadott és szakmai körökben gyakorta idézett megközelítés, amely megalapozza a kockázati tényezők vizsgálati irányelveit, illetve iránymutatást ad az ok/okozati összefüggések feltárásához is.

A kritikus infrastruktúrák védelme, a zavartalan rendelkezésre állás alapvető elvárás a társadalom, a gazdasági aktorok és az állam, illetve mindenkori kormányzat részéről. Az infrastruktúrák védelme alapvetően a működőképesség megóvását jelenti. [61](151. o.)

A kritikus infrastruktúra védelme (KIV) definíció szintjén a zavarokra, megsemmisülésre való felkészülés, az ezekkel szembeni védelem, az arányos és szükséges reagálás és a helyreállítás. [51](167. o.) A KIV célja a szolgáltatás folyamatosságának biztosítása, az állami gazdasági, lakossági funkciók ellátása, biztonságos, ellenálló infrastruktúra létrehozása, tervezés és reagálás a változó veszélyekre illetve új típusú biztonsági együttműködés megvalósítása. [10]

1.2.3 Összegzés

Látjuk, hogy a komplexen értelmezett biztonság szempontjából kiemelten kezelendők a magánbiztonsági szektor szereplői, valamint a kritikus infrastruktúra szolgáltatók.

Napjaink biztonságpolitikája, a biztonság megteremtés és fenntartása olyan környezetben valósul meg, amelyben az eddig jól ismert politika/gazdaság, állami szabályozás/piaci egyensúly diktatóriák felborultak, lehetőséget teremtve a vállalatok szerepvállalásának, és teret engedve feltörekvő piaci aktorok számára. A magánbiztonsági vállalatok, profitszerzés céljából, zömében fő tevékenységként valamilyen a biztonság megteremtésével, fenntartásával kapcsolatos szolgáltatás nyújtására jönnek létre. Legitimációjuk jellemzően abból fakad, hogy működésük állami szabályozáshoz, szakhatósági engedélyekhez kötött, esetleg megbízójuk maga az állam. Sajátos esetekben azonban ezek a vállalkozások éppen az állami intézmények versenytársaiként léphetnek fel [48], és mint piaci szereplők a biztonságot, mint magánjóságot értékesítik.

A kritikus infrastruktúrák meghatározó szerepük okán emelkednek ki az általános vállalati biztonság témaköréből. A vonatkozásukban felmerülő problémák, úgy mint, az országoként eltérő meghatározás, a védelmük sarokpontjai, a tulajdonviszonyokból

fakadó bizonytalanság, a fenyegetettségük mértéke, a 2001. szeptember 11-i terrortámadás óta fokozatosan a nemzetközi, később a hazai biztonságpolitikai kutatások meghatározó vonulatát képezik. A téma hazai teoretikusai kivétel nélkül mind konszenzust sürgetnek a terminológiák használatát illetően [50], és egyetértenek abban, hogy a **kritikus infrastruktúrák biztonságát garantáló védelmi rendszerek kialakításához a problémák interdiszciplináris megközelítésére van szükség.** [49]

A szemléletmódbeli különbségekből fakadó ellentétek feloldása elősegítené a megfelelő jogi szabályozási rendszer megteremtését. Önmagában a jogi szabályozás szükséges, de nem elégséges feltétele az elvárt védelem létrejöttének. Fontos a jogszabályok betartásáért felelős szervezetek működési feltételeinek biztosítása, és ezen keresztül a kritikus infrastruktúra védelmével kapcsolatos biztonsági intézkedések kikényszerítése, akár az érintett felek érdekeivel szemben is.

A hatékony védelem gyakorlati megvalósításához ugyanakkor a fentiekén túl, elengedhetetlen valamennyi érintett fél - az infrastruktúra tulajdonosok és üzemeltetők, a szakhatóságok, szakmai szervek és érdekszövetségek – közötti együttműködés és folyamatos kommunikáció megvalósítása.[59]

1.3 A vállalati biztonság

1.3.1 A vállalati biztonság definíciója

Egyes gazdasági szereplőknek tehát sajátos a szerepvállalása a biztonság garantálása területén, más szereplők biztonságos működése, védelmük szervezése pedig jelentősen befolyásolja a társadalom biztonságérzetét. A következőkben megvizsgálom, hogyan írható le általánosságban a vállalatok biztonsági szerepvállalása.

A fokozódó elvárások, és a környezeti nyomás arra ösztönzi a vállalatokat, hogy belső strukturális átalakítással (mátrix struktúra, agilis transzformáció) [1], és a digitalizáció, mint eszközt felhasználásával fokozottan **növeljék hatékonyságukat és eredményességüket.** Ezek az eszközök ugyanakkor magukban hordozzák az új fenyegetéseket is, tehát a vállalatok feladata innentől valójában nem csak a kihívásokra adható megfelelő válaszok megkeresése, hanem ezzel párhuzamosan az újonnan felmerülő kockázatok csökkentése is. Noha a piaci szereplők kivétel nélkül szembesülnek

a változó környezet kihívásaival, amelyek a normál ügymenet fenntartását is veszélyeztethetik, illetve kezelniük kell a növekvő kockázatokat, többségük mégis a korábbi fejezetekben bemutatott speciális helyzetben lévő társaikhoz viszonyítva, jóval kisebb energiát fordít a biztonság kérdéseinek kezelésére.

A vállalati biztonság definícióinak áttekintése során induljunk ki abból, hogy **a biztonság üzleti követelmény**; a vállalati célkitűzések a biztonság garanciája nélkül nem teljesíthetők. [62] A szervezet biztonsága kedvező állapot (a fenyegetettséget – biztonságérzékenységet figyelembe véve a szervezet számára elfogadható), amelynek megváltozása nem valószínű, de nem is kizárható. [63] „A vállalati biztonságpolitika fő szempontja a legfontosabb termelési tényező: az emberi élet és egészség védelme,...a vállalat működőképessége és a szolgáltatási piacok megtartása” [10](181. o.)

A vállalati biztonság a biztonság tudományok alkalmazott területe, feladatorientált megközelítésben célja az **emberek**, az **információ**, illetve a **vállalati vagyon védelme** a szervezeten belül, a **vállalati önvédelem** biztosítása. A vállalati biztonságpolitika lehetővé teszi, hogy a szervezet ellenőrzött és szabályozott formában lépjen fel a biztonsági fenyegetésekkel szemben. [64] A fogalmat érdemes pontosítani abból a szempontból, hogy a vállalati biztonság minden esetben „házon belül” értelmezendő, tehát nem külső megbízott, szerződéses viszonyban szolgáltatott biztonságot jelent. [65]

Száz százalékos biztonság nem érhető el, a vállalat fenyegetettsége addig áll fenn, amíg a kiváltó okok megszűnnek, vagy elhanyagolhatókká válnak. [10] „A vállalati biztonság elfogadható, ha a vállalat (a vállalatot alkotó alrendszerek) erőforrásai bizalmasságának, sértetlenségének és rendelkezésre állásának fenyegetettsége, azaz a kockázatok (belső és külső) megfelelnek a stratégiában meghatározott biztonsági szinten.” [62](21. o.)

Megállapítható, hogy a fenti definíciók szinte kizárólagosan a vállalat külső fenyegetésekkel szembeni védelmére fókuszálnak. A vállalati biztonság, a dolgozat szempontjából nagyon fontos aspektusát emeli ki Michelberger, amennyiben meghatározásában nem kizárólag a szervezet védelmére koncentrál, hanem hangsúlyozza annak, a környezete biztonságának megteremtésében, fenntartásában vállalt szerepét. „A vállalatbiztonság olyan állapot, amelyben a gazdálkodó szervezet képes hosszútávon fenntartani a működőképességét és értékteremtő folyamatait... A biztonság további kritériuma, hogy a vállalat jövője a stratégiai tervei alapján saját kezében van, és a vállalat

tevékenysége során nem veszélyezteti a környezetét, a külső és belső érintetteket.”
[6](14. o.)

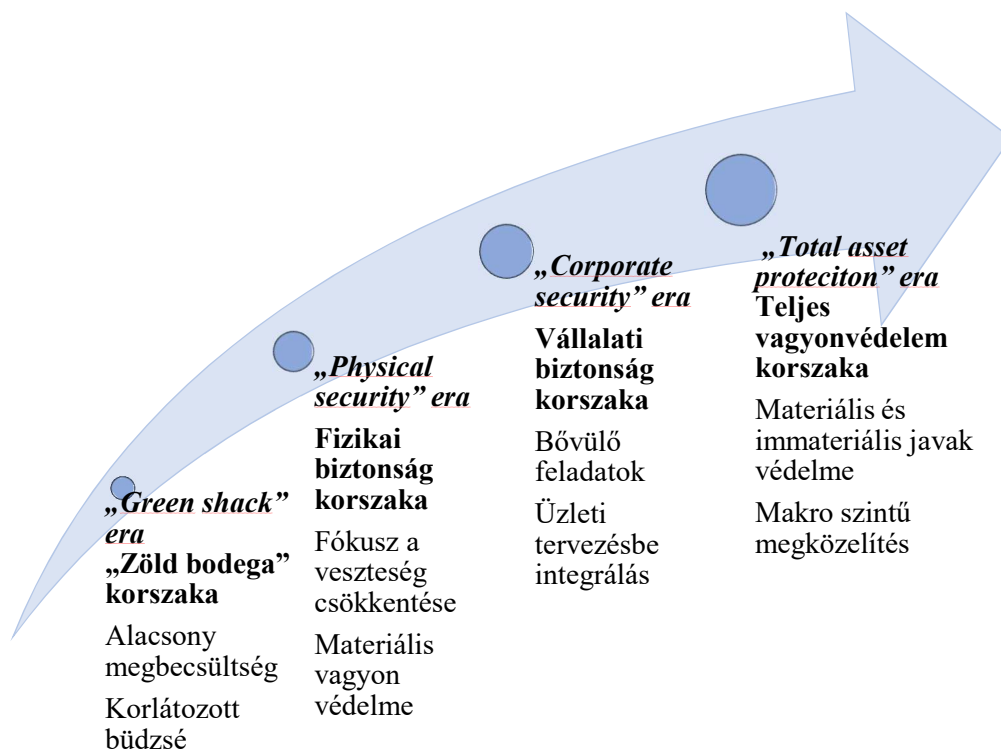
A vállalati biztonság definícióit áttekintve a téma operatív, mikro szintű megközelítésével találkozunk az angolszász és a magyar szakirodalomban egyaránt. A vagyonvédelem, személyzet biztonsága, valamint az információk védelme visszatérő elemek a meghatározásokban. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy egyes szerzők szerint a vállalati biztonság definíciója nem értelmezhető az érintett ágazatok sajátosságainak figyelembe vétele nélkül, ezért az általánosan adaptált meghatározás helyett ágazonkénti definíciók megfogalmazását javasolják. [9] [66]

Vasvári arra hívja fel a figyelmet, hogy a vállalatok biztonsága csak akkor garantálható, hogyha a fenntartására irányuló intézkedések (szabályozás, végrehajtás területén egyaránt) **integráltan** valósulnak meg és a szervezet/vállalat minden alrendszerét (vagyon, termelési és informatikai) érintik.[63]

1.3.2 A vállalati biztonságfelfogás fejlődése

Noha a jelenleg uralkodó felfogás nem feltétlenül tükrözi a vállalati biztonság valódi lényegét és jelentőségét, ahhoz, hogy idáig eljussunk hosszú évekre és komoly változásokra volt szükség a biztonság vállalati megközelítésében. A változás részben a környezeti turbulencia hatására indult el, ugyanakkor ezzel párhuzamosan tudatos törekvések is voltak az iparág professzionális jellegének erősítésére. A folyamat éllovasa az Egyesült Államokban megalakult ASIS International (American Society for Industrial Security), amely szervezet napjainkban is sokat dolgozik a szakmai sztenderdek megalkotásán.

A vállalati biztonságfelfogás XX. századi fejlődésének fázisai a 3. ábrán láthatóknak megfelelően alakultak. A történeti fejlődés természetesen nem jelenti azt, hogy az egyes időszakokban jellemző felfogások nem érhetőek tetten napjaink céges gyakorlatában.

3. ábra: A vállalati biztonság értelmezésének fejlődési szakaszai
Forrás saját szerkesztés [67] alapján

A transzformáció fázisait áttekintve, azt látjuk, hogy a harmadik korszakban kristályosodott ki a biztonság vállalaton belüli mai értelemben vett többrétű megközelítése. Tekintve, hogy a fejlődést részben a lehetséges fenyegetések változása indukálta, a teljes vagyonvédelem korszak felfogása szerint minden, a vállalattal kapcsolatba hozható objektum (dolog, tárgy, esemény) vagy személy (akár alkalmazott) potenciális kockázati tényezővé válik, tehát mind fizikai, mind egyéb jellegű védelméről, vagy az ellene való védekezésről gondoskodni kell. [67] A korszak fontos jellemzője az is, hogy az **üzleti és a biztonsági érdekek összefonódnak**, a vállalatok a védekezést proaktívan valósítják meg.

A teljes vagyonvédelem korszakára jellemző makroszintű szemlélet, egyes szerzők szerint előrevetíti a XXI. században kibontakozó fejlődési perspektívát, amelyben az állami, kormányzati szervek átveszik a vállalati gyakorlatokat, a vállalati biztonságpolitika irányelvei átítatják a közszférát, és a vállalati közegből átvett, átszivárgott szigorú felügyeleti, ellenőrzési kultúra hat a társadalom tagjainak jólétére, biztonsággal kapcsolatos percepcióira. [66] A szerzők, ezt a napjainkban valóban tetten érhető tendenciát **a vállalati biztonság átszivárgásának korszakaként** (corporate security creep era) aposztrofálják

A vállalati biztonság területén, az utóbbi évtizedben született tudományos közlemények és iparági elemzések egy **jelentős vonulatát az információbiztonság**, ezen belül az IT-biztonság témakörében született kutatások képezik. Az általános biztonságirányítás napjainkra láthatóan háttérbe szorult, miközben az információs technológiák biztonságát vizsgáló kutatók, illetve ágazati szakértők egyöntetűen a biztonság kérdésének integrált megközelítést sürgetik. Az integrált koncepció részletes ismertetése előtt, tekintsük át a biztonsági rendszer lehetséges értelmezését.

1.3.3 A vállalati biztonság alrendszerei

Ahogy korábban láthattuk - a napjainkban még uralkodó felfogás szerint - a vállalati **biztonságpolitika támogató háttérrel teremt az üzleti célok megvalósításához**, biztosítva a vállalati folyamatok zavartalan működését. Az folyamatok jellegzetességeit figyelembe véve, megkülönböztethetünk üzleti, termelési, valamint információs rendszereket, amelyek más-más erőforrásokat igényelnek működésükhöz. A biztonsági rendszer feladata, hogy gondoskodjon a biztonságról a fent felsorolt vállalati rendszerekben. [68] A biztonság alrendszerei pedig Vasvári és szerzőtársai szerint az 4. ábrán látottak szerint definiálhatók. [62]

4. ábra: A vállalati biztonság alrendszerei
Forrás: saját szerkesztés [62] alapján

„A vállalati biztonsági rendszer, tehát a vagyonsbiztonság, üzembiztonság és az informatikai biztonsági alrendszerekből áll, amelyek hivatottak az erőforrások (üzleti, termelési és informatikai) fenyegetettségét, a kockázatokat az üzleti célkitűzések megvalósításához szükséges mértékűre csökkenteni” [68](21. o.)

Az alrendszerek közötti **átfedések és kölcsönhatások** több területen is tetten érhetők. Az üzembiztonsági (amennyiben folyik a vállalatnál termelés, abban az esetben termelési) alrendszerben vagyonvédelmi kérdések és informatikai védelmi kérdések egyaránt felmerülhetnek. A vagyonbiztonsági alrendszer szorosan érintett az informatikai védelmi intézkedéseket illetően (pl. intelligens épületek), illetve az informatikai biztonság alrendszerében is vannak vagyonbiztonsági intézkedések, amennyiben az informatikai infrastruktúra fizikai védelmét is garantálni kell. [68] Az egyes alrendszerek ismétlődő, közös funkciói egyértelműen jelzik, hogy a vállalati biztonság területeinek szegmentált kezelése nem tekinthető produktívnak, és semmiképpen nem szolgálja a vállalat költséghatékonysággal kapcsolatos célkitűzéseket.

1.3.4 Konvergencia és integrált szemlélet a vállalati biztonság területén

Az utóbbi két évtizedben, a nemzetközi szakirodalomban egyre inkább előtérbe került a **biztonsági területek konvergenciájának** kérdése. Az összehangolás alapvetően a fizikai- és információs biztonság vonatkozásában értelmezhető [69], a konvergens biztonság definitív értelmezésének bemutatására a későbbiekben sor kerül. Elsőként vizsgáljuk meg, melyek azok a jelenségek, amelyek az egyes területek összefonódásának szükségességét megalapozzák. Vállalati szakértők bevonásával lezajlott kutatása alapján a Booz Allan Hamilton tanácsadó cég [70] szakértői öt kényszerítő erőt (külső és belső tényezőket) azonosítottak be, amelyek sürgetik az integrált szemlélet térnyerését a gyakorlatban. Ezek:

- A vállalati ökoszisztéma gyors expanziója (globális gazdaság, növekvő kapcsolati háló stb.).
- Az információ alapú immateriális javak felértékelődése a fizikai javakkal szemben.
- A technológiai fejlődés. Olyan innovációk megjelenése, amelyek fontos eszközei a fizikai biztonság és az információbiztonság közötti határvonalak felszámolásának.
- Új megfeleléségi (compliance) és szabályozási rendszerek elterjedése, eljárásrendek, amelyek alkalmasak az újfajta fenyegetések kezelésére.
- Folyamatos igény a költségek redukálására.

A **biztonság konvergenciája**, az operatív kockázatmenedzsment tradicionálisan egymástól független, „szigetként” működő területeinek összehangolását jelenti, a magasabb szintű biztonság költséghatékonyabb megvalósítása érdekében. Ez az erőforrások és folyamatok szintjén a logikai, információs, fizikai, személyzeti (humán) biztonság, az üzleti folytonosság, ezen belül a vészhelyzeti helyreállítás és a kockázatkezelés integrált megközelítését jelenti. [69] Az ASIS International a konvergencia meghatározása során, a biztonsági kockázatok, az üzleti funkciók és folyamatok interdependenciájából fakadó egyetemleges jellegét emeli ki, ezzel alátámasztva a koordinált, formalizált kezelési megoldások szükségességét. [69]

Slater a konvergencia öt azon területét nevesíti, amelyek szerinte a biztonságmenedzsment holisztikus megközelítését sürgetik. [71] Az általa leírt jelenségek röviden:

- a **kockázatok konvergenciája**,
- a **funkcionális konvergencia**, amely az operatív működés során, a biztonsági terület és az egyéb szervezeti egységek közötti együttműködésből, átfedésekből fakad,
- a **beszállítói konvergencia**, amely a biztonságtechnikai iparág gyártói által kínált megoldásokban manifesztálódik,
- a **közösségi konvergencia**, amely a téma iránti fokozódó érdeklődés (publikációk, ágazati kutatások) formájában érhető tetten, illetve
- az **oktatás területén megjelenő konvergencia**, amely az egyre bővülő és átfogóbbá váló szakirányú oktatási kínálattal támasztható alá. [75]

A fenyegetettség napjainkban tehát egyre sokrétűbb, ezért fontos egyidejűleg több, különböző védelmi mechanizmus kialakítása, szervezése, működtetése. Ugyanakkor az egyes rendszerek kölcsönös függősége, a hatékony védelem megvalósításával kapcsolatos elvárások szükségessé teszik ezen mechanizmusok összefésülését, integrálását. [72]

Az **integrált vállalati biztonság** felé irányuló növekvő figyelem gyakorlatilag válasz a konvergencia indukálta kihívásokra. Fontos azonban megkülönböztetnünk az integrált szemléletmódot, ami a döntéshozatal, és vezetés szintjén, illetve ideális esetben a vállalati kultúrában manifesztálódik, valamint az integrált biztonságtechnikai rendszer fogalmát, amely az előbbi funkcionális részterületeként értelmezhető. Utóbbi esetében, az integrált

biztonsági módszertanok és technológiák alapvető feladata egy egységes, egyenszilárdságú védelmi vonal kialakítása. [72] A védelem eltérő területein felhasznált eszközök együttes alkalmazása során érvényesülő szinergikus hatás egy jobb, hatékonyabb és nem utolsó sorban összességében olcsóbb biztonsági rendszer létrejöttét eredményezi. [73]

Az integrált biztonsági infrastruktúra jelentőségére, valamint a biztonság strukturális elemei közötti összefüggésekre Vasvári is felhívja a figyelmet. [68] Szerinte a biztonság strukturális felosztása során két fő területet különíthetünk el: a **szervezési (adminisztratív és humán)** -, valamint a **technikai (ezen belül a fizikai, illetve logikai védelem) biztonságot**. A korábban bemutatott vagyonszabványbiztonsági, üzembiztonsági valamint informatikai biztonsági alrendszerek közötti konvergencia, a szerző szerint, az egyes védelmi intézkedések a teljes rendszert átfogó érvényesítésén keresztül valósul meg.

Az integrált biztonság értelmezése korántsem egységes a szakirodalomban. Találkozunk Vasváriéhoz hasonló felfogással, amely a logikai és a fizikai biztonságot tekinti kiindulópontnak [74], és a szervezetekben a környezetre való reagálása/felkészültsége alapján definiálja az integráció szintjét. A szerző az integrált biztonság zálogát a személyzet, az alkalmazottak tudatosságában látja. Felfogása szerint a **logikai és fizikai biztonság együttese jelenti a vállalati biztonságot**, míg a **vállalati biztonság, az alkalmazotti tudatossággal** (a biztonsági kultúra megvalósulása révén) kiegészítve **integrált biztonságot eredményez**.

1.3.5 Az integrált vállalati biztonságfelfogás meghonosodásának szervezeti feltételei

A Booz Allan Hamilton tanácsadó cég [70] ágazati szakemberek véleményre alapozva azt vizsgálta, hogy milyen változás szükséges a konvergens vállalati biztonság megteremtéséhez. A több fázisból álló kutatás során, a szakértők kilenc olyan működési területet tártak fel (később ezt stratégiai, folyamat és emberi tényező menedzsment kategóriákba sorolták a 4. táblázatban foglaltak szerint), amelyeknek kulcs szerepe van a szervezeti változások során.

Stratégiai ráhatás területei	Folyamatszintű ráhatás területei	Emberi(erőforrás) ráhatás területei
<p>Kockázatmenedzsment: vállalati szintű, komplex megközelítés</p> <p>Irányítás: a változás mellett elkötelezett és abban tevékenyen részt vállaló felsővezetői testület</p>	<p>Költségtervezés: hatékony forrásallokáció a közös projektek során</p> <p>Szabályzatok és előírások: célirányos, ismert és széleskörűen alkalmazott gyakorlatok</p> <p>Integráció: a változó környezethez igazodó, nem erőszakos összehangolás</p> <p>Üzleti esettanulmányok: a biztonság jelentőségének szemléltetésére, hatékony kommunikációjára</p>	<p>Vezetési stílus: felhatalmazó vezetés meghonosítása</p> <p>Feladatok és felelőségek: következetesen dokumentált/kommunikált teljesítménymutatók használata</p> <p>Az üzlet lényegének ismerete: célok, elvárások közös megismerése és elfogadása</p>

4. táblázat: A vállalati biztonság konvergenciájára ható operatív területek

Forrás: saját szerkesztés [70] alapján

A fent idézett tanulmányban, a szakértők tehát nem törekedtek egy általánosan alkalmazható modell definiálására, céljuk sokkal inkább az volt, hogy egy a szervezeti sajátosságokhoz igazodó, a biztonságot a vállalati struktúrában megfelelő szintre emelő transzformációhoz adjanak lehetséges eszközrendszert.

Carelli és szerzőtársai szintén a **vezetés és szervezés jelentőségére** hívják fel a figyelmet a holisztikus biztonságszemlélet meghatározása során. [76] Konceptiójuk lényege, hogy a stratégiai célokból kiindulva, egyaránt figyelembe veszi a vállalat értékteremtő folyamatait, eszközeit, valamint az ezeket kiszolgáló információs technológiákat. Eszerint a felfogás szerint a biztonsági célok kijelölése és a megvalósulásuk ellenőrzése kiemelten fontos vezetői feladat. [6]

1.3.6 A vállalati biztonságmenedzsment helye a szervezeti struktúrában

A vállalati biztonság növekvő komplexitása, az annak megteremtéséért **felelős szervezeti egységek vállalaton belüli megítélését** is jelentősen befolyásolta. Az utóbbi évtizedek eredménye a szakterületért felelősök alkalmazottak menedzseri szintre emelése, illetve olyan új munkakörök - CSM (Chief Security Officer) valamint a CSIM (Chief Information Security Officer) – megjelenése, amelyekben a szakemberek képesek átlátni, és integráltan kezelni a felmerülő feladatokat. [65]

A biztonságért felelős munkavállalók vállalaton belüli elismertségének, szerepvállalásának témáját több tanulmány is feldolgozza [1][64][77-78]. Ezek kvalitatív és kis mintás kvantitatív technikákat alkalmazva, az akadémiai okfejtés (az elvi indokoltság) cáfolatként, egyöntetűen arra a következtetésre jutnak, hogy a vizsgált **terület szakemberei** a vállalati hierarchiában a mai napig **zömében végrehajtó, operatív szinten képviselik maguk**. Negyvenkét fős felmérésében Ludbey és szerzőtársai hét fokozatú, foglalkoztatási szinteket jelölő rendszerben (első szint az operatív dolgozó, hetedik szint az ügyvezető igazgató) helyezték el a biztonság területén dolgozó alkalmazottakat. [64] A kutatók megállapították, hogy a mintában szereplők közül senki nem dolgozott ötödik, vagy annál magasabb szintű besorolásban, a legtöbb biztonsági szakember a második foglalkoztatási szinthez köthető biztonsági koordinátor, illetve tanácsadó munkakörben tevékenykedik. Ehhez kapcsolódóan egy komplex integrált biztonsági keretrendszert alkotott Brooks a képzési háttér áttekintésére támaszkodva, amelynek részletes leírása az 1. számú függelékben áttekinthető. A keretrendszer segítséget nyújt a biztonsági szakértők megfelelő kompetenciáinak feltérképezésében és a képzésükkel szemben támasztott elvárások szintetizálásában.

Noha a korábban bemutatott környezeti változások egyértelműen indukálják a biztonságra szánt büdzsé növekedését, a területen dolgozók nem tapasztalnak jelentős változást e tekintetben. Az uralkodó felfogás szerint a biztonság **továbbra is támogató szerepet kap az üzleti célok elérésének szolgálatában**, ezért ugyan áldoznak erre a vállalatok, de csak indokolt esetben. Részben ezért is kiemelkedően fontos a középvezetői pozíciókban dolgozó biztonsági szakemberek kommunikációs szerepvállalása, hiszen szakmai hitelességük segít alátámasztani a biztonsággal kapcsolatos beruházások indokoltságát. [1]

A fent ismertetett felfogást tükrözi a magyar szakirodalomban fellelhető megközelítés, amely a biztonságmenedzsment értelmezéseként a biztonság irányítását, szervezését, ellenőrzését és a közvetlen a területhez kapcsolódó döntéshozatalt jelöli meg, és ennek megfelelően a terület vezetőit funkcionális vezetőként határozza meg. [62]

1.3.7 A vállalati biztonságmenedzsment eszközei, feladatai

A vállalati **biztonság szervezése/menedzsmentje** olyan tevékenység, amely során a szervezet egy meghatározott szintű biztonság megteremtésére fogatosít intézkedéseket. A biztonsági szervezés feladatai több szinten valósulnak meg. A legfelsőbb szint az üzleti érdekekhez igazodó biztonsági környezet meghatározása, majd az abból fakadó kockázatok és a fenyegetések lehetséges következményeinek feltérképezése. A megfelelő környezetelemzés lehetővé teszi a védelmi intézkedések specifikációját és a biztonsági alrendszerekhez történő delegálását. [62]

A biztonság folyamatorientált megközelítésben a vállalatok esetében is pillanatnyi állapotként értelmezhető. Hosszútávon a szervezeti biztonság ugyanakkor egy kockázatelemzésből kiinduló, állandó tervezési, fejlesztési, végrehajtási és ellenőrzési feladatokból felépülő védelmi tevékenység. [6] Noha az előzőekben bemutattam a vállalati biztonságpolitika néhány lényegi elemét, a dolgozatnak nem alapvető célja a terület operatív feladatainak pontról pontra történő ismertetése, valamint az folyamatok részletekbe menő elemzése. A biztonságmenedzsment átfogó jellegét támasztja alá, egy a Security Executive Council felkérésére, ágazati szakemberek bevonásával lebonyolított kutatás alapján összeállított felsorolás a vállalati biztonsági programok meghatározó elemeiről:

- Kockázatbecslés és mérséklés
- Stratégiai biztonsági tervezés
- A biztonsági programok népszerűsítése a vállalaton belül
- A biztonsági szervezet fejlesztése
- Szabályzatok, irányelvek és szabványok megalkotása
- Fizikai biztonság megteremtése
- Biztonsággal kapcsolatos képzés, oktatás (edukáció)
- Folyamatos kommunikáció és tudatosságnövelő programok szervezése
- Biztonságos munkakörülmények biztosítása
- Üzleti etikus magatartással kapcsolatos irányelvek megfogalmazása
- Az ellátási lánc biztonságának felügyelete
- Mérőszámok és mérési módszertanok kidolgozása
- Folyamatos tanulás: kockázatok felülvizsgálata káreseményeket követően [79]

A biztonságmenedzsment összetevőit áttekintve, a fentebb felsorolt területeket találjuk meg Dimitrov és szerzőtársai tanulmányában is. [80] A számba vett, tizenegy biztonságmenedzsment komponens sok ponton átfedést mutat a már ismertetett feladatokkal, érdemes azonban két olyan területet megemlítenünk, amelyek nem, vagy csak részben jelentek meg az előző felsorolásban. Az egyik ilyen az alkalmazottakkal kapcsolatos elvárásoknak való megfelelés, amely Dimitrovék szerint, a sok esetben csak részterületen képzett (esetleg előképzettség nélküli) biztonsági szakemberek felkészítését, szemléletformálását jelenti, a másik pedig a biztonságmenedzsmenthez szükséges források megteremtése, és azok megfelelő allokációja. [80]

Az áttekintett vállalati biztonságmenedzsment koncepciók közös kiinduló pontja a **kockázatkezelés**. „A kockázatkezelés a kockázatok felmérésével, rendszerezésével, elemzésével foglalkozik... azon módszerek, és eszközök összessége, amelyek elősegítik a kockázatok azonosítását, számszerűsítését és hatásuknak mérséklését.” [81](2. o.)

Az eddig leírtak alapján látjuk, hogy a kockázatok konvergenciájának okán, a korábban bevett gyakorlat, mely szerint az egyes kockázatok szervezeti egységekhez rendelhetők és adott szinten kezelendők, meghaladottá vált. A siker kulcsa egy olyan **egységes kockázatkezelési rendszer** kialakítása, amellyel egyértelműen beazonosíthatók a kockázati tényezők, a teljes szervezetre és annak környezetére is kiterjed, átlátható kockázati profilt eredményez, és amely segít a döntés előkészítésben, döntéshozatalban és stratégiai tervezésben egyaránt.[6] Összességében tehát a kockázatkezelés a vállalatirányításba beágyazódva jelenik meg a stratégiai biztonsági tervezés egyik kiindulópontjaként.

A gyakorlatban több olyan kockázatkezelési keretrendszerrel, üzletfolytonossági, minőségbiztosítási szabvánnyal, ajánlással találkozunk (a teljesség igénye nélkül: COSO ERM, ISO/IEC 27001, ISO 31000:2009, ISO MoR, GRC, BS 25999) [6][80-81], amelyek vállalati igényekhez igazított adaptációjával, alkalmassá teszik a szervezetet a nem kívánt események káros hatásainak beazonosítására, rangsorolására, és segítséget nyújtanak a kockázatkezelés folyamatának menedzselésében. [81] Ezen eljárások és gyakorlatok keretrendszerrel biztosítanak a stratégiai tervezésben, szervezésben és a mérés, visszacsatolás megvalósításában egyaránt, ezen felül nagyban segítik a szakemberek mindennapi munkavégzését. Az egyes módszertanok részletes ismertetése azonban nem tartozik szorosan értekezésem témájához.

1.3.8 Biztonsági kultúra

Látható, hogy a vállalati biztonság egyik alapfeltétele, hogy a szervezeten belül kellően megalapozott biztonsági irányelveket határozzanak meg és megfelelően szervezzék a kapcsolódó folyamatokat, feladatokat. Az irányelvek betartása, illetve a rendszer működése (az ellenőrzésen túl) ugyanakkor erősen függ az **alkalmazottak hozzáállásától**. Belátható tehát, hogy önmagában a legmagasabb szinten szervezett biztonságpolitika sem állja meg a helyét, ha nem párosul egy **biztonság fontosságát elismerő szervezeti kultúrával**. [82]

Ahhoz, hogy értelmezzük a szervezeti biztonsági kultúra fogalmát, elsőként érdemes röviden kitérnünk a szervezeti kultúra konceptualizációjára. Szakértők konszenzusos vélekedése szerint a szervezeti/vállalati kultúra holisztikus, a szervezet története által determinált, a közösség révén folyamatosan épülő, vélekedések, hiedelmek, magatartás összessége, amely több szinten értelmezhető, és a szervezeti jellemzők számtalan területén manifesztálódik. [83] Heidrich szerint a szervezeti kultúra értelmezhető a szervezet személyiségeként [63], de felfogható kötőanyagként [84] vagy közös gondolkodásmódként is, amely a szervezeti problémák megoldása során alakul ki. [85]

Handy (1986) alkotta meg a széles körben ismert és máig leggyakrabban citált szervezeti kultúra tipológiát (hatalomkultúra, szerepkultúra, feladatcultúra), amely elméletnek számunkra leginkább lényeges eleme az a felfogás, mely szerint a szervezeti kultúrát alakító domináns csoportok mellett kialakulhatnak szubkultúrák, amelyek erősíthetik vagy gyengíthetik a szervezet teljesítőképességét. [86]

Mindez azért fontos, mert a **vállalati biztonsági kultúra** is egy **funkcionálisan kialakuló szervezeti szubkultúráként** értelmezhető. Ebben a felfogásban a biztonsági kultúra mindazon aktivitások összességét jelenti, amelyek eredményeként a biztonság a dolgozók mindennapjainak természetes velejárójává válik. [87] A definícióban tetten érhető instrumentális megközelítés általánosságban jellemző a téma teoretikusai körében, a kapcsolódó kutatások zöme ugyanis az alkalmazottak viselkedését és biztonságához való viszonyulását vizsgálja, miközben ajánlásokat fogalmaz meg a vezetők által bevehető motivációs, illetve kényszerítő, ellenőrző eszköztárat illetően. [82]

A **biztonsági kultúráról** beszélhetünk általános értelemben akkor, ha az emberek ismerik és érvényesítik jogaikat, tisztában vannak a biztonságot veszélyeztető tényezőkkel és oktatják, esetleg elmarasztalják a társadalom azon tagjait, akik tudatlanságból,

feledékenységéből vagy személyes gyengeségből nem biztonságos magatartást tanúsítanak. [63] Ennek analógiájára, a vállalati biztonsági kultúra, a szervezet tagjainak biztonsággal kapcsolatos ismeretei, attitűdje és viselkedési normái mentén alakul ki.

A nemzetközi szakirodalomban és a hazai kutatások tekintetében egyaránt azt tapasztaljuk, hogy zömében az információbiztonságra, azon belül is annak technikai vetületeire fókuszálnak, miközben az akadémikusok csak egy szűkebb köre ismeri el és hangsúlyozza, hogy ez csupán egy részterülete a biztonsági kultúrának, amit szerintük alapvetően a menedzsment stratégiai szintű hozzáállása határoz meg.

Kertai-Kiss, Reasont idézve a biztonsági kultúra négy építő elemét sorolja fel. [88]

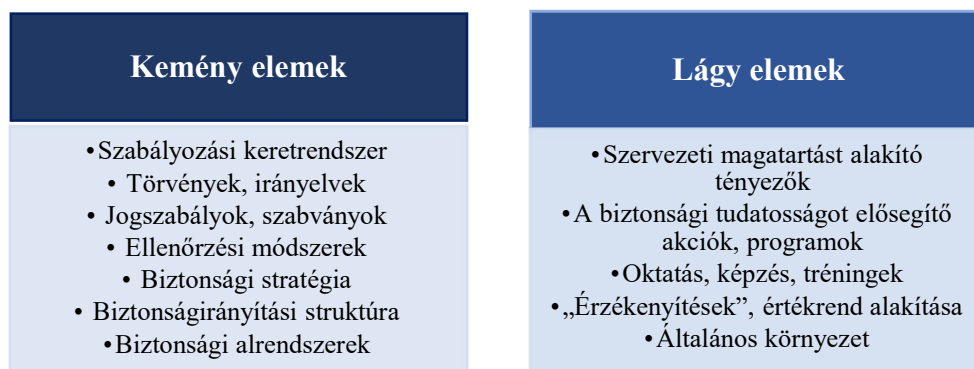
Ezek a:

- **Jelentések kultúrája** (reporting culture),
- **Igazságos/méltányossági kultúra** (just culture),
- **Rugalmasság kultúrája**, valamint a
- **Tanulás/fejlődés kultúrája.**

Az összetevők egyértelműen tükrözik egy esetleges incidens életciklusát, amennyiben az első a bekövetkezett fenyegető esemény jelentésére/riportolására, a második az elvárható vizsgálatokra, szankciókra, a harmadik értelemszerűen a változásokhoz való alkalmazkodásra, végezetül a negyedik pedig a szervezet azon képességére utal, hogy hajlandó és akar az eseményből tanulni és előrébb lépni.

McNamara szerint a vállalati biztonsági kultúra egy **hatékony és hatásos szervezeti biztonsági keretrendszer**, amely akkor hozható létre, ha a személyes (értékek, attitűdök, hiedelmek, észlelés és felfogó készség) és a viselkedési tényezők (megértés, bizalom, elkötelezettség, motiváció/szándék és az éberség) egyszerre irányulnak a szervezeti biztonság megteremtésére és megtartására. [85]

A hagyományos szervezeti kultúra elemeinek McKinsey féle (kemény/lágy) tipológiája a biztonsági kultúra elemeire is jól alkalmazható. Ezen felfogásban az 5. számú ábra szerint alakulnak biztonsági kultúra összetevői:

5. ábra: A biztonsági kultúra kemény és lágy elemei

Forrás: saját szerkesztés [63][88] alapján

A kemény és a lágy elemek egyaránt azt tükrözik, hogy a biztonsági kultúra a személyek és a szervezet szintjén is értelmezhető. A biztonsági kultúra alakulása tehát nyilvánvalóan a környezeti hatásokon túl, a munkatársak (alkalmazottak és vezetők) vélekedésének, viselkedésének is függvénye.

Ahogy eddig is láthattuk, a témában született közleményekben gyakran találkozunk a hagyományos szervezeti kultúramodellek ezen specifikus területen történő adaptálásával. [82][86-87][89-91] Ezek közül több kutató foglalkozott Schein (1985) szervezeti kultúra elméletével, amelyben a szerző három (a tudatalatti alapfelvetések, a tudatosult értékek, valamint a tárgyasult jelenségek) szintet nevesít, amelyek szerinte jéghegyszerűen egymásra épülve jelennek meg a szervezetekben. A felsorolt szervezeti kultúra elemek Schlienger-Teufel szerint egyszersmind értelmezhetők a biztonsági kultúra vonatkozásában is, amennyiben: [87]

- A **tudatalatti feltevés** szintjén tetten érhető az a szemlélet a vállalatnál, amely az alkalmazottakra nem mint potenciális veszélyforrásra, hanem mint a biztonság letéteményeseire tekint.
- A **tudatosult értékek** szintjén a kultúra az elkötelezett munkavállalók biztonsághoz való hozzájárulásában manifesztálódik.
- Végezetül **tárgyasult jelenségként**, például a szervezet tagjai éves biztonságtudatosságot növelő tréningeken vesznek részt.

A biztonsági kultúra nem szükségszerűen állandó, hiszen egyaránt alakítják véletlen külső környezeti hatások és belső, kevésbé tudatos vagy tudatos befolyásoló tényezők. Utóbbi szándékolt változtatásoknak a biztonsági kultúra programok biztosíthatnak keretet. A tudást megalapozó tájékoztatás, oktatás, képzés, ismeretterjesztés, edukáció mellett különösen fontos, hogy a szervezet a viselkedés szintjén is alakítsa az

alkalmazottak biztonsággal kapcsolatos attitűdjét. A változás releváns mérőszámok alkalmazásával monitorozható. A biztonsági auditok segítenek abban, hogy elhelyezzék a vállalatot az érettségi modellben, amely alapján **nem létező, kezdeti/ad hoc, nem tudatos, definiált, menedzselt**, illetve **optimalizált** lehet a szervezet biztonsági kultúra fejlettségi szintje. [63]

1.3.9 Összegzés

A biztonság korábban részletezett komplexitásának egyenes következménye, hogy a vállalati biztonság tekintetében sem találunk egységesen elfogadott definíciót, noha a kérdést korántsem övezi olyan parázs vita, mint amilyen az általános biztonság fogalom szűkebb vagy tágabb értelmezése körül tapasztalható. A téma, az utóbbi években bekövetkezett környezeti változások okán került be igazán az elméleti szakemberek látókörébe.

A napjainkat meghatározó információs technológiai fejlődés alapjaiban változtatta meg a szervezetek biztonsággal kapcsolatos percepcióit. Az elsősorban virtuális térből érkező új fenyegetések, az üzleti funkciók és folyamatok összefonódásával együtt járó konvergens kockázatok teljesen új, egységes fellépést kívánnak a biztonsági szakemberektől, miközben jelentősen megváltoztatják a biztonsági terület szervezeten belüli megítélését és a vállalati stratégiában betöltött szerepét is.

A vállalati biztonság értelmezésében paradigmaváltás körvonalazódik. A korábban bemutatott definíciók szerint a biztonság üzleti követelmény [68], hozzájárul a vállalati folyamatok végrehajtásához, a vállalati biztonságpolitika feladata pedig, hogy megfelelő környezetet biztosítson a vállalat értékteremtő tevékenységéhez. Ugyanakkor az is vitathatatlan tény, hogy fokozottan megjelenő biztonsági törekvések, előírások sokszor hátráltathatják az üzleti célok megvalósulását. [91] Ezt a feszültséget oldja fel az a szemlélet, mely szerint, ha a vállalat, már a stratégia meghatározása során, széles körű kockázatelemzéssel megalapozza és megtervezi védelmi feladatokat, akkor a megvalósuló biztonság akár a szervezet versenyelőnyévé is válhat. [1][6] Ebben a felfogásban a **vállalati biztonság**nak tehát **nem az általános üzleti célokat támogató funkciója van, hanem azokkal egyenrangú szerepe lehet a vállalat sikerességben, akár megkülönböztető előnyként, akár a vállalati felelősségvállalás elemeként.**

A biztonsági vezetők feladatköre, szervezeti hierarchiában elfoglalt pozíciója szintén sokat változott az utóbbi években. A munkakör meghatározó elemévé vált a biztonsági célok kommunikációja, belső marketingje a szervezeten belül. A kellően megalapozott, jól szervezett biztonságpolitikai intézkedések a vállalat zökkenőmentes működésén túl, a vállalati kultúrára alakulására is hatással vannak. Ahogy láttuk, a biztonsági kultúra jelentősen hat a munkavállalók felelős viselkedéséhez, miközben a felelős, elkötelezett dolgozó pedig a vállalati sikeresség záloga.

2 A VÁLLALATI BIZTONSÁG ÚJ DIMENZIÓINAK VIZSGÁLATÁBA BEVONT ELMÉLETEK BEMUTATÁSA

Az értekezés következő fejezetében a vállalati biztonságpolitika új aspektusait megragadni képes elméletek ismertetésére törekszem. A biztonság és az érintetti elvárások/hozzájárulások kapcsolatát két aspektusból vizsgálom.

1. Elsőként, nem törekedve a **társadalmi felelősségvállalás** elméleti hátterének átfogó ismertetésére, annak biztonsági aspektusait, illetve a biztonság szempontjából említésre méltó alternatív irányzatait tekintem át (PCSR, CSecR) röviden.
2. Másodsorban a **pozitívista stakeholder szemléletre** támaszkodva, menedzsment megközelítéssel, a stakeholder kapcsolatok kockázatait, továbbá a stakeholder hozzájárulások és követelések természetét tárom fel. Ennek felvezetéseképpen részletesen bemutatom az elmélet fogalmi hátterét, áttekintem a stakeholder értelmezések széles spektrumát, majd ismertetem a kapcsolódó menedzsment feladatokat.

A **stakeholder elmélet** gyökerei, és annak explicit következményeként a stakeholder menedzsment kutatások sora, illetve **vállalati társadalmi felelősségvállalás filozófiája** több szempontból **közös tőről fakad**. Mindkét elméleti irányzat központi eleme a **társadalmi szempontok vállalati működésbe integrálásának kérdése**, további közös pont a vállalati felelősség határainak feltérképezésére irányuló kutatói szándék, továbbá, hogy a két kutatási vonulat egyaránt normatív², deskriptív³ és instrumentális⁴ megközelítéssel vizsgálja a problémákat. A két elmélet relációját illetően, az uralkodó felfogás szerint, az érintettek (stakeholderek) irányába felmerülő felelősség csak egy aspektusa a vállalatok kötelezettségeinek, s mint ilyen a stakeholder kapcsolatok menedzselése a társadalmi felelősségvállalás egy szűk részterülete. Ettől alapjaiban eltér az a koncepció, amely szerint a stakeholder filozófia akár normatív, akár instrumentális irányból közelítjük, a társadalmi felelősségvállalás indikátorának tekinthető, amennyiben az egyes érintettek igényeinek összehangolása végső soron felelős működés alapja. Ezt a

² Normatív: irányadó, szabályozó (pontos kifejtése lásd 61.o)

³ Deskriptív: leíró (pontos kifejtése lásd 61.o)

⁴ Instrumentális: eszközorientált (pontos kifejtése lásd 61.o)

kvázi időrendiségi dilemmát Freeman igyekszik feloldani azzal a konklúzióval, hogy a **két teória alapvetően egymástól független, ugyanakkor több ponton átfedést mutat.** [92]

Az értekezés szempontjából fontos különbséget tennünk a két irányzat között a **stakeholder kapcsolatok** megítélésének vonatkozásában. Míg a **stakeholder elmélet** kutatói a **versengő érintetti érdekek** összehangolásának fontosságát hangsúlyozzák, a **CSR filozófia nem prioritizál** az egyes stakeholderek között, általánosságban kezeli az elvárásokat és egyetemlegesen törekszik azoknak megfelelni. [92] A biztonság vonatkozásában megjelenő érintetti érdekek/elvárások/hozzájárulások sajátosságai alapvetően lehetetlenné teszik azok egységes kezelését, így indokolttá válik, hogy **esetünkben elsősorban a stakeholder szakirodalomra, és annak azon vonulatára koncentráljunk, amely a vállalatok és érintettjeik közötti kapcsolatokra helyezi a hangsúlyt.** Ezen kutatások fókuszában az érintetti kapcsolatok sajátosságai, a reciprocitás kérdése, a szereplők hozzájárulásai, illetve a kapcsolatban érdekelt felek követeléseinek legitimitása található. [2]

Disszertációmban mindazonáltal röviden kitérek a vállalati biztonságpolitika és a társadalmi felelősségvállalás kapcsolódási pontjaira is. A két elmélet ugyanakkor eltérő súlyt kap a dolgozatban, ennek további indokoltsága az a szemléletmód, amellyel a biztonsággal kapcsolatos vállalati felelősség kérdését vizsgálják. A társadalmi felelősségvállalás alapvetően normatívan közelíti meg a problémát, a biztonságra - sok egyéb mellett - morális rendezőelvként tekint, és mint ilyen, a biztonság kategóriája bizonyos fókig eltávolodik a vállalati biztonságpolitikai értelmezéstől. Ezzel szemben a stakeholder elmélet, különösen annak instrumentális, pozitívista irányzata, a vállalati teljesítmény és a stakeholder menedzsment összefüggéseit kutatja, s mint ilyen lehetőséget ad arra, hogy a vállalati biztonságpolitika, mint a stratégiai menedzsment egyik területén új lehetőségeket tárjunk fel.

Elsőként tekintsük át röviden a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának koncepcióját.

2.1 A CSR koncepció rövid áttekintése, alternatív irányzatok bemutatása

Mielőtt áttekintjük a társadalmi felelősségvállalás és a vállalati biztonság közötti összefüggéseket, elemezzük röviden az előbbi téma szakirodalmi hátterét, hangsúlyozva, hogy dolgozatomban nem törekszem a társadalmi felelősségvállalás kutatási terület teljes körű feldolgozására, annak elsősorban stakeholder vetületeit, illetve biztonsággal kapcsolatos dimenzióit vizsgálom.

A Kotler-Lee szerzőpáros definíciójának értelmében, a vállalatok társadalmi felelősségvállalásuk révén hozzájárulnak a jólét, a közösségek jó közérzetének megteremtéséhez, fenntartásához. [93] A jólét, a környezeti tényezők alakulása a biztonságérzet egyik fontos összetevője, így a társadalmi felelősségvállalás tehát impliciten az általános biztonságérzet egyik letéteményesének is tekinthető.

Noha a CSR kifejezés a hetvenes években jelent meg a köztudatban, elsősorban az Egyesült Államokban, Adam Smith már a XVIII. század második felében, a közgazdaságtan születésekor, a vállalatok helyes és helytelen magatartásáról értekezett. [94] A piacgazdaság etikai kérdései mindig is élénken foglalkoztatták, és a mai napig foglalkoztatják a teoretikusokat, és a tématerület alapvetően a felelősséggel kapcsolatos disputában csúcsosodik ki. [95] A diskurzus tárgya alapvetően az, hogy **milyen mértékű, hatókörű a vállalatok felelőssége**, azaz korlátozott, csak a szűken értelmezett üzleti tevékenység, és az ezzel kapcsolatos nyereségesség elérése erejéig értelmezhető, avagy az előbbieket figyelembe véve ugyan, de azzal egyenrangúan kezelve kiterjed a társadalmi hatások kezelésére is. [96] Napjainkra egyre általánosabb az a felfogás, mely szerint a vállalatok/szervezetek a **gazdasági érdeken és a jogi kötelezettségeken túlmutató** etikai, azaz társadalmi felelősséggel is tartoznak a köz irányába. [95]

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása, a **CSR** (Corporate Social Responsibility) meghatározását célzó definíciók száma jelentősen a 80-90-es évek fordulójától növekedett meg, ami jelzi, hogy erre az időszakra tehető a kutatási terület valódi kibontakozása. A már idézett Kotler-Lee szerzőpáros szerint a „**vállalati társadalmi felelősségvállalás** azt az elkötelezettséget jelenti, amely során a vállalat **a közösség jólétének** érdekében folytat **önkéntesen**, szabadon választott üzleti gyakorlatot, amit erőforrásaival is támogat.” [93](37. o.)

Az Európai Unió Zöld könyve értelmében a társadalmi felelősségvállalás lényege az, hogy „a vállalatok **önkéntesen szociális és környezeti szempontokat érvényesítenek** üzleti tevékenységükben és a partnerekkel fenntartott kapcsolataikban.” [96](24. o) A felelősségvállalás dimenzióit figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy a CSR a **gazdasági, társadalmi, környezeti** tényezőket egyaránt figyelembe vevő önkéntes, etikus vállalati magatartás. [97]

A CSR-nak sincs mindenki által egységesen elfogadott definíciója, eszközként, koncepcióként, sőt új üzleti modellként értelmezik az egyes teoretikusok, kiemelve, hogy **megvalósítása gyökeres szemléletváltást igényel** a vállalatoktól. [98] A meghatározások teljes körű citálása helyett (ami gyakorlatilag lehetetlen feladat) lényegesebbnek tűnik hangsúlyozni, hogy a vállalatok társadalmi felelősségvállalása **nem írja felül a gazdaságossági szempontokat**, hanem ezen felfogás szerint a nyereséges működés az egyéb érdekek figyelembe vétele, és vállalati célokba integrálása mentén valósul meg. Az illetén felelős vállalati működés alapelveit az Eklington által 1984-ben megalkotott **„hármás alapelv”** (Triple Bottom Line) elmélet ragadja meg a legszemléletesebben, amely szerint a vállalatok **gazdasági, társadalmi és környezeti értékeket** egyaránt teremtenek. [99]

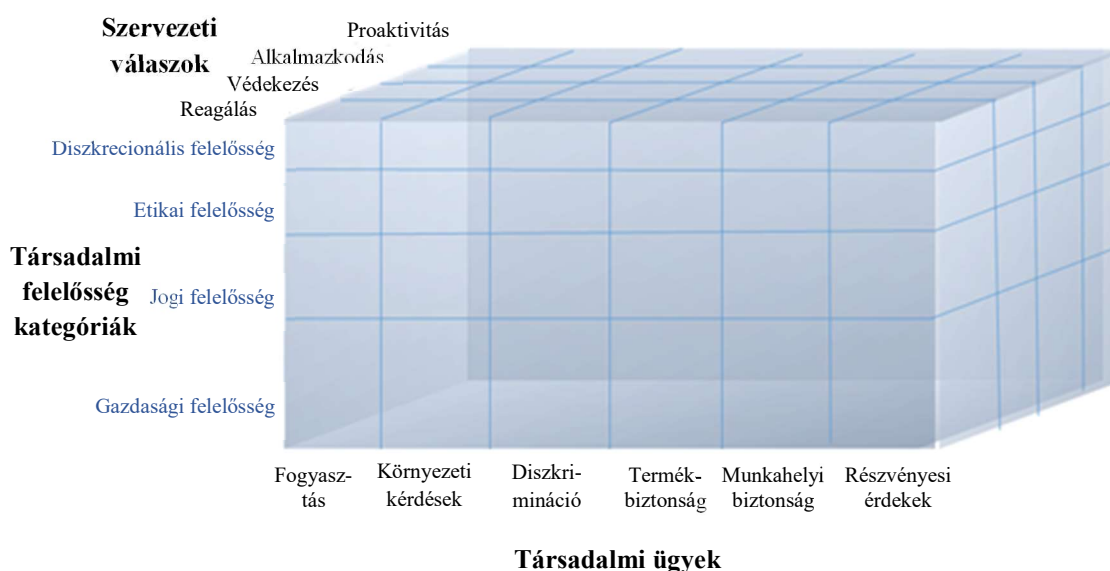
2.1.1 A vállalati társadalmi felelősségvállalás szintjei és dimenziói

A definíciók területén tapasztalható bőség zavarát igyekszik feloldani Dahlsrud harminchét CSR definíciót szintetizáló munkájával. [100] A tartalomelemzés eredményeként a szerző a vizsgált meghatározások öt olyan dimenzióját emeli ki a vállalati felelősségvállalásnak, amelyek napjainkra széleskörűen elfogadottnak tekinthetők. Ezek:

- A **környezeti dimenzió**, amely tisztább környezetért folytatott küzdelemben valamint fenntartható működésben manifesztálódik.
- A **társadalmi dimenzió**, amely a vállalati tevékenység társadalmi hatásainak figyelembe vétele, valamint a köz érdekeinek megfelelő érvényesítése formájában jelenik meg.
- A **gazdasági dimenzió**, amely a CSR alapvetően üzleti természetét és a profitabilitás megőrzését hangsúlyozza.
- A későbbiekben részletezésre kerülő **érintetti elmélethez kapcsolódó dimenzió**.

- Végezetül az **önkéntesség**, ami alapján felelősségvállaláshoz kapcsolódó tevékenységek soha nem a jogi kötelezettségek mentén, hanem saját vállalati szándék alapján valósulnak meg.

A fenti dimenziók jelentős része egészen korán megjelent a szakirodalomban, többek között a Carroll féle társadalmi teljesítmény modellben (6. számú ábra). Az 1979-ben felállított háromdimenziós elméleti keret, a tématerület mai napig kihagyhatatlan alapvetéseit összegezi és szemlélteti. A modell célja, hogy az addig összegyűlt elméleti ismeretek szintetizálásán túl, a gyakorlati szakemberek számára is jól használható diagnosztikai, tervezési és problémamegoldó eszközt kínáljon. [101]

6. ábra: A vállalati társadalmi teljesítmény modellje

Forrás: saját szerkesztés [91] alapján

Carroll a vállalatok felelősségét illetően **négy szintet** határoz meg. A **gazdasági, jogi, etikai** és **diszkracionális felelősségek** egyfajta hierarchiáját az ábrázolásmód is szemlélteti. Ezek alapján minden vállalat elsődlegesen gazdasági tevékenység céljával jön létre, ezt a feladatát tehát mindenképp teljesítenie kell. A haszontermelés ugyanakkor nem írhat felül alapvető szabályokat (többek között jogi előírásokat) és etikai normákat [99], amelyek mintegy keretet adnak a vállalati működésnek. Végezetül vannak olyan, nem egyértelműen megfogalmazott elvárások a vállalat érintettjei részéről, amelyeknek a vállalat saját döntése alapján tesz eleget. Ezek felelősséggként való aposztrofálása akár pontatlannak is tekinthető, hiszen önkéntes, a szabad akarat vezérelte tevékenységről van szó. [101] Másodsorban a Carroll-féle „**társadalmi teljesítmény**”

modell a lehetséges szervezeti válaszokat is magába integrálja. A társadalmi érzékenység terminológiával [96] is leírt vállalati viselkedést a reagálás mikéntjével jellemezhetjük, amely alapvetően a vállalat, illetve a menedzsment elé állított társadalmi kihívások kezelésének módjára utal. A modell utolsó dimenziója a **társadalmi ügyek** sora, amelyek különös jelentőséggel bírnak a szervezet számára. Az értekezés témája szempontjából kiemelendő, hogy a biztonság két kategóriája explicite megjelenik ebben a dimenzióban. Noha Carroll hangsúlyozza, hogy társadalmi ügyek vállalatspecifikusak, iparáganként eltérőek, itt olyan egyetemleges társadalmi elvárásokat látunk, amelyek minden vállalat esetében felmerülnek. [101] Vizsgálat tárgya ez esetben az lehet, hogy a szervezet milyen felelősségi kategóriában kezeli a biztonság egyes dimenzióinak kérdését, illetve, hogy milyen módon reagál a kapcsolódó kihívásokra. Mindazonáltal, azt is látjuk, hogy a Carol-féle modell **normatív alapra** helyezi a felelős magatartás kérdését [97], hiszen olyan vállalati gondolkodásmódot, magatartást (egyes irodalmak szerint kormányzást) feltételez, amely képes a haszonszerzésen túl tekinteni, és a szorosan értelmezett gazdasági érdek vezérelte tevékenységen felül is hozzájárul a köz jólétéhez.

A felelősségi kategóriák kvázi hierarchiája további kérdéseket vet fel. **Lehet-e társadalmi felelősségvállalásként értelmezni** azon vállalati biztonsági törekvéseket, amelyek a **vállalat alaptevékenységével szorosan összefüggnek**, például a termelési folyamatok zökkenőmentességét szolgálják? A biztonságtól függetlenül ebben a tekintetben **nincs egyértelmű konszenzus**. Egyes teoretikusok úgy gondolják, hogy a társadalmi problémák megoldásához való hozzájárulás szempontjából **irreleváns az indíték** [99], mások hangsúlyozzák, hogy a szervezetek termelési vagy kereskedelmi tevékenységéhez közvetlenül köthető, külső szereplő által szabályozott kötelező aktivitások nem tartoznak a felelős vállalati magatartáshoz. [104-105] Matten és Moon szerzőpáros [102] megkülönbözteti az úgynevezett **implicit és explicit felelősségvállalás fogalmát**, implicitként jelölve a CSR azon formáját, amely jogilag, intézményesített keretek között, kvázi kényszer hatására megvalósuló szervezeti aktivitásokhoz kapcsolódik, míg explicitnek tekintik a főként önkéntes, menedzseri szemléletű vállalati CSR politikát. [105]

Angyal a vállalatok **felelőségének négy szintjét** határozta meg. [109] Értelmezésében az **elsődleges** társadalmi felelőségként a vállalkozások, mint munkáltatók megteremtik a környezetet az egyének jövedelemtermeléséhez, továbbá az adózás útján jelentősen hozzájárulnak a közösségi kiadások forrásaihoz. A szervezetek **másodlagos** társadalmi

felelősségvállalása szintén munkáltatói mivoltukból fakad, tekintve, hogy munkahelyként az ott dolgozók életvitelére is jelentős hatást gyakorolnak. A vállalkozások számtalan társadalmi probléma megoldásában is részt vállalnak, amelyek sokszor csak a helyi közösségeket érintik, olykor viszont sokkal nagyobb hatósugarú aktivitások, amelyeket a **harmadlagos** társadalmi felelősség okán vállalnak fel a szervezetek. A **negyedik szint** a szociális vállalatok formájában manifesztálódik. Ezek a szervezetek –noha gazdasági alapon szerveződnek- alapvetően problémamegoldásra és nem profittermelésre jönnek létre, jellemzően szövetkezeti formában. [109] Ebben a felfogásban, indítéktól függetlenül, minden gazdasági tevékenység közösségi hozadékkal jár, és mint ilyen társadalmi felelősségvállalásként értelmezhető.

2.1.2 Alternatív CSR elméletek

2.1.2.1 Politikai CSR

Maradva a társadalmi felelősségvállalás normatív megközelítésénél Scherer és Palazzo a **vállalatok szándékolt társadalmi szerepvállalásának** jelentőségét hangsúlyozzák. [105] Post-pozitivisták⁵ elméletekre alapozva, a szerzőpáros úgy gondolja, hogy nem definiálható az univerzális, mindenki által ismert/elismert üzleti morál normája, és mint ilyen nem egyértelműsíthető a vállalat társadalmi feladatköre sem. Felfogásuk szerint a vállalatok **legitimációja** csakis folyamatos, körültekintő **a politikai szereplőkkel, civilekkel, és egyéb stakeholderekkel folytatott diskurzus révén érhető el.** [106] Ezekre az egyeztetésekre annál is inkább szükség van, mert a teoretikusok úgy gondolják, hogy a globalizáció jelentősen befolyásolja a vállalatok társadalmi szerepvállalását. [105] Napjainkra a multinacionális cégek behálózta világunkban ugyanis, a „szabályozó” nemzetállamok szerepvállalása folyamatosan csökken. [107] Noha eredendően a gazdasági szereplők alapvetően profitot termelnek, miközben az állam mindenkori felelőssége a társadalom különböző szükségleteinek kielégítése, manapság nem példanélküli, hogy a vállalatok állami funkciókat látnak el, közfeladatokat vállalnak át, nemzetközi ügyekkel, környezeti és társadalmi problémákkal foglalkoznak. [108]

⁵ Míg a pozitivisták CSR felfogás szerint a vállalati felelősség a szervezet és érintettjei közötti hatalmi harc (dialógus) mentén fogalmazódik meg, addig a post-pozitivisták megközelítésben a felelősség kvázi egy szervezeti monológ, amely alapvető, általánosan elfogadott normák, arany szabályok alkalmazásán alapul

A **gazdasági szereplők közfeladatok területén tetten érhető szerepvállalása** vonatkozásában, az utóbbi időben komoly tudományos érdeklődés bontakozott ki. A **politikai CSR** tehát egyre népszerűbb kutatási vonulat, és alapvetően **minden olyan vállalati aktivitást lefed**, amelyeknek **politikai vetülete lehet**, és hagyományosan állami, kormányzati feladatként értelmezzük [77] (ilyenek nyilvánvalóan a biztonsággal kapcsolatos tradicionálisan államhoz rendelt feladatok is). Az elmélet premisszája a vállalatok és az állam, illetve mindenkori kormányzat kölcsönös egymásrataltsága, amely viszonyrendszerben minkét fél előnyöket vár az interakcióktól: a vállalatok gazdasági erejük, valamint lobbizási pozíciójuk javulását, míg az állami szervek bizonyos terhek, feladatok áthárítását remélik. A vállalatok politikai aktivitása körüli vita leginkább abban érhető tetten, hogy mikor (minden esetben, vagy csak a kormányzat gyenge teljesítménye esetén), és hogyan léphet fel a vállalat, anélkül, hogy a „beavatkozás” esetleges negatív hatásait, többek között a stakeholderek rosszallását elkerülje. [108]

A vállalati felelősségvállalás tekintetében felmerülő közfeladatok sorából kiemelve a közbiztonság, nemzetbiztonság kérdéskörét, azt tapasztaljuk, hogy a globalizáció, a fenyegetések folyamatos átalakulása, illetve a transznacionális vállalatok sajátos erőpozíciója ebben a kérdésben különösképpen kihívások elé állítja a szakértőket. A nemzetbiztonság területén érdekelt teoretikusok és szakemberek egyaránt felismerték és tendenciózusnak tekintik a növekvő vállalati szerepvállalást a tradicionálisan az államhoz köthető köz- illetve nemzetbiztonság megteremtésében és fenntartásában, de ennek formája, mértéke valamint a szerepek pontos meghatározása vonatkozásában nincs konszenzus. [109]

A vállalatnak enyhítenie kell a jó állampolgári kötelezettségvállalás és a profitérdekek között feszülő ellentétet, mely dilemma természetesen abból a tényszerűségből fakad, hogy a biztonság megteremtése, garantálása alapvetően költségnövelő tényező a szervezetek számára. [109] Fontos látnunk, hogy a feszültség a vállalaton belül és a piaci szereplők, illetve a mindenkori kormányzat között egyaránt tetten érhető.

A **nemzetbiztonság vállalati kormányzásba integrálása** kétféle formában valósulhat meg Petersen szerint, a kockázatelemzés kiterjesztésére épülő neoliberális, valamint a kérdést közös erkölcsi alapra helyező neorepublikánus megközelítéssel. A **neoliberális koncepció** instrumentális szemlélettel, üzleti alapon kezeli a kérdést és a **gazdasági racionalitásra** (költségelemzés, kockázatbecslés stb.) bízva nemzetbiztonsági

szerepvállalás mikéntjét és mértékét. Ezzel szemben a **neorepublikánus felfogás** (inkább normatív szemlélettel) arra törekszik, hogy **feloldja a nemzetbiztonság, illetve a vállalati biztonság/költségek között feszülő esetleges ellenérdekeket**, a jó hírnevet, az erkölcsi felelősséget a vállalatok jó polgári kötelességeit hangsúlyozva. [77] Ebben a kontextusban speciális feladat hárul a biztonsági vezetőkre, akik kvázi tolmácsként vagy ügynökként kapcsolják össze a vállalati biztonsági törekvéseket a kívülről érkező nemzetbiztonsági, közbiztonsági elvárásokkal. [109]

A politikai CSR, avagy a vállalatok nemzetbiztonság, illetve közbiztonság területén felmerülő felelőssége különösen fontos kérdés a magántulajdonban lévő kritikus infrastruktúra szolgáltatók esetében, ahol külső szabályozásoknak való megfelelés komoly terheket és költségeket ró a szervezetekre.

2.1.2.2 A vállalatok biztonsági felelősségvállalása (CSecR)

Vitathatatlan, hogy a gazdasági szereplők esetenként fegyveres konfliktusokban is érintetté válhatnak. Ezekben a sajátos helyzetben a vállalatok szerepvállalása sokszor erkölcsileg megkérdőjelezhető, szakértők szerint jellemzően a viszályok kirobbantásában, mintsem kezelésében jeleskednek, a résztvevő felek egyoldalú finanszírozásával, a helyzetből fakadó hiánytermékek forgalmazásával extraprofitot remélve jelennek meg. [110]

A konfliktushelyzetekben felmerülő szervezeti morális felelősség fogalmának konceptualizációja céljából alkotta meg egy német kutatócsoport a **vállalatok biztonsági felelősségvállalásának (Corporate Security Responsibility, CSecR)** fogalmát. A szerzők elismerik, hogy a tradicionális CSR-nak van implicit biztonsági vetülete konfliktushelyzetben is, hiszen egyebek mellett a gazdasági helyzet stabilizálása, a környezetbarát technológiák alkalmazása, a munkaerő piaci szerepvállalás mind hozzájárulnak a béke megteremtéséhez. Mindazonáltal fontosnak tartják, hogy a hagyományos gyűjtőfogalomtól elszakadva, a fenyegetettség-től terhes környezeti sajátosságokból adódó specifikus szerepvállalás új narratívaként, önálló kutatási irányzat formájában is megjelenjen. [111]

A kutatócsoport szándéka ellenére úgy tűnik, hogy a téma nem keltette fel a teoretikusok széles körű érdeklődését, a fogalom értelmezése körüli diskurzus ez idáig teljesen

elmaradt. Ennek okát nehéz lenne egyértelműen meghatározni, de nem kizárt, hogy a fogalom ilyenkor korlátozott megközelítése az, ami hátráltatja a kritikai elemző kutatások kibontakozását. Egy konfliktushelyzet nyilvánvalóan egyedi kihívások elé állítja a vállalatokat, de felmerül a kérdés, hogyan lehet a biztonsági felelősségvállalást a normál ügymenetben értelmezni, hiszen a biztonsággal, akár nemzetbiztonsággal kapcsolatos szerepvállalást nem szükséges kizárólagosan a fegyveres fenyegetettség vonatkozásában megragadni. Értekezésemben arra törekszem, hogy többek között a fent leírt fogalom egy tágabb konceptualizációját megalkossam.

2.1.3 Összegzés

Összegzésként elmondható, hogy a vállalatok biztonsággal kapcsolatos szerepvállalása megragadható a hagyományosan értelmezett társadalmi felelősségvállalás és az új, alternatív teóriák aspektusából egyaránt. Amennyiben a tradicionális megközelítésnél maradunk, azt látjuk, hogy az egyes biztonsági dimenziók mind explicit mind implicit módon megjelennek a vállalati társadalmi felelősségvállalás dimenzióiban, tehát feltételezhető, hogy a hagyományos CSR tevékenység keretei között találunk a biztonság különböző dimenzióihoz köthető célokat, aktivitásokat illetve teljesítményeket.

Kiterjesztve a biztonságot a nemzet- illetve közbiztonság területére a politikai CSR és a vállalati biztonsági felelősségvállalás elmélete segít a vállalatok biztonsággal kapcsolatos lehetséges felelősségvállalás megértésében. A két alternatív irányzat sajátosságait és a tradicionális vállalati felelősségvállaláshoz fűződő viszonyukat az 5. számú táblázatban foglaltak szerint összegezhethetjük.

Elméletek /Szempontok	Politikai CSR (PCSR)	Vállalati biztonsági felelősségvállalás (CSecR)
<i>Viszonyulás a hagyományos CSR-hoz</i>	A hagyományos CSR részterületeként értelmezett	A hagyományos CSR alternatívája konfliktus zónákban
<i>Stratégiai cél</i>	Részvállalás a közjavak előállításában	Hozzájárulás a konfliktus felszámolásához (biztonság helyreállítása)
<i>Irányultság</i>	Vállalat fókuszú	Konfliktus fókuszú
<i>Irányzatok</i>	Neorepublikánus/Normatív Neoliberális/Instrumentális	Instrumentális
<i>Időtáv</i>	Hosszú táv	Jellegénél fogva korlátozott időszak

5. táblázat: A CSR alternatív irányzatainak összehasonlítása

Forrás: saját szerkesztés

2.2 A stakeholder elmélet a stratégiai menedzsment szakirodalomban

A vállalati működés érintettek irányából történő megközelítése a hagyományos közgazdaságtani vállalatfelfogástól eltérően **a szervezeteket a környezettel szoros interakcióban lévő entitásként** határozza meg. [97] Az érintetti (stakeholder) elmélet szerint a vállalat, mint organikus egység működése számtalan egyéntől és csoporttól függ, miközben ő maga is hat ezekre a szereplőkre a céljai megvalósítása során. Ennek megfelelően a vállalat tehát minden érintett csoportjának felelősséggel tartozik, - tágabb értelmezés szerint - beleértve a civil szervezeteket, a mindenkori kormányzatot, vagy bármely más makro- és mikrokörnyezeti szereplőt. A felelősségvállalás ugyanakkor nem öncélú, az érintetti kapcsolatok tudatos menedzselése a versenyképesség és a fenntartható növekedés szükséges feltétele. [112]

Az **érintett/érdekgazda**⁶ kifejezés, abban a formában, ahogyan manapság használják a teoretikusok, elsőként egy belső feljegyzésben jelent meg a Stanford Egyetem kutatóintézetében 1963-ban. A kutatók azzal a céllal definiálták a fogalmat, hogy az ezen az elven nyugvó stratégiai megközelítés ellensúlyozza az akkoriban uralkodó szemléletet, amely szerint a vállalatoknak elsősorban a tulajdonosi érdekeket (stockholders), profit elvárásokat kell figyelembe venniük a működésük során. [113]

Freeman, a stakeholder koncepciót 1984-ben elsőként keretbe, és ezzel párhuzamosan könyvbe [114] foglaló teoretikus több munkájában hangsúlyozza, hogy - noha többek interpretációja azt sugallja - az elmélet kidolgozása során nem volt célja alternatívát teremteni a profitorientált, tulajdonosi szemléletet hangsúlyozó, széles körben elfogadott, mainstream szemléletmódnak, pusztán annak értékeit elismerve, új aspektusokra kívántak rávilágítani a stratégiai menedzsment területén. [115] Szerinte több égető probléma indokolta az új megközelítésmód szükségességét, többek között az értékteremtés és átadás kérdése erősen változékony környezetben, a kapitalizmus és az etika máig tisztázatlan kapcsolata, illetve ezen problémák menedzsment vetületei. [114]

Az **érintetti elmélet premisszáit** a következőképpen foglalhatjuk össze: [116-117]

- A szervezetek kapcsolatot létesítenek olyan egyénekkel illetve csoportokkal, amelyekkel kölcsönösen hatnak egymásra.

⁶ A dolgozatban az általános érintetti kifejezést illetve az eredeti angol nyelvű terminológiát használom, az érdekgazda fordítás eredetére a későbbiekben visszatérek.

- A stakeholder elmélet ezen kapcsolatok természetére fókuszál, a folyamatokat, valamint az együttműködésből származtatható eredményeket figyelembe véve.
- A legitim érintettek érdekei belső értékkel bírnak a szervezet számára, és nem létezik egyetlen, a többi érdekekkel szemben uralkodó érdek sem (ellentétben a korábbi shareholder/részvényesi szemlélettel).
- Az érintetti elmélet keresi a választ arra, hogy miként képesek az egyes érintettek befolyásolni a vállalati döntéshozatalt, hogy annak kimenete összhangban legyen saját szükségleteikkel, prioritásaikkal.
- A stakeholder elmélet alapvetése, hogy a szervezetek legfőbb feladata megismerni, megérteni az egyes szereplők érdekeit és megteremteni az egyensúlyt azok között. [118]

A stakeholder elmélet egyik központi eleme tehát a vállalat érintetti kapcsolatainak alakítása, ugyanakkor ez önmagában nem jelentene új paradigmát a menedzsment szakirodalomban. Sokkal hangsúlyosabb **az üzleti etika** kérdésköre. Freeman szerint ugyanis minden üzleti döntésnek, illetve kinyilatkoztatásnak van etikai vonatkozása, vagy közvetett etikai befolyása, miközben minden etikai döntés, illetve kinyilatkoztatás implicit üzleti hatással bír. [113] Ennek megfelelően nem beszélhetünk üzleti teljesítményről annak etikai vonatkozásait figyelmen kívül hagyva, tehát a vállalatoknak tevékenységük etikai dimenzióját figyelembe véve kell kapcsolataikat építeniük.

Noha Freeman szerint a stakeholder megközelítés több elmélet és irányzat eredményeit integrálja magába, mégis a **mainstream menedzsment irodalom perifériájára** szorult az elmúlt évtizedekben, és elsősorban a társadalmi felelősségvállalás kutatási vonulatában, mintsem a stratégiai menedzsment területén kapott kiemelt figyelmet. Freeman munkássága alapján ez a szemléletmód az **evolucionista stratégiaelméletek** közé illeszthető be, amennyiben rugalmasan reflektál a külső tényezők bizonytalanságából fakadó kihívásokra, elfogadja a folyamatos változás szükségességét, és a profittermelést (de nem feltétlenül maximalizálást), mint a vállalat számára az egyetlen explicit módon megfogalmazható célt. [4]

2.2.1 Az érintetti elmélet interpretációs irányzatai

A rendkívül népszerű kutatási terület teoretikusainak megközelítései nyomán több irányvonal rajzolódott ki az elmúlt évek során. A Freeman féle eredeti (lsd. később)

definíció elemzése, áttekintése során Goodpaster különbséget tett a **stratégiai** és a **morális** (etikai szempontból fontos) érintettek között. [119] Ez a tipológia később meghatározta a stakeholder szakirodalom két fő csapását (6. táblázat). A stratégiai érintettek, a morális érintettekkel szemben azok az egyének vagy csoportok, amelyeknek igényeivel „foglalkozni kell”, így menedzsment kihívások elé állítják a vállalatvezetőket. Az ezen elvi megközelítés alapján kibontakozott a társadalmi felelősségvállalásba integrálódott **morális**, illetve az attól független **menedzsment irányzat**. [120-123]

Irányzatok/ Vizsgálati kritériumok	Menedzsment irányzat	Morális (etikai) irányzat
Irányultság	Pozitívista/pozitív (ok/okozati összefüggésekre fókuszál)	Normatív (szélesebb aspektus, környezetbe ágyazódottság)
Érintettek köre	Akik hatnak a vállalat működésére	Akik hatnak a vállalat működésére, akikre hat a vállalat
Vezetői feladat	Az érdekek menedzselése	Irányítás, egyensúly kialakítása az összes érintetti érdekekkel összhangban
Stakeholder elemzés	Többszemponútú azonosítás és értékelés a fontos érintettek kiszűrésére	Nincs elemzési módszertan, egyéni értékelés jellemző
Visszacsatolás	Teljesítménymérés	Felelős, etikus működés vizsgálata

6. táblázat: A stakeholder elmélet menedzsment- és morális irányzatának összevetése

Forrás: saját szerkesztés [119][113-114] alapján

A stakeholder elmélet igen népszerű kutatási területnek bizonyult akadémikus körökben, részben ennek eredménye az a számtalan nézőpont, amellyel megközelítették az évek során a kutatók. [118] A számtalan aspektus ugyanakkor a gyakorlati beágyazódásából is fakad, hiszen a civil szervezetek és a közsféra előszeretettel adaptálják a modellt a stratégiai tervezésük folyamatába. További okok a téma szakirodalmának áttekintése során domborodnak ki, ugyanis a különböző szerzők eltérő megközelítésben, az alapfogalmak eltérő interpretációjával közelítették meg a problémát, és támasztották alá vagy cáfolták az érintetti elmélet létjogosultságát. Maga Freeman és több akadémikustársa is törekedett arra, hogy tisztázza az egyre zavarosabbá váló elméleti alapokat. Többek között Clarkson „három az egyben” teóriaként utalt a stakeholder elméletre, amely szerinte leginkább egy keretrendszer, ami a vállalat társadalmi teljesítményének **leírására, értékelésére és menedzselésére** használható. [125]

Ezen fent felsorolt három aspektus mentén született meg a zűrzavar feloldását célzó egyik legelterjedtebb klasszifikációs rendszer, amelyet Donaldson és Preston szerzőpáros

dolgozott ki. [126] A szerzők ajánlása alapján a további kutatások csak akkor értelmezhetők, amennyiben a mindenkori szerzők jelölik, hogy a felsorolt három közül, melyik megközelítés mentén végzik elemzéseiket.

A szerzőpáros szerint az érintetti elmélet három megközelítését definiálhatjuk:

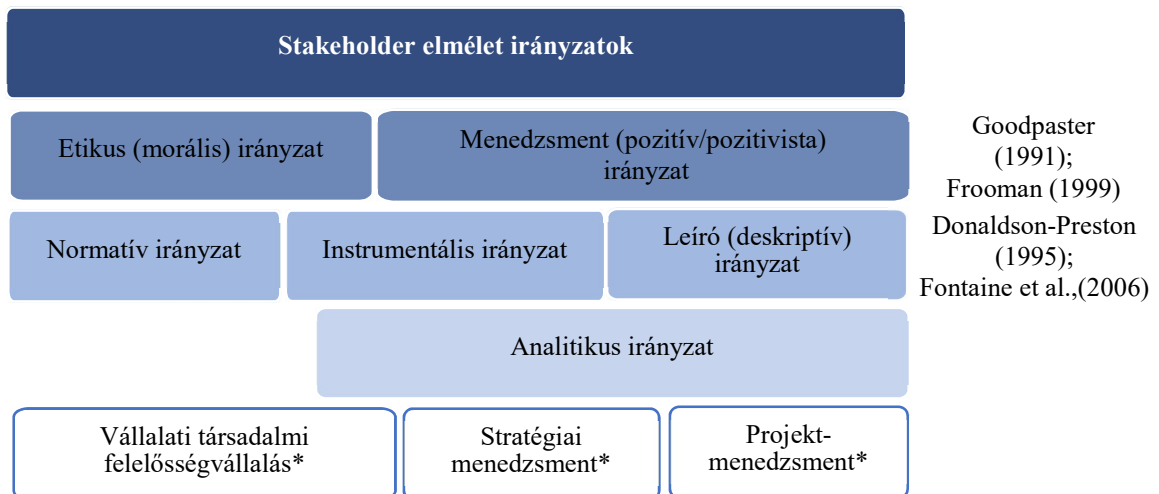
- A **leíró, avagy deskriptív megközelítést** a vállalati jellemzők és viselkedés leírására és megértésére használják a kutatók. Ezen koncepció segítségével a jelenlegi helyzet elemzésén túl, a múltbéli tapasztalatok alapján a jövőre vonatkozó iránymutatások is megfogalmazhatók.
- Az **instrumentális megközelítésű** szakirodalom a hagyományosan értelmezett vállalati teljesítmény (profitabilitás, növekedés stb.) és a stakeholder menedzsment közötti kapcsolatok feltárására törekszik. Az ezen megközelítéssel kutató szakemberek a vizsgálatok során a tradicionális statisztikai módszertanokat használva kutatják az érintett menedzsment irányelvek implicit vagy explicit hatásait.
- A **normatív megközelítés** szerint a vállalati létezését alapvetően a morális és filozófiai irányelvek mentén kell megfogalmazni, ami iránymutatást ad a működéshez és a vezetői prioritások megfogalmazásához egyaránt.

Az egyes kutatók eltérő háttérrel legitimálják a három alternatív megközelítést. Többek között a Freeman-McVea és Donaldson-Preston szerzőpárosok is filozófiai, jogi és morális alapon elsődlegesen a **normatív aspektus** jelentőségét hangsúlyozzák, mint amelynek segítségével meghatározható a kívánt (etikus) vállalati működés. Ez a fajta etikus működés ugyanakkor vállalatszintű szemléletváltást feltételez. [115][126] Az új paradigma lényege, hogy a korábban csak a túlélés, illetve a gazdasági érdekek érvényesítése érdekében alkalmazott stakeholder menedzsment helyett, egy rendszerszemléletű, a szereplők érdekei között egyensúlyt teremtő vállalati működést valósítson meg. [127]

A stakeholder elmélet **menedzsment irányzatát** kutató szakértők [120][128] úgy gondolják, hogy a normatív dimenzió az instrumentális, illetve deskriptív alapokon nyugszik, ezen dimenziók jelentőségét tehát nem lehet alábecsülni. Ennek a vállalat centrikus, inkább pozitivistá megközelítésnek az egyik legfontosabb célkitűzése, hogy megtalálja a választ a kérdésre, hogy hogyan lehet az egyes érintetteket, és azok igényeit, érdekeit megfelelő hierarchiába rendezni. [129]

Az érintetti elmélet **deskriptív és instrumentális** megközelítését analitikus stakeholder elmélet ernyőelnevezéssel is megtaláljuk a szakirodalomban. A tématerület kutatási eredményeit, valamint módszertani ajánlásait a stratégiai menedzsment területen kevésbé, de a projektmenedzsment területén széleskörűen használják a gyakorlatban. [118][129]

A stakeholder elmélet irányzatait a 7. ábrán foglaltam össze.

7. ábra: A stakeholder elmélet megközelítései
(*nem irányzat, hanem a gyakorlati implementáció területei)
Forrás: saját szerkesztés

Az érintett-elmélet több perspektívából vizsgálható [130]:

- Vállalati szempontból azt érdemes feltérképezni, hogy hogyan kezelik a cégek az érintettjeiket. Ez a vállalatcentrikus megközelítés elsősorban az érintettmenedzsment pénzügyi hatásait, az eredményre gyakorolt befolyását vizsgálja.
- Az érintettek szempontjából prioritást érdemel igényeik feltérképezése és megértése. Ez a perspektíva figyelmen kívül hagyja a vállalat pénzügyi teljesítményét.
- A koncepcionális megközelítés alapján az érintettek vizsgálatára egy másik koncepció tesztelése során kerül sor. (például üzleti etika, környezetvédelem, fenntartható fejlődés kontextusában) [97]

A stakeholder elmélet lehetséges megközelítéseinek áttekintését követően lássuk hogyan definiálható a stakeholder kifejezés.

2.2.2 A stakeholder fogalma

A magyar terminológiában érintettként elterjedt, de érdekgazda fordításban is megjelent kifejezés [131] definíciójának adekvát bemutatása nem egyszerű feladat. Ez részben a leggyakrabban citált, de nem elsőként megjelent Freemanhoz köthető meghatározás [114], a szerző szerinti szándékolt általánosító megközelítésére vezethető vissza, részben a későbbiekben a „stake” fogalmának meghatározását célzó szakirodalom túlburjánzására.

Freeman maga is több definíciót fogalmazott meg az évek során, az első, és egyben legelterjedtebb szerint **„érintett/érdekgazda minden olyan szervezet vagy csoport, amely képes hatni egy vállalatra/szervezetre céljainak elérésében, illetve/vagy a vállalat/szervezet céljai elérése során hat rá”**. [104](46. o.)

A téma későbbi teoretikusai ezt a kiinduló meghatározást a **széleskörű, általános megközelítés** megalapozásaként aposztrofálták. Ez a koncepció ugyanis arra utal, hogy elméletileg bárki lehet egy vállalat/szervezet érintettje, és a fennálló kapcsolat egy-, vagy kétirányú lehet a felek között. Az stakeholder elmélet atyjaként emlegetett Freeman maga is elismerte az ebben a megközelítésben rejlő buktatókat.

Az érintetti kör szűkítését célzó törekvések részben az empirikus kutatások során tapasztalt korlátokból, részben abból a praktikus megfontolásból fakadtak, hogy a menedzserek a gyakorlatban nem képesek a vállalat minden érdekcsoportjával - mindegyikük jólétével - „törődni”. [97] A **szűkebb értelmezés** egyik végpontján Clarkson a kockázatvállalás mentén határozta meg az érintettek körét. [121] Szerinte az érintettek két csoportját különíthetjük el:

- az **„akaratlagos”** stakeholderek tőkét, pénzügyi vagy emberi erőforrást fektetnek be, és így vállalnak önként kockázatot a vállalattal létrejött interakcióban, míg
- az **„akaratlan”** érintettek a vállalati aktivitás eredményeként lesznek önkénytelenül kockázatnak kitéve.

A fentebb ismertetett tág és szűkebb értelmezése csupán az érintetti definíciók skálájának két végpontját jelentik. Mitchell és szerzőtársai huszonöt, a témában releváns publikációt tekintettek át és ezek alapján alkották meg stakeholder elemzési keretrendszerüket. [127] Szerintük a szűkítés irányainál általános törekvés, hogy csak releváns, a vállalat alapvető gazdasági érdekeihez illeszkedő csoportok kerüljenek be az elemzésekbe, és a menedzsment munka fókuszába. Ilyen szűkítési lehetőség lehet azon csoportok

kiemelése, amelyek a **túléléshez nélkülözhetetlenek** [113][132-134], illetve azoké, amelyek **valamilyen interakcióban** (szerződés, követelés) **állnak a vállalattal**. [122][135-136] Elkülöníti továbbá a szakirodalom a **befolyásolókat (influencers)** és a **kérelmezőket (claimants)** az alapján, hogy milyen érdekek mentén kapcsolódnak a vállalathoz, és rendelkeznek-e kellő hatalommal, illetve befolyással érdekeik érvényesítéséhez. [127]

Számos szerző, maga Freeman is kiemeli, hogy az egyes csoportok csak **morálisan megalapozott követeléseik** révén válhatnak stakeholderekké. [114] Felmerül az a kérdés ugyanis, hogy a tágabb értelmezésben (hatással van a vállalatra, vagy hat rá a szervezet) érintettként definiálható versenytársak, esetleg törvénytelen csoportosulások (pl. terroristák) hogyan értékelendők az elmélet szerint. A teoretikusok szerint a válasz a **legitimációban** rejlik. „Legitimnek tekinthető az érintett, ha a vállalatnak erkölcsi kötelezettsége van vele szemben, vagy ha kellő befolyással, erővel bír, hogy hasson a vállalatra vagy annak egyéb érintettjeire” [137](26. o.) A definíció alapján megkülönböztethetünk:

- **Normatív legitimációjú** érintetteket: olyan csoportok, amelyekkel szemben a vállalat morálisan elkötelezett
- **Derivatív legitimációval** rendelkező érintetteket: olyan csoportosulások, amelyek követelései önmagukban nem feltétlenül legitimek, de befolyásolási képességük és hatalmuk révén mégis fontosak lehetnek a vállalat számára (pl. média, civil aktivisták stb.). [137]

A már korábban idézett Freeman-féle általános érvényű meghatározást a teoretikusok később több szempont alapján szűkítették. Az áttekintett szakirodalom alapján az alábbi, a stakeholder definíciókat összesítő ábra állítható össze. (8. ábra) A lépcsőzetes elrendezés jelzi, hogy az egyes szinteken, az adott szempontrendszer szerint meghatározott érintetti kör az alsóbb szintek stakeholdereinek egy szűkebb csoportjaként értelmezhető, noha egyedi esetekben ez alól lehet kivétel⁷.

⁷ Egy civil szervezettel kialakult kapcsolat, noha a szervezetnek legitim követelése van a vállalattal szemben, például az állatkísérletek beszüntetését illetően, nem feltétlenül szükséges a vállalat túléléséhez.

8. ábra: A stakeholder fogalom szűkítését célzó definíciók összegzése

Stakeholderek azok az egyének, csoportok vagy szervezetek,...

Forrás: saját szerkesztés [126-127][133-139]

A definíciók fontos aspektusa, hogy a szerzők egy-, két- vagy esetleg több irányban értelmezik-e a stakeholder kapcsolatokat, felvázolják-e a vállalat környezetére gyakorolt hatásán túl az érintettek vállalatra irányuló befolyását, továbbá értelmezik-e az érintettek egymás közötti interakcióit. [113][120] Egyes definíciók pusztán a vállalat szemszögéből értelmezik a kapcsolatokat, ezért a vállalat felelősségét, feladatait hangsúlyozzák. A definíciókba foglalat két vagy több perspektíva ugyanakkor többet jelez, mint megfogalmazóik körültekintő hozzáállását. Míg a tágabb értelmezésben a vállalati befolyásolás elégséges az érintetti státuszhoz, és a vállalat akár gazdasági érdeke ellenére is a stakeholderek jóléte érdekében cselekszik, dacára annak, hogy azok hatalommal (esetleg) nem rendelkeznek, addig a szűkebb koncepció szerint az érintettség egyik feltétele a vállalati cél megvalósításának befolyásolási képessége, az ahhoz szükséges legitimáció és hatalom birtoklása. [117]

2.2.3 Kik lehetnek stakeholderek? – stakeholder tipológiák bemutatása

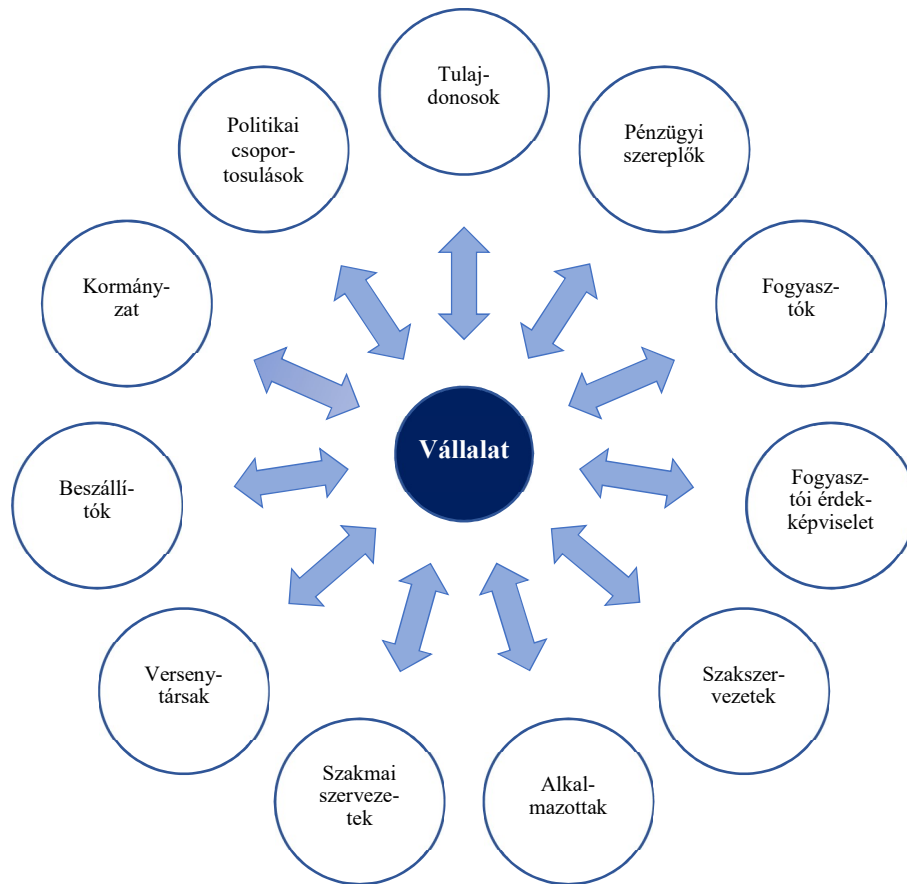
Az, hogy az egyes szerzők kiket, milyen csoportokat vonnak be az érintettek körébe nyilvánvalóan az általuk elfogadott definícióra jellemző tágabb, illetve szűkebb értelmezésétől függ.

A stakeholdereket evidens módon meghatározhatjuk funkcióik, tevékenységi körük, a vállalathoz fűződő kapcsolatuk jellege alapján. Az eredeti Stanford feljegyzésben a **részvényesek, az alkalmazottak, az ügyfelek, a beszállítók, a hitelezők és a társadalom** kerültek felsorolásra. [136] Később Freeman a piaci szereplőket úgynevezett érintetti térképen ábrázolta. Az általánosíthatóság követelménye miatt a Freeman-féle térkép (9. ábra) nem tartalmazott iparági specifikumokat, és nem jelölte az egyes érintetti csoportok eltérő jellemzőit sem. [96] Éppen ez a fajta általánosításra való törekvés biztosított támadási felületet a kutatóknak, és ez határozta meg az stakeholder elmélet körüli viták egyik fő irányvonalát. Később maga a szerző fogalmazta meg, hogy az elmélet egyik gyenge pontja az, hogy az eredeti térképen jelölt csoportok erősen heterogén piaci aktorokat fognak össze, menedzsmentjük vonatkozásában nehezen fogalmazhatók meg általános irányelvek, ezért a vállalatvezetők számára fontos minden egyes érintett mélyreható ismerete. [113]

Az első megközelítésben Freeman tizenegy érintettet tüntetett fel, a későbbi modellek általában hét stakeholdert jelölnek, ezek: a **tulajdonsok/befektetők, alkalmazottak, beszállítók, versenytársak, ügyfelek/fogyasztók, a társadalmi környezet/közösségek valamint a kormányzat**. [139] Az ábrázolásmódot a szakirodalom egy kerékhez hasonlítja, amelyben a vállalat a kerékagy, és a képzeletbeli küllők végpontjain helyezkednek el az egyes stakeholderek. [123] Az ábrán megjelenő nyilak tükrözik a kétirányú kapcsolatot a felek között, ami összecseng a korábban bemutatott Freeman-féle stakeholder meghatározásban foglaltakkal, de figyelmen kívül hagyja azt, hogy a rendszerben egyéb kapcsolatok is létrejöhetnek. A hálózatelmélet alapján belátható, hogy az egyes érintettek kölcsönösen függenek egymástól, illetve nem feltétlenül csak a vállalathoz kapcsolódnak, hanem egymáshoz is. Ezt a gyakorlatban jellemző jelenséget figyelembe véve Rowley szakított a Freeman féle, a vállalatot a középpontba helyező stakeholder elmélettel és a kapcsolati hálók jellemzőit feltérképezve határozta meg a szereplők helyzetét, lehetséges stratégiáit. [120] Rowley-féle modell két dimenzió, a **hálózati sűrűség (density)** és a **szereplők központi elhelyezkedése (centrality)** alapján négy lehetséges stratégiai pozíciót definiál a kapcsolatrendszerben: **kompromisszumkész, alárendelt, parancsnoki, remete** (magányos). A stakeholder tipológiákra a későbbiekben részletesebben kitérek.

A későbbi kutatások elsősorban **kutatói intuíció alapján vonták be a vizsgálatokba az egyes érintetti csoportokat**, a kilencvenes évek második felétől kevésbé jellemző a

versenytársak megjelölése a vizsgálatokban, míg általánosságban elmondható, hogy a közösségek, kormányzat elsősorban a stakeholder szakirodalom etikai ágán ténykedő kutatók munkáiban jelennek meg érintettként [140] csakúgy, mint a természeti környezet.

9. ábra: A stakeholder térkép Freeman (1984) alapján
 Forrás: saját szerkesztés [114](5. o.) alapján

2.2.3.1 Statikus stakeholder tipológiák

Freeman további kategorizálása az egyes érintetti kapcsolatokban tetten érhető hatások, befolyások dimenziója mentén történik. Ezek szerint megkülönböztethetünk gazdasági, technológiai, társadalmi, politikai és menedzseri befolyásolást és befolyásoltságot. [114] A modell egy későbbi változatában Freeman öt **belső stakeholdert** definiált: befektetők, ügyfelek, beszállítók, alkalmazottak és közösségek, és megjelölt hat **külső érintettet**: kormányzat, környezetvédők, civil szervezetek, kritikusok, média és egyéb csoportosulások, amely utóbbi szereplőket nem kötötte össze közvetlenül a vállalattal (a versenytársak kimaradtak a felsorolásból). [139] A külső, belső érintetti tipológia tehát azt jelenti, hogy az egyes aktorok a vállalat keretein belül (menedzsment, alkalmazottak,

tulajdonosok) vagy azon kívül tevékenykednek. A csoportosítás egyben a rendelkezésre álló koordinációs mechanizmusokat is meghatározza, amelyek jelentősen eltérhetnek a külső és belső érintettek esetében. [131]

Freeman fogalmazta meg elsőként azt is, hogy a vállalatnak **közvetlen és közvetett** stakeholderei lehetnek [114]. Ez a tipológia később **elsődleges és másodlagos érintettek** formájában terjedt el a szakirodalomban. [141] A terminológiától függetlenül kijelenthetjük, hogy vannak olyan érintettek, akik közvetlen kockázatot vállalnak egy szervezet működése során, míg más csoportok pusztán hatnak a vállalatra valamilyen formában, esetleg a vállalat befolyásolja működésüket, létüket. Míg az elsődleges érintettek jellemzően formális szerződéses viszonyban állnak a szervezettel, és habár eltérő érdekek mentén szerveződik a kapcsolatuk a vállalattal, annak sérülése vagy megszűnte megnehezítené, akár el is lehetetlenítené a cég működését, addig a másodlagos érintettekkel nem jönnek létre tranzakciók, és a velük való kapcsolat jellemzően nem létfontosságú a vállalat fennmaradása szempontjából, ugyanakkor képesek például a közvéleményt befolyásolni. [120]

Korábban az irányzatok felvázolása során említett Goodpaster-féle stratégiai, és morális stakeholder csoportokat már ismerjük. [119]. A **stratégiai érintettek** (akik képesek befolyásolni a szervezetet) a szerző szerint azok, akiknek menedzselni kell az érdekeit, míg a **morális érintettek** (akik „elszenvedik” a vállalat hatásait) esetében az érdekek közötti egyensúly megteremtése lehet a vállalat fő feladata. [123] Ezen az elméleti nyomvonalon tovább haladva Lépineux az eredeti stakeholder koncepció kritikájaként jelzi, hogy a közösségek, a társadalom vagy éppen a társadalmi csoportok nem megfelelő formában integrálódnak az érintett-elemzés elméleti keretrendszerébe. [136] A szerző új többszintű kategorizálási sémát ajánl, melyben első szinten elkülöníti az **üzleti** és a **társadalmi érintetteket**, majd a két csoporton belül alkategóriákat hoz létre. Gibson hármas tipológiát kínál az érintettek csoportosítására, bevezeti az **intézményi** (szabályozó szervezetek, törvényi keretek), **gazdasági** (piaci szereplők) és **etikai** (környezet és társadalmi csoportok) kategóriákat. [118] Clarkson [125] elsődleges és másodlagos tipológiáját továbbfejlesztve, Wheeler és Sillanpää [142] **elsődleges és másodlagos társadalmi**, valamint **elsődleges és másodlagos nem-társadalmi érintetteket** definiál [96], míg Phillips a követelések, érdekek legitimációját és a kapcsolatok jellegét figyelembe véve **legitim (normatív)**, **derivatív** és **nem-stakeholder** csoportok kialakítását javasolja. [137] A szerző szerint a **normatív stakeholderekkel** szemben a

vállalatnak morális kötelezettségei vannak, a vállalati döntések során szem előtt kell tartani, hogy jólétük nem sérülhet. A **derivatív érintettek** azok a csoportok, amelyek követelése, érdekei azért fontosak a vállalat számára, mert azokat képesek a normatív érintettekkel keresztül, indirekt módon érvényesíteni. A **nem-stakeholder** kategória létrehozását azért érezte szükségesnek a szerző, mert így tudta tisztázni az illegitim követelésekkel megjelenő (pl. terrorista csoportok) érintettek helyzetét. [137] A statikus érintetti tipológiákat az 7. számú táblázat összegzi.

Szerzők	Stakeholder tipológiák		
<i>Freeman (1984)</i>	Belső	Külső	
<i>Clarkson (1991)</i>	Közvetlen/Elsődleges	Közvetett/Másodlagos	
<i>Goodpaster (1991)</i>	Stratégiai	Morális	
<i>Lépineux (2005)</i>	Üzleti	Társadalmi	
<i>Gibson (2000)</i>	Intézményi	Gazdasági	Etikai
<i>Wheeler és Sillanpää (1997)</i>	Elsődleges, másodlagos társadalmi	Elsődleges, másodlagos nem társadalmi	
<i>Phillips (2005)</i>	Normatív	Derivatív	Nem-stakeholder

7. táblázat: Statikus stakeholder tipológiák

Forrás: saját szerkesztés [114][118-119][125][136-137][142] alapján

2.2.3.2 Többdimenziós stakeholder tipológiák

Az egyes érintettség tipizálása és a követelések legitimitásának kérdése átvezet a többdimenziós modellek, a stakeholderek azonosítását és értékelését támogató módszertanok irányába. Ezek az elemzési módszerek figyelembe veszik azt, hogy az érintett csoportok előzőekben bemutatott kategorizálása statikus állapotot tükröz, miközben az érintetti kapcsolatok időben és szituációfüggően dinamikusan változnak [120], így az uralkodó **generikus** megközelítés helyett, az egyes érintettek egyedi elbírálását célzó, a kapcsolat jellegére fókuszáló, **specifikus** megközelítéseket ajánlanak. [113]

A stakeholder elmélet egyre szélesebb körű elfogadottsága és a felismerés, hogy a szervezetek érintettjei befolyásolhatják az üzleti teljesítményt, arra sarkallta a kutatókat, hogy egyre **kifinomultabb technikákat** dolgozzanak ki annak érdekében, hogy az **érintetteket kategorizálni lehessen**, illetve, hogy azok igényeire, esetleges

fenyegetéseire megfelelő szervezeti válaszok születhessenek. [143] A stakeholder elemzéssel kapcsolatos kutatások kezdeti fázisában a kutatási eredmények felhasználásának elsődleges célja az volt, hogy segítségével a vállalatvezetők mozgósítsák, semlegesítsék, vagy végső esetben ellehetetlenítsék vállalatuk érintettjeit. A társadalmilag felelős, etikus vonulat megerősödése ugyanakkor egyre inkább elfogadottá tette azt a megközelítést, amely szerint a stakeholder elemzés, értékelés és menedzsment elsődleges célja, hogy felhatalmazza a korábban esetleg marginális érintetteket a döntéshozatali folyamatok befolyásolására. [144]

Az **stakeholder elemzési és értékelési módszertanok** az alapelmélet irányzatainak megfelelően **normatív, deskriptív és instrumentális** vonulatra bonthatók [126], ezen belül valódi különbség a normatív és instrumentális megközelítés között érhető tetten. Előbbiben az elemzés alapvető célja azon csoportok beazonosítása, amelyekkel kapcsolatban a vezetőknek morális felelőssége merülhet fel, többek között ezzel is legitimálva a döntéshozatalt. Utóbbi, azaz az instrumentális megközelítés, a normatívval szemben inkább pragmatikus, célja, hogy a vezetők, projektgazdák olyan módon tudják elemezni, értékelni, magyarázni és menedzselni stakeholdereik viselkedését, hogy ezzel hozzájárulhassanak a tervezett eredmények eléréséhez. [144] Az elemzések logikai folyamatának sémáját és az alkalmazott módszereket összesítő ábra a 2. függelékben megtekinthető.

A korábban ismertetett stakeholder tipológiákhoz képest a többdimenziós (többségében kétdimenziós) módszertanok közös jellemzője, hogy figyelembe veszik, hogy az érintettek érdekei sok esetben ütköznek, versengenek, esetleg összefüggésben állnak egymással. Vannak továbbá olyan modellek is, amelyek az időtényező beépítésével dinamikussá teszi az elemzést. A vizsgálatokhoz jellemzően mátrixokat alkalmaznak.

Néhány jelentősebb kétdimenziós elemzési modellt a 8. táblázatban foglaltak szerint kategorizálja a stakeholdereket.

Elemzési dimenziók (magyar/angol nyelven)	Érintetti kategóriák (javasolt stratégiák)	Szerző(k)
<i>Együtműködés/Versengés (Cooperation/Competition)</i>	Nem nevesíti a kategóriákat	Freeman (1984)
<i>Együtműködés/Fenyegetés (Cooperation/Threat)</i>	Támogatók: együttműködő, nem fenyegető érintettek (pl. munkavállalók) Áldás/átok: együttműködő, fenyegető érintettek (pl. hitelezők) Marginálisok: nem fenyegető, és kevésbé együttműködő érintettek Nem-támogatók: fenyegető, nem együttműködő érintettek (pl. versenytársak)	Savage et al. (1991)
<i>Erő/Kiszámíthatóság (Power/Predictability)</i>	Erős, kiszámítható érintettek Kiszámíthatatlan, de menedzselhető érintettek Veszélyes vagy lehetőségeket hordozó érintettek Problémamentes érintettek	Newcombe (1999)
<i>Erő/Érdekeltség (Power/Interest Grid)</i>	Játékosok: erős, érdekelt érintettek Alattvalók: érdekelt, de erőtlenséggel érintettek Versenyzők: erős, kevésbé érdekelt érintettek Tömeg: erőtlenséggel, érdektelen érintettek	Eden- Ackermann (1998) (2001)
<i>Érdekeltség/Befolyás (Interest/Influence Grid)</i>	Akik változtatnak: érdekelt, befolyásos érintettek Felelőtlenek: kevésbé érdekelt, befolyásos érintettek Áldozatok: érdekelt, kevésbé befolyásos érintettek Báméskodók: befolyás és érdekelttség nélküli érintettek	Brouwer et al. (2012)

8. táblázat: Stakeholder elemző kétdimenziós modellek áttekintése
Forrás: saját szerkesztés [114][117][145-146][175] alapján

Az erőviszonyok, az érdekelttség, az egyéni jellemzők alapján meghatározott pozíciók mentén tehát eltérő viselkedés, befolyásolási képesség jellemezi az egyes szereplőket, és az eltérő helyzetek más-más menedzsment terhet róhatnak a szervezetekre. Könnyen belátható, hogy ezek a módszertanok arra is alkalmasak, hogy a vállalati biztonságpolitika érintetti viszonyrendszerét feltérképezzük általuk.

Jelentős fejlődést hozott a stakeholder elemzési módszertanok területén Mitchell és szerzőtársainak három tényezős modellje. [127] A stakeholderek **ereje** és **legitimációja** (azaz igényeik/követeléseik jogossága) mellett ugyanis, ebben a modellben megjelenik az érintettek igényeinek **sürgőssége** is, amely tényező bevonja az idő dimenziót a keretrendszerbe. A módszertan részletes leírása a 3. függelékben áttekinthető.

Összegezve, a bemutatott módszertanok több perspektívából, jellemzően két dimenzió mentén elemzik, kategorizálják az érintetteket. Sok esetben egyes szerzők az érintetti tipológiák mellett, megfelelő stratégia kijelölésével is segítik a döntéshozókat, azon célkitűzés mentén, hogy együttműködve, az érintettek igényeit, elvárásait, követeléseit figyelembe véve, hatékonyabb vállalati működést valósíthassanak meg. Közös problémája a modelleknek, hogy viszonylag tág teret hagynak a szubjektivitásnak, miután

egyik módszer sem alkalmaz objektív mérőszámokat, skálákat, az egyes szereplők értékelését nagyban befolyásolhatja a vezetők, illetve az elemzést készítő értékkitelete, megérzései.

2.2.4 Stakeholder menedzsment

A fogalmak pontosítása körül folyó, a korábbi fejezetekben részben ismertett akadémiai vita csak érintőlegesen terjedt ki a stakeholder irodalom analitikus ágára, így a menedzsment feladatok viszonylag egyszerűen áttekinthetők a források segítségével. A szakirodalomban megkülönböztetett érintett-menedzsment (SM) és érintettkapcsolat-menedzsment (SRM) alapvetően az adott vállalati döntés által érintettek azonosítását és a döntéshozatali folyamatba történő bevonását jelenti. [97]

Folyamatorientált aspektusból, a stakeholder menedzsment azt a rendszert jelenti, amelyben a szervezet erőfeszítéseket tesz céljai elérése érdekében, miközben figyelembe veszi érintettjei érdekeit és részesül azok hozzájárulásából. [132]

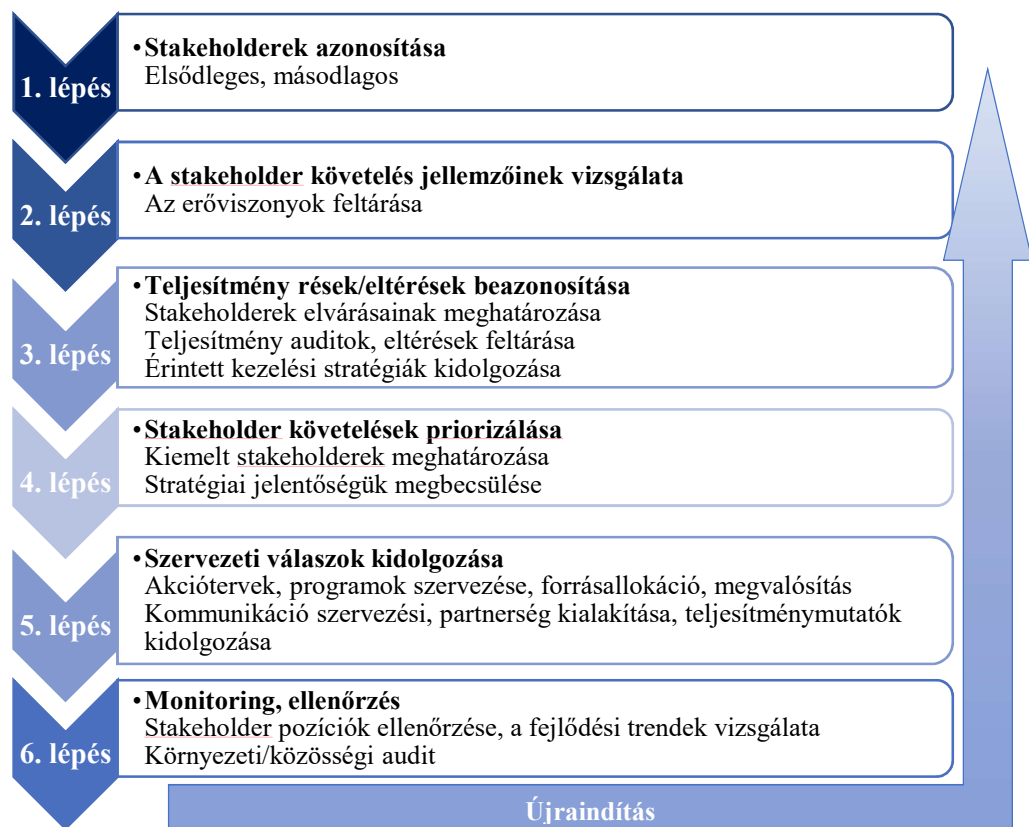
A megfelelő együttműködés alapvető kérdései a következők:

- Kik a jelenlegi, illetve potenciális stakeholderek?
- Milyen jogokkal/kötelezettségekkel bírnak?
- Hogyan befolyásolják a vállalat/szervezet működését? Milyen felelőséggel tartozik a vállalat az érintettek felé?
- Milyen a stakeholderek várható viselkedése az aktuális stratégia alapján?
- Milyen környezeti változók hatnak a rendszerre?
- Hogyan mérhetők ezen változók, és milyen módszerekkel becsülhetők meg várható hatásaik? [129][147]

Freeman 1984-es munkájában bevezetett egy lehetséges keretrendszert, amely támpontot ad a menedzsereknek a stakeholder menedzsmenthez kapcsolódó operatív feladatok végrehajtásában. [114] Ennek elemeiként meghatározta a feladatok racionális-, folyamat-, valamint tranzakciós szintjét. [141] A **racionális szint** a stakeholderek, valamint érdekeik beazonosítását jelenti. Az eszközrendszert illetően Freeman általában két dimenziós, generikus stakeholder mátrixok alkalmazását, valamint érintetti táblák összeállítását javasolja. **Folyamat szinten** a fókusz az érintettek menedzselésére tevődik át. Ezen lépések keretében célszerű megvizsgálni, hogy a stakeholderek kezelésének gyakorlata összhangban van-e a korábbi elemzések alapján definiált pozíciójukkal.

Végezetül a **tranzakciós szinten** a vállalat és érintettjei közötti ügyletek, tranzakciók pontos feltérképezésével és megértésével beazonosítható az érintettek legitimitása, és kialakul az együttműködés rutinja. [141]

Később, a stakeholder elméleti modell korábban ismertetett finomhangolását követően [126] - többek között gyakorlati implementálhatóságuk okán - az instrumentális irányzat folyamatorientált modelljei lettek egyre népszerűbbek, gyakorlati alkalmazásuk különösen a projekt menedzsment területén terjedt el. Ezeknek a modelleknek közös jellemzője az egyszerűsítés, céljuk egy funkcionális, könnyen értelmezhető és alkalmazható eszkörendszer létrehozása.

10. ábra: Átfogó stakeholder menedzsment folyamat
Forrás: saját szerkesztés [148](415. o.) alapján

Stakeholder menedzsment tekintetében alapos, hiánypótlónak aposztrofált folyamatleírást és részletes feladat-megjelölést (10. ábra) találunk Preble munkájában. [148] A szerző a menedzsment folyamat megtervezése során beépítette a témakörben született korábbi elméleti modelleket, noha nem szintetizálva tette azt, hanem a szerinte kellően megalapozott koncepciók önkényes felhasználásával. Így a stakeholderek beazonosításánál a Clarkson féle érintetti tipológiát használta [121], az elemzéshez pedig

Mitchell és szerzőtársai által megalkotott úgynevezett **stakeholder salience** modellt [127], amely a kiemelten fontos érintettek beazonosításához nyújt elméleti háttérrel. Szintén találunk utalást Frooman és Rowley ajánlásaira, amelyek a stakeholder kapcsolatok és kapcsolati hálók feltérképezéséhez adnak teoretikus megalapozást. [120][123] A Preble-féle stakeholder menedzsment folyamat a 10. számú ábrán láthatóak szerint alakul.

A menedzsment modellek jellemzően több közös vonást mutatnak:

- Általában kiemelt figyelmet szentelnek a stakeholderek elemzésének.
- Több modellben is megjelenik a stakeholder szintézis fogalma, amelyet aztán a szerzők eltérő módon értelmeznek, vagy egy mélyebb megismerést és prioritizálást, esetleg egy összetett, több lépéses operatív folyamatot írnak le ugyanazzal a megnevezéssel.
- Szintén közös jellemzőként, az összes modellben tetten érhető a stakeholder elvárások/követelések megismerésének, valamint az elvárások lehetséges teljesítésére irányuló erőfeszítések feltérképezésének igénye.

A modellek közös hiányossága, hogy nem foglalkoznak célmeghatározással. Esetleges implicit utalások vannak a társadalmi teljesítményt, illetve a tradicionális üzleti célkitűzéseket (profit és hatékony működés) illetően, de konkrét ajánlásokkal a célok vonatkozásában adósok maradnak a megalkotók. [141] Szintén érdekes, hogy noha a stakeholder hozzájárulás [149] népszerű kutatási vonulat a szakirodalomban, egyik modell sem tesz erről említést.

2.2.5 Érintetti érdekek, stakeholder követelések és hozzájárulások

Az érintettek beazonosítását és kategorizálását követően célszerű áttekinteni, hogy milyen érdekek, követelések jelennek meg a vállalat és stakeholderei viszonylatában, kitérve arra, hogy az érintettek miként járulhatnak hozzá a vállalati teljesítményhez.

A stakeholder menedzsment és a vállalati eredményesség összefüggéseinek megértéséhez elsőként tekintsünk át a teljesítménymérés, illetve teljesítménymenedzsment egy második generációs, stakeholder alapú módszertanát, a **teljesítményprizmát**. [149] A modell az érintetti perspektíva beemelésén túl, egy olyan eszköztár, mérőszám rendszer

felépítéséhez nyújt segítséget, amely a stakeholderek széles körével kialakított kapcsolatok megértésére, menedzselésére alapoz. [150] A teljesítményprizma öt egymással összefüggő dimenzió mentén vizsgálja a teljesítményt, ezek az **érintettek elégedettsége, illetve hozzájárulása, a stratégiák**, amelyek segítségével a vállalat elérheti célkitűzéseit és kielégítheti környezete elvárásait, a **folyamatok** a stratégia megvalósításához, valamint a **képességek**, amelyek a folyamatok működtetéséhez szükségesek. [149]

A 9. számú táblázat az egyes érintettek elvárásait, illetve a vállalat teljesítményéhez köthető lehetséges hozzájárulásukat foglalja össze.

Stakeholderek igényei és elvárásai	Stakeholderek	A szervezet igényei és elvárásai
Hozam, jövedelem, adatok, szavahihetőség	<i>Tulajdonosok, befektetők</i>	Tőke, hitel, kockázatvállalás, támogatás
Gyorsaság, termékminőség és biztonság, alacsony ár	<i>Vevők, közvetítők</i>	Nyereség, növekedés, visszacsatolás, bizalom
Hasznos időtöltés, szociális biztonság, készségfejlesztés, fizetés	<i>Alkalmazottak, szakszervezetek</i>	Dolgos kezek, hűség, önálló gondolkodás, vélemény
Nyereség, növekedés, visszacsatolás, bizalom	<i>Beszállítók és stratégiai partnerek</i>	Gyorsaság, minőség, alacsony ár
Jogszerűség, korrektség, biztonság, becsületesség	<i>Szabályozó hatóságok</i>	Helytálló szabályozás, egyértelműség, tanácsadás

9. táblázat: Az érintetti elvárások és lehetséges hozzájárulásuk a vállalati teljesítményhez
 Forrás: saját szerkesztés [149] alapján

Az egyes szerzők nem csak a követelések, hozzájárulások definiálásában, részletezésében térnek el egymástól, hanem a vizsgálatokba bevont stakeholder csoportok tekintetében is. Berman és szerzőtársai az általuk legjelentősebbnek ítélt érintetti kapcsolatok elemzése során összegezték a stakeholderek és a szervezetek viszonylatában felmerülő kölcsönös elvárásokat, és ezek alapján hoztak létre modelleket. [128] Munkájuk azért különösen figyelemre méltó, mert öt, hagyományosnak nem tekinthető területet vontak be az elemzésbe, ezek az alkalmazottak, a természeti környezet, a munkahelyi diverzitás, a vevők, a termékbiztonság, valamint a közösségi kapcsolatok ügye. A vizsgált területeket azon szempont mentén szűkítették le ilyen formán, hogy azok korábbi vizsgálatok alapján, bizonyítottan explicit vagy implicit hatást gyakoroljanak a vállalat pénzügyi teljesítményére. A fentiek közül a biztonság szempontjából kiemelendő a természeti környezet védelme, a termékminőség, valamint a biztonságos munkahelyi környezet témaköre. Az empirikus vizsgálat során a szerzők két olyan tényezőt találtak, amelyek

közvetlenül befolyásolják a pénzügyi teljesítményt, ezek az alkalmazottak kezelése, és a termékbiztonság voltak.

Összefoglalva megállapítható, hogy az egyes érintetti érdekek és követelések kezelése elengedhetetlen a vállalati működés során. A vállalatok társadalmi orientációja, a fenntartható fejlődés felértékelődése kapcsán napjainkra elmondható, hogy akadémiai konszenzus van az érintettek bevonásának jelentőségét illetően. [107] A bevonás, másként társadalmi részvétel számos formában megvalósítható, az informálástól, edukálástól, a folyamatos egyeztetésen és konzultáción keresztül, a hatalommal való felruházáson át, egészen a döntéshozatalban történő részvétel biztosításáig. [112][151]

2.2.6 Összegzés

A csaknem negyven éves múltra visszatekintő stakeholder elmélet, napjainkra mind normatív, mind deskriptív szempontból részleteiben kidolgozott. Az egyes teoretikusok számtalan ajánlást fogalmaztak meg gyakorlati implementálást illetően (instrumentális irányzat) is. Mindeközben azt látjuk, hogy igazán ismerté és elismerté a társadalmi felelősségvállalás kapcsán vált, illetve specifikus formában (az elméleti alapok összefüggéseinek felhasználása nélkül), elemzési módszertanai a projektmenedzsment területén terjedtek el elsősorban.

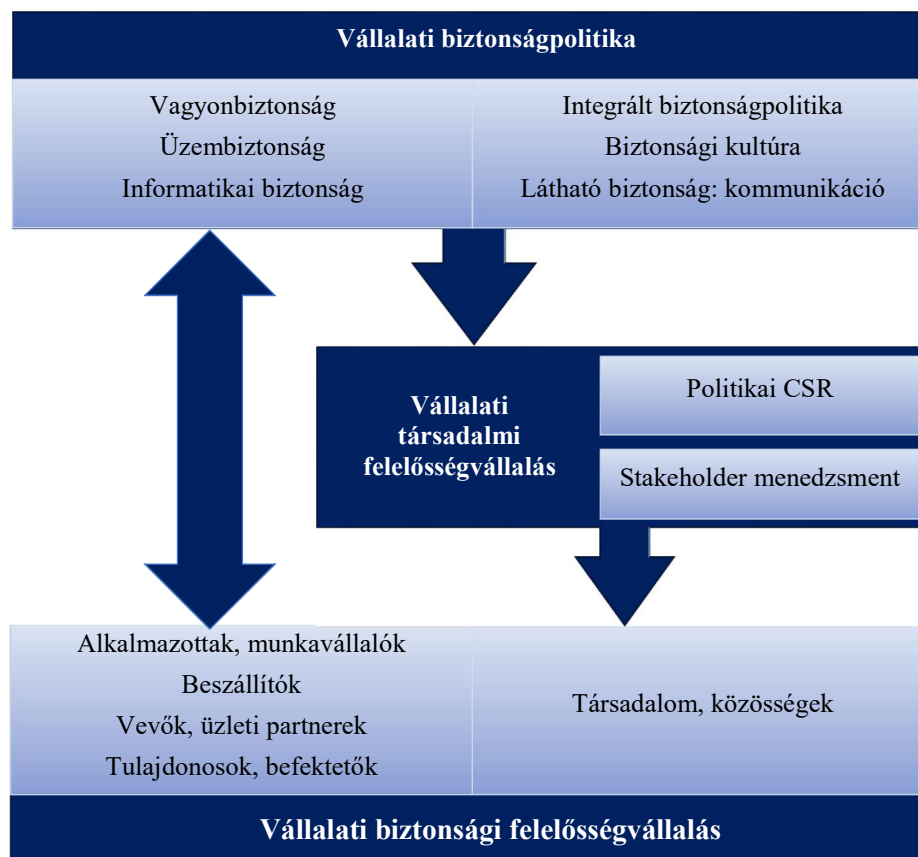
Az elmélet, különösen annak menedzsment (pozitív/pozitivista) irányzata szakirodalmát áttekintve megállapítható, hogy noha az irányelvei széleskörűen nem épültek be a formalizált vállalati gyakorlatba, mégis egy valóban újfajta (evolucionista) szemléletmód megalapozását szolgálta a stratégiai menedzsmentben. A stakeholder szemlélet informális, nem szándékolt alkalmazását, illetve annak teljesítményre gyakorolt hatását vizsgálva azt látjuk, hogy a kis- és középvállalati környezetben, illetve a szolgáltatások területén (tehát ahol egyébként is fontosak a kapcsolatok) statisztikailag is mérhető összefüggések jelennek meg a vállalati eredményesség vonatkozásában olyan szervezeteknél, ahol – ha nem is tudatosan – de kiemelten kezelik az érintetti kapcsolatokat. [97][176]

Az érintetti elméletre jellemző gondolkodásmód jó szolgálatot tesz tehát akkor, ha egy szervezet nem kizárólag az üzleti folyamatok hatékonyságára, a profitabilitásra, hanem azon túl a vállalati teljesítmény egyéb összetevőinek is figyelmet szentel. Ezek alapján

azt gondolom, hogy a szemléletmód megfelelő „katalizátor” lehet a vállalati biztonságpolitika stratégiába integrálása szempontjából is. Belátható, hogy a stakeholder menedzsment szemléletmódja, illetve eszközrendszere több ponton (környezetelemzés, kockázatok komplex kezelése stb.) megfelelő keretrendszert nyújthat a vállalati biztonsági feladatok tervezéséhez, végrehajtásához, ellenőrzéséhez, valamint a hatékony külső, belső kommunikáció megvalósításához.

3 AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÁSI KERETE ÉS A VIZSGÁLATI MÓDSZERTANOK BEMUTATÁSA

A vállalatok biztonsággal kapcsolatos szerepvállalását az értekezés keretei között három aspektusból vizsgálom. A szakirodalmi feldolgozás eredményei, valamint a bevezetőben ismertetett kutatási célok alapján, a 11. számú ábra logikai váza mentén haladva a vállalati biztonságpolitika helyzetét elsőként belső, szervezeti aspektusból elemzem. Kutatásom során kitérek a terület stratégiai beágyazódottságának mértékére, az integráltság kérdéskörére, az érintettek vállalati biztonsághoz köthető szerepvállalására, valamint a biztonsági felelősség koncepciójának vizsgálatára. Az értekezés további fejezeteiben a vállalati társadalmi felelősségvállalás kommunikációs eszköztárát áttekintve, a biztonsággal kapcsolatos célok, teljesítmények, eredmények megjelenését elemzem az érintettek szemszögéből. Végezetül egy kiemelten fontos érintetti csoport, a fogyasztók percepcióit kutatom a vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének vonatkozásában.

11. ábra: A primer kutatás elméleti kerete
 Forrás: saját szerkesztés

Könnyen beláthatók az elméleti keretrendszerben feltüntetett egyes tématerületek kapcsolódási pontjai. A vállalati biztonság szervezése nyilvánvalóan közvetlenül hat a szervezet elsődleges érintettjeire, miközben jól értelmezhetők az érintetti érdekek és hozzájárulások is ebben a viszonyrendszerben. Mindazonáltal, a társadalmi felelősségvállalás kapcsán a biztonság olyan területei is fókuszba kerülnek, amelyek nem feltétlenül kapcsolhatók a vállalat alaptevékenységéhez, mégis fontosak, esetleg azért, mert ellensúlyozzák a szervezet valamilyen negatív teljesítményét, vagy mert közvetve hatnak akár a társadalom egészére. Ezen területek feltérképezését, a biztonsági felelősséghez való viszonyulásuk vizsgálatát szintén fontos feladatnak tartom.

A következőkben felvázolni kívánt primer kutatások tehát építkeznek az elméleti háttérre, miközben alapvető céljuk a vállalati biztonságpolitikai törekvések stakeholder szemléletű áttekintése. A stakeholder elmélet és a vállalati biztonságpolitika kapcsolatának feltárására **három primer kutatási fázisban** kerül sor. A kutatás során alkalmazott módszerek kiválasztásakor, részben a módszertanok minél átfogóbb alkalmazása motivált, ugyanakkor arra is törekedtem, hogy az egyes metódusok a tudományterületek átfedéseinek más-más aspektusait tárják fel.

A kutatások egyik premisszája a Michelberger-féle vállalati biztonság definíció [6], amely felveti az értelmezés külső aspektusát, amennyiben feladatként definiálja a külső környezet, valamint az vállalati érintettek védelmét, a belső jövedelemtermelő feladatok biztonságának megteremtése mellett. Ehhez kapcsolódik empirikus kutatásom első és második kutatási célja (amelyeket összevontan a disszertáció harmadik céljaként definiáltam), azaz **annak a vizsgálata, hogy a vállalati biztonságpolitika milyen mértékben integrálódik a stratégiai tervezés rendszerébe (C3a)**, illetve annak feltárása, hogy **hogyan jelenik meg a vállalati biztonság külső és belső aspektusa, az érintetti kapcsolatok viszonyrendszerében a vállalati gyakorlatban (C3b)**.

Fontos kiemelni, hogy az érintetti érdekek és hozzájárulások beépíthetősége a vállalati biztonság átfogó, integrált értelmezését feltételezi a szervezet vezetése részéről. [65] Amint ez a fajta szemléletváltás megtörténik a szervezetben, a biztonság vállalaton belüli megítélése is átalakul, hiszen a biztonsági aspektusok minél szélesebb körének stratégiai szintű beágyazódása alapjaiban változtathatja meg a szervezetek piaci jelenlétét és működési irányelveit.

A **vállalatok biztonsági felelősségvállalásának (CSecR)** fogalmát Wolf és szerzőtársai [111] a hagyományos társadalmi felelősségvállalás alternatívájaként határozták meg. Szerintük a biztonsági felelősség kizárólag fegyveres konfliktusokkal terhelt környezetben értelmezhető, ez az a jellemző, ami megkülönbözteti a fogalmat a tradicionális CSR-tól. Úgy gondolom, hogy a vállalatok biztonsági felelősségének ilyen megközelítése drasztikusan leszűkítő, hiszen egyrészt azt sugallja, hogy békés környezetben nincs ilyen jellegű szerepvállalása a szervezeteknek, továbbá mint a CSR részterületként értelmezett felelősség (annak implicit következményeként való értelmezése), arra utalhat, hogy azon vállalatok esetében, amelyek nem működnek társadalmi felelősség irányelvei szerint, nem értelmezhető az biztonsággal kapcsolatos felelősségvállalás, ami nyilvánvalóan nem igaz. Ezért kutatásom első fázisában arra is vállalkozom, hogy **beazonosítsam, és egzakt módon meghatározzam a vállalatok társadalmi felelősségvállalásától elkülöníthető vállalati biztonsági felelősségvállalás (Corporate Security Responsibility) fogalmát. (C4)**

3.1 Az első kutatási fázis: a vállalati biztonság stakeholder szempontú vizsgálata szakértői mélyinterjúk segítségével

A fent bemutatott célok mentén empirikus kutatásom első fázisában a vállalati biztonságpolitika és a stakeholder menedzsment kapcsolatának vállalatszempontról feltárására törekedtem. Kvalitatív kutatásom során vállalati biztonságpolitikai vezetők véleményét vizsgáltam szakértői mélyinterjúk keretében. A mélyinterjúk alanyainak kiválasztása során igyekeztem több gazdasági szektor képviselőit megszólítani, figyelembe véve, hogy a vállalati biztonságpolitika erősen ágazatspecifikus.

A kiválasztás korlátait az alanyok elérhetősége és részvételi hajlandósága határozta meg. Összességében két távközlési szolgáltató, egy elektronikai termékek gyártásával foglalkozó multinacionális vállalat, egy energetikai szolgáltató, valamint egy élelmiszer- és vegyipari termékek gyártásával foglalkozó cég illetékes szakértője állt rendelkezésemre. A mintában három vállalat tartozik a kritikus infrastruktúra szolgáltatók körébe. Az interjúalanyok mindegyike vezető beosztásban dolgozik a biztonság területén, a vállalati hierarchiában elfoglalt pozíciójukat, valamint a szervezetek néhány jellemzőjét a 10. számú táblázatban jelöltem.

Interjú-alany	Iparág	Kritikus infrastruktúra szolgáltató (Igen/Nem)	Biztonsági szervezet mérete (létszám)	Pozíció a vállalati hierarchiában
V1	Élelmiszer- és vegyipar	N	3	Termelési vezető riportja
V2	Energetika	I	8	Legfelsőbb vezető riportja
V3	Elektronikai ipar	N	11 (regionális)	Legfelsőbb vezető riportja
V4	Telekommunikáció	I	19	Legfelsőbb vezető riportja
V5	Telekommunikáció	I	~30	Legfelsőbb vezető riportja

10. táblázat: A szakértői mélyinterjú alanyok, illetve a képviselt szervezetek jellemzői

Forrás: saját szerkesztés

Az interjúalanyok közül kettő nemzetbiztonsági szakmai háttérrel került a vállalati biztonság területére, két esetben szakszolgálatnál szerzett korábbi tapasztalatot követően váltott a szakember, egy esetben a vállalat alaptevékenységéhez köthető végzettség megszerzését követően, sok éves minőségbiztosítási területen szerzett tapasztalattal a háta mögött került a biztonsági szervezethez az interjúalanyom.

A kutatás választott módszertanához illeszkedően, az információgyűjtés jellemzően **vezérfonal** mentén történt ami, noha korlátozhatja az információátadást, mégis segít elkerülni a teljes strukturálatlanságból adódó esetleges adatvesztést. [157] Esetemben összesen **öt 45-60 perces interjú készült**, a 8. függelékben található **interjúvázlat** segítségével. Az interjúk során az előzetesen felvázolt kérdések módosultak, némelyik kimaradt, vagy más formában került megfogalmazásra.

A félig strukturált interjú főbb témakörei a következők voltak:

- a vállalati biztonságpolitika vállalaton belüli helyzetének feltárása,
- a vállalatok biztonsági felelősségvállalásának értelmezése,
- a vállalati biztonság külső és belső aspektusainak áttekintése az érintetti szempontok alapján.

Az elhangzott információk feldolgozása során jellemzően egyszerű **tartalomelemzést** alkalmaztam, ugyanakkor a biztonsági felelősségvállalás konceptualizációja kapcsán úgy gondoltam, célszerű egy kifejezetten elméletalkotásra létrehozott módszertan használata.

A **grounded theory** olyan megismerési, kutatási irányzat, amelyet jellemzően – de nem kizárólag kvalitatív vizsgálatok során alkalmaznak. A módszertan legfontosabb

jellemzője, hogy hidat képez az elmélet és az empirikus kutatás között, célja, hogy a kutató egyedi esetek vizsgálata és megértése révén, induktív megközelítéssel, szisztematikus módszertani lépésekkel eljusson az elméletalkotásig. [152-157]

A grounded theory alkalmazása során a kutatás jól körülhatárolt probléma helyett általános felvetéssel indul, amely a kutatási eredmények függvényében fejlődik, alakul át, konkretizálódik. Flick meghatározása szerint a grounded theory az állandó összehasonlítás elvén alapul, ami az adatok, információk folyamatos vizsgálatát, fő és alkategóriák kialakítását, a kategóriák és tartalmaik integrálását, az elmélet körvonalainak kialakítását, majd azok konkretizálását jelenti [156] mindaddig, amíg össze nem áll a „big picture”, az elméleti keret. [155]

A grounded theory egyik alappillére a **kódolás és újrakódolás** módszertana, amelynek logikája mentén két irányzat alakult ki az évek során. A két felfogás képviselői közötti nézetkülönbsége abból fakad, hogy a kódolás során bevonható-e külső elméleti keretrendszer a vizsgálatba. A Glaser nevéhez köthető iskola követői szerint, amennyiben nem az adatokból formált, hanem kívülről „ráhúzott”, in vivo kódokat alkalmazunk, akkor lehetetlenné válik a belső összefüggések feltárása. [156] A glasseriánus, teljességgel induktív megközelítéssel szemben, Strauss és későbbi szerzőtársa Corbin részben kiemelve a deduktív logika létjogosultságát, a szakirodalom alapján meghatározható törvényszerűségeket integrálja a módszerbe, továbbá az érvényesség és bizonyítás szükségességét hangsúlyozza. [156] Disszertációmban az utóbbi felfogáshoz igazodva, a vállalati társadalmi felelősségvállalás elméletének alapvetéseit bevonva kódoltam az adatokat.

A kódolási mechanizmusok tekintetében a Strauss-Corbin féle **irányzat nyitott, szelektív és axiális kódolást** javasol. Míg a nyílt kódolás szakaszában az információegységeket fogalmakká és kategóriákká rendezzük, addig az axiális kódolásban kapcsolatokat keresünk a kategóriák között. [154] Az axiális kódolás során tehát összehasonlító elemzéssel a korábban létrehozott kategóriák közötti kapcsolatokat, összefüggéseket feltárva kirajzolódnak a főbb csomópontok és alapkategóriák, így a szelektív kódolás előtt elkerülhető az információk túlburjánzása. [155-157] A szelektív kódolás gyakorlatilag az alapkategóriák (core) kiemelését jelenti. [154]

3.2 A második kutatási fázis: a biztonság fogalom megjelenése a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának kommunikációjában - kevert szövegelemzés

A biztonsággal kapcsolatos célok, feladatok, felelőségek, irányelvek meghatározása, a szabályok, előírások összeállítása, és a kapcsolódó intézkedések foganatosítása értelemszerűen a biztonsági vezetők feladatköréhez tartoznak, ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk a **kapcsolódó kommunikációs kihívásokról** sem. [1][65] Noha a belső kommunikáció sikerességének valóban a biztonsági vezetők és az általános vezetők a letéteményesei (az egyéb kommunikációs adattárhelyek/felületek mellett, amelyek az alapelvek, vállalati politikák, szabványok, előírások stb. naprakész elérhetőségé teszik lehetővé), az egyéb külső stakeholderek irányába megvalósuló információáramlás szintén rendkívül fontossá válhat a biztonsággal kapcsolatos irányelvek közvetítésében, valamint a vállalati szerepvállalás definiálásában. A **biztonsági célok**, illetve az **elért eredmények külső kommunikációja** számtalan formában, több felületen is megvalósulhat, ugyanakkor figyelembe véve, hogy a CSR jelentéseket az érintettekkel való kommunikáció egyik formájaként is értelmezhetjük, kutatásom ezen fázisában elsősorban a fenntarthatósági kommunikáció eszközeire fókuszálok majd.

A társadalmi felelősségvállaláshoz köthető eszközökön belül Ransburg megkülönböztet **általános és specifikus eszközök** [158] A kifejezetten fenntarthatósági kommunikációs eszközök az általános kommunikáció során nem igazán kapnak szerepet, ilyenek lehetnek az etikai kódexek, a fenntarthatósági és/vagy CSR riportok, különböző környezetvédelmi jelentések, termékjelölők, szabványok, továbbá specifikus rendelkezések. Ezek egy részének elkészítése jellemzően önkéntes, egyes esetekben, bizonyos feltételek teljesülése mellett kötelezően előírt. Az Európai Unió 2014-ben fogadta el a nem pénzügyi jellegű jelentések kötelező közzétételéről szóló direktívát, amely alapján a magyarországi gyakorlat 2018-ban határozta meg az első évet, amikor a több mint 500 főt foglalkoztató vállalatok számára kötelezővé vált az éves pénzügyi jelentésbe belefoglalni a környezetvédelmi, társadalmi, anti-korrupciós és sokszínűségi politikájukkal kapcsolatos információkat. Fontosnak tartom kiemelni, hogy ez a szabályozás nem érinti az általam vizsgált időszakot, így az egyes dokumentumok rendelkezésre állása is információt hordozhat a vállalatok felelős gondolkodását illetően.

A fenntarthatósági, CSR, avagy nem-pénzügyi jelentések hiányában a vállalatok egyéb jelentésekben, illetve felületeken (honlap, sajtóközlemény, események, programok stb.) tehetik közzé az etikus működéssel, társadalmi felelősségvállalással, és egyebek mellett a biztonsággal kapcsolatos állásfoglalásaikat, eredményeiket. Egyes szerzők például az **integrált jelentések** előnyeit emelik ki. A SERS riportolási rendszer ajánlásai alapján - három már jól ismert beszámolási gyakorlat integrációjával (hagyományos beszámoló rendszer, integrált információs rendszer, továbbá a kulcs teljesítménymutatók/KPI beépítése) - a vállalati szempontokat kiegészíthetjük az érintetti aspektussal, egy átfogóbb képet adva a vállalati teljesítményről. [159] Ma már a gyakorlatban is találkozunk integrált riportokkal, habár a magyar nyelvű jelentések között, ahogy később látható lesz, inkább csak elvétve találunk erre példát.

A kutatásom második fázisában tehát a vállalatok fenntarthatósági jelentéseit, illetve ezek hiányában egyéb a biztonsághoz köthető információátadásra alkalmas eszközeit, dokumentumait tekintetem át azzal a szándékkal, hogy az **értekezés ötödik exploratív céljához (C5)** kapcsolódóan **megvizsgáljam, milyen formában jelenik meg a biztonság a vállalatok külső érintettek felé irányuló kommunikációjában.**

A mintavételem alapjául a HVG 2017-es magyarországi legnagyobb profitot termelő vállalkozásokat rangsoroló listája szolgált. Tekintve, hogy több tanulmány igazolta a pénzügyi teljesítmény és a felelős működés kapcsolatát, elfogadva, hogy profitabilitás és a vállalatok társadalmi teljesítménye (CSP) között pozitív kapcsolat áll fenn [160-161] véleményem szerint a lista megfelelő alapot képez ahhoz, hogy a rajta szereplő vállalatok fenntarthatósági jelentései elegendő szövegtömeget biztosítsanak a kutatáshoz. A minta szűkítése során, az eredeti listában meghatározott tizenhat ágazat öt legprofitábilisabb vállalata került kiválasztásra, ettől csak olyan esetekben tértem el, ha az adott ágazatban kevés volt fellelhető anyag, továbbá kiemelten vizsgáltam néhány kritikus infrastruktúra szolgáltatót, a biztonság területén jellemző sajátos szerepvállalásuk okán. Összességében 81 vállalat fellelhető anyagai kerültek górcső alá. Az áttekintett kommunikációs eszközök tekintetében elsősorban a specifikus eszközökre [158] (fenntarthatósági/CSR jelentés, nem pénzügyi jelentés, etikai kódex, magatartási kódex, a MOL csoport esetében integrált jelentés) koncentráltam a dokumentumok nyelvétől függetlenül, és amennyiben ezek közül egyik sem volt elérhető, akkor került sor az általános eszközök vizsgálatára (pénzügyi jelentés, üzleti jelentés, weboldal).

Az adatfelvétel és az elemzés folyamatában **kevert szövegelemzési módszert alkalmaztam** (11. táblázat), amely a kvantitatív tartalomelemzésen túl alkalmas arra, hogy a kifejezéseket kontextusukban mélyebben, minőségibb formában értelmezze. [162] Kutatásomban a biztonsággal kapcsolatos vállalati felelősségvállalás értelmezési kereteit igyekeztem feltárni, mégpedig oly módon, hogy megvizsgáltam, milyen biztonsághoz köthető szerepeket jelölnek ki a szervezetek saját maguk számára.

A fent említett módszertan lényege a **kvalitatív és kvantitatív módszerek együttes alkalmazásán** alapuló megközelítés, ugyanakkor az eljárás nem egyenértékű a jól ismert több módszer (multi-methods) egyidejű használatával. A hangsúly ugyanis ebben az esetben a módszerek keverésén van, ez adja a hozzáadott értéket, ami a jelenségek mélyebb, átfogóbb megértéséhez vezet. [162]

Az elemzés során arra törekedtem, hogy feltárjam a vállalati felelősségvállalás témakörében kommunikált biztonsági aspektusokat, és megvizsgáljam azok az egyes érintettekhez kapcsolható jellegzetességeit. Ezzel a kutatási módszerrel részben a szakértői mélyinterjú során feltárt biztonsághoz köthető érintetti kapcsolatokat vizsgálom, azt feltételezve, hogy:

H1: A biztonság egyes stakeholderekhez köthető dimenziói egyértelműen beazonosíthatóak a vállalatok társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos külső kommunikációjában.

A fenti feltevésemen túl, úgy gondolom, *hogy a CSR tevékenységek között több olyan biztonsághoz köthető aktivitást is találunk, amelyek nem a vállalati alaptevékenység biztonsági hozadékaként (H1a), hanem a vállalkozások önkéntes szerepvállalása formájában realizálódnak.*

Arra a kérdésre, hogy **mit** kommunikálnak a vállalatok tartalomelemzés segítségével kerestem a választ, míg a **hogyan** kérdés esetében a kvalitatív diskurzuselemzést használtam, amelyben az elköteleződés fokát feltárandó további alkódokat emeltem be aszerint, hogy milyen részletességgel szerepelt a téma a szövegtörzsben (ezen belül kiemelten kezelt, vagy említésszinten), illetve, hogy milyen érintettekre hivatkozott az anyag.

Fontos kiegészítő információ a módszertan alkalmazását illetően, hogy a táblázatban jelölt dimenziók egymásutánisága nem jelenti az egyes módszerek alkalmazásának sorrendiségét is egyben.

Dimenzió	Tartalomelemzés	Diskurzuselemzés
<i>Kódolási eljárás</i>	A kutatáshoz kapcsolódó kulcsszavak meghatározása.	A kulcsszavakhoz kapcsolódó kontextus értelmezése.
	A kategóriák meghatározása kontextus alapján.	A kategóriák stakeholder kapcsolatainak definiálása (az elemzés során kibontakozó témák szerint).
<i>Szöveg-elemzés</i>	Igen/Nem	Hogyan és milyen mértékben?
	Említési gyakoriságok elemzése.	A téma szerepeltetésének mélysége (nem jellemző/említésszintű/kidolgozott)
<i>Kontextus</i>	Kontextus: vállalati adatok (HVG, ceginfo.hu alapján)	Kontextus: szöveges információ, szövegekörnyezet értelmezése
	Szerep: külső magyarázó változó beemelése statisztikai elemzés céljából.	Szerep: jelentésadási folyamat megértése.

11. táblázat: A kevert szövegelemzési módszertan alkalmazása a kutatás második fázisában
Forrás: saját szerkesztés [162] elméleti modelljének felhasználásával

A fentieknek megfelelően, a jelen kutatásban alkalmazott elemzési lépések sorrendisége némiképp eltér az elméleti ajánlásoktól. Ennek elsődleges oka a szakirodalmi előzmények teljes hiánya volt. Tekintve, hogy biztonság társadalmi felelősségvállalásban történő tematizálásáról, illetve a stakeholderek biztonsággal kapcsolatos elvárásairól, hozzájárulásairól elenyésző a felhasználható forrás, első lépéseként **előzetes lista híján, a „biztonság”, „védelem”, „kockázat” kulcsszavak kontextusát vizsgáltam**, azzal a céllal, hogy a szövegek olvasása és elemzése során kialakuljon egy lehetséges kódolási struktúra. Előzetes feltevésem az volt, hogy a kódok a későbbiekben **hozzárendelhetők a stakeholder szerepkörökhöz**, így kirajzolódnak az egyes érintettek irányában felvállalt vállalati biztonsági erőfeszítések.

A kutatás ezen fázisában nem az ágazatonkénti vezető vállalatok anyagaira koncentráltam, sokkal fontosabb volt, hogy használható, minél sokszínűbb szövegtörzs álljon rendelkezésemre, amiből szélesebb körű merítést kaphatok a lehetséges biztonsággal kapcsolatos feladatok, célok tekintetében. A vizsgálat tárgyát nyolcvenöt fenntarthatósági jelentés képezte, amelyeket különböző ágazatokban tevékenykedő vállalatok készítettek. Az elemzés eredményeként a 12. táblázat szerinti stakeholderekhez köthető kategóriák rajzolódtak ki. Fontos megjegyezni, hogy a kódolt kifejezések nem teljes körűen szerepelnek a felsorolásban.

Kulcsszavakhoz köthető kifejezések (kontextus)	Érintettek	Kategória megnevezése
<i>Munkahelyi egészség és biztonság</i>	Alkalmazottak, munkavállalók	Egészségügyi biztonság, egészségvédelem
<i>Megélhetés biztonsága</i>		
<i>Egészségvédelmi és biztonsági szabvány</i>		Munkavédelem
<i>Személyes biztonság</i>		
<i>Munkavédelem</i>		
<i>Ügyfeleink egészsége és biztonsága</i>	Ügyfelek, vevők	Termék-, szolgáltatásbiztonság
<i>Elektronikai biztonság</i>		
<i>Gyógyszerbiztonság</i>		Ügyfél adatbiztonság
<i>Ügyfelek adatainak védelme</i>		
<i>Alvállalkozók és szállítók biztonsága</i>	Alvállalkozók, beszállító partnerek	Ellátási lánc biztonsága
<i>Ellátási lánc biztonsága</i>		
<i>Vásárlók edukációja (pl.alkoholfogyasztás témában) és biztonsági programok</i>	Közösségek, társadalmi csoportok	Közösséghez, társadalomhoz köthető biztonsági ügyek
<i>Gyermekvédelem, biztonságos internet használat</i>		
<i>Nők biztonságáért program</i>		
<i>Globális biztonság</i>		
<i>Jogbiztonság</i>	Kormányzat, szabályozó szervek	"Politikai" biztonsági ügyek (köz- és nemzetbiztonság)
<i>Közbiztonság támogatása</i>		

12. táblázat: A kutatás előkészítő fázisa: példák a kulcsszavakhoz kapcsolódó kifejezésekre, kódolás, érintettekhez rendelés

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=45)

Az adatvédelem kapcsán kiemelendő, hogy nem pusztán az ügyfeladatok vonatkozásában volt tetten érhető az áttekintett jelentésekben, hanem megjelent az alkalmazottak, a beszállító partnerek, sőt általános társadalom iránti felelősség vonatkozásában is. A közösségek biztonsággal kapcsolatos elvárásainak való megfelelés kontextus alapján különült el az elsősorban ügyfeleknek, vevőknek szóló termékbiztonság vagy szolgáltatásbiztonság témakörétől. Az elemzés során a CSR standardok, a három alappillérhez (triple bottom line) [99] illeszkedő biztonsági törekvések, azaz a környezetvédelem, a társadalomhoz köthető biztonsági szerepvállalás, valamint az általános gazdaság felelősség vonatkozó passzusai ebbe a kategóriába kerültek.

A kialakított stakeholder struktúra hiányosnak tűnhet a szakirodalmi előzmények tükrében, de a feltáró vizsgálat alapján egyértelművé vált, hogy a tulajdonosok és befektetők (különös tekintettel a biztonság vonatkozásában) ezekben az anyagokban nem, vagy csak elvétve jelennek meg, így a bevonásuk a további elemzésekbe indokolatlannak tűnt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a tulajdonosoknak/befektetőknek ne lenne elvárása és hozzájárulása ezen a területen, pusztán arra utal, hogy a kutatás ezen fázisába bevont szervezetek nem ezekben a dokumentumokban (feltehetően elsősorban pénzügyi jelentéseken keresztül, közgyűléseken keretében) kommunikálnak ezzel a célcsoporttal, illetve erről az érintetti körrel.

A vállalati biztonságpolitika szakirodalma kiemelt vezetői funkcióként jelöli meg a vállalati biztonságpolitikával kapcsolatos kommunikáció menedzsmentjét, amely nyilvánvalóan nem feltétlenül külső irányultságú. Az elemzés során mégis fontosnak gondoltam kitérni a szövegtörzs vállalati **biztonságpolitikai aspektusú elemzésére** is. Ennek keretei között részben a biztonságpolitika alrendszerének [65] társadalmi felelősségvállaláson belüli megjelenését vettem számba, valamint a biztonsági kultúra [85] vállalaton kívüli kommunikációjára utaló kifejezéseket kerestem. A kategóriaképzésnél adódott a vagyonszabadsági, üzembiztonsági valamint az informatikai biztonság témakör, így az ehhez köthető kifejezések kódolása egyértelmű volt, a biztonsági kultúra esetén pedig a szó szerinti említésen túl (mert erre is bőven volt példa), többek között a „biztonsági képzés”, „biztonságtudatosság” kifejezések szöveggörnyezettől függően ide kerültek besorolásra.

Könnyelműség volna egyértelmű következtetéseket levonni a biztonság vállalati jelentősége vonatkozásában kizárólag a külső kommunikáció alapján, mindazonáltal elmondható, hogy a szervezetelméletektől nem idegen az a fajta felfogás, amely elfogadja, hogy a diszkurzív keretek ténylegesen hatnak a cselekvésre, azaz ha a szervezetek kommunikálnak, információt osztanak meg bizonyos témakörökben, annak teremtő ereje lehet. A koncepció lényege ez esetben abban rejlik, hogy a diskurzusokból manifesztálódik a szervezeti struktúra, amely aztán maga is hat a diskurzusra, az erőhatások azonban nem determinisztikusak és nem egyirányúak, hanem a folyamat kölcsönös hatás/ellenhatásként írhatók le. [162]

3.3 Harmadik kutatási fázis: fogyasztói percepciók vizsgálata kvantitatív módszerrel

Primer kutatásom harmadik szakaszában az érintettek egy meghatározó csoportja, a **fogyasztók észlelt biztonságérzetét, továbbá a vállalatokkal szembeni biztonsággal kapcsolatos elvárásait vizsgálom (C6)**, a biztonság ontológiai megközelítésével. A vállalati biztonság stakeholder szempontú vizsgálata újszerű aspektus, ez irányú multidiszciplináris szemlélettel összeállított kutatás tekintetében minimális számú forrásra támaszkodhattam. [2-3]

Az ontológiai megközelítés alkalmazását a téma jellege indokolja, mivel a fogyasztói szerep, és az ehhez a szerepkörhöz köthető biztonsági elvárások túlmutatnak az egyéni, szubjektív értékítéleten, alakulásukat a külső környezeti tényezők erőteljesen befolyásolják. Ennek ellenére komoly nehézségeket okoz, még a már konkrétan definiált kontextusban is, a biztonság, a kutatás szempontjából releváns dimenzióinak megragadása. Az ontológiai biztonsággal kapcsolatos vizsgálatok alapján látható, hogy a biztonsági dimenziók az adott kutatás sajátosságaihoz (alkalmazottak, tanuló, városlakók egyedi igényei, észlelései) igazodnak. Ennek megfelelően a fogyasztói irányultságú vizsgálatok során, indokoltnak tűnik egy, a területhez illeszkedő specifikus modell megalkotása. A kutatási előzményeket (2. számú táblázat) figyelembe véve, az ontológiai biztonságérzet mérése során két olyan dimenzió körvonalazódik, amelyek kontextustól függetlenül megjelennek a vizsgálatokban. Ezek az **egyéni, pszichoszociológiai jellemzők**, valamint a **környezeti adottságok**. Belátható, hogy a fogyasztás, vásárlás során is ezen tényezők mentén létrejön az interakció fogyasztó és vállalat között.

A biztonság módszertani szempontból is nehezen mérhető. [163] A biztonságérzetet, mint egyéni értékítéletet (akár pszichológiai, akár ontológiai aspektusból), és annak dimenzióit a vizsgálatok jelentős részében kvalitatív eszközökkel, mélyinterjúkkal tárják fel a kutatók [27][30][32], találunk továbbá esettanulmányokat [164]. illetve kvantitatív és kombinált kutatásokat is. [28-29] A teoretikusok egy része a biztonság mérése során kísérletet tesz specifikus [28-29], továbbá általánosan alkalmazható, a biztonság szintjét megragadó indexek létrehozására. [165]

Az érintetti csoportok közül a fogyasztók, mint kutatási célcsoport kiragadását sajátos helyzetük indokolja, hiszen egyidejűleg több szerepkörben (közvetlen érintettként: munkavállaló, vásárló, illetve közvetett érintettként: társadalom tagja) is megjelennek. Nyilvánvalóan fontos téma a munkavállalók, munkatársak biztonsággal kapcsolatos felelősségei, hozzájárulásai. A szekunder kutatási eredmények és a szakirodalmi áttekintés során azt tapasztaljuk, hogy erre a területnek (különös tekintettel munkavédelemre és az információs biztonság alkalmazotti vetületére), valamint a vállalati biztonságpolitika outputjaként megvalósuló biztonsági kultúrára számottevő kutatói figyelem összpontosul. [82-83][166] További stakeholderek biztonsággal kapcsolatos érdekeit, érintettségét is önálló kutatási területként vizsgálják a szakértők. Komoly szakirodalmi előzménnyel szembesülünk például az ellátási lánc biztonsága (SCS) (beszállítók üzleti partnerek) [167-168] tekintetében, valamint népszerű kutatási

téma a termék-, szolgáltatásbiztonság, illetve az fogyasztók adatainak védelme. [169] A vizsgálatok kiemelten kezelik az olyan ágazatokat (úm. élelmiszeripar, gyógyszer és egészségügyi eszközök gyártása, elektronikai eszközök és autóipar), amelyek esetén kiemelten fontos a biztonság kérdése. [167] Értekezésemben nem törekszem ezen kutatások eredményeinek részletes bemutatására, elsődleges célom egy általános, a vállalati biztonsággal kapcsolatos társadalmi vélemény megragadása, ami nem feltételezi a fenti, elsősorban szakterületspecifikus eredmények részletes citálását.

A kutatás második fázisában egyértelműen kirajzolódott, hogy a fogyasztók, a közösségek, valamint a társadalom összességének elvárásaira miként reflektálnak a vállalatok. Éppen ezért a kutatás ezen szakaszában a **fogyasztók vállalati biztonsági felelősségvállalással kapcsolatos értékítéletét vizsgáltam** kvantitatív módszerek segítségével, azzal a céllal, hogy a vállalati teljesítményekhez köthető **specifikus dimenziókat** feltárjam.

A kutatás során az adatgyűjtés **strukturált kérdőívek** (9. függelék) felhasználásával részben online, részben személyes megkérdezés formájában zajlott. A **mintavétel irányított** volt, a **mint**a tehát **nem reprezentatív**. Az adatok feldolgozása és statisztikai elemzése SPSS 20.0 program segítségével zajlott, leíró statisztikák mellett, két- és többváltozós összefüggés-vizsgálatok, Khi-négyzet- próba, faktor-, klaszter- és variancia-analízis alkalmazásával.

A kutatás harmadik fázisához kapcsolódó feltevéseim megfogalmazása során a társadalmi biztonság [158], illetve kiberbiztonság [171] területén elérhető kutatási eredményekből indultam ki, amelyek ugyanakkor a biztonsági dimenziók egy szűk spektrumát vizsgálták. A társadalmi kutatásban vizsgált általam túlságosan általánosnak gondolt létbiztonság, közbiztonság, katonai biztonság és környezeti biztonság tényezőket olyan változókkal igyekeztem megragadni, amelyek egyrészt a kutatás korábbi fázisaiban előtérbe kerültek a vállalati biztonság kapcsán, másrészt – a próbakérdezés alapján - a válaszadók számára is könnyebben értelmezhetők voltak.

Az egyes tényezők fogyasztók által észlelt fontosságát 1-4-ig terjedő Likert skála segítségével mértem, mert a páros kategória használata segített abban, hogy a kitöltő ne maradhasson semleges a kérdésekkel kapcsolatban. [172] A téma jellegére tekintettel azonban több kérdés esetében (különösen a vállalati teljesítmények értékelése során) is

lehetőséget adtam a „nem tudom megítélni” válasz bejelölésére. A statisztikai elemzések során ezeket a válaszokat nem vettem figyelembe.

Az észlelt biztonságérzet vonatkozásában az alábbi előfeltevéseket fogalmaztam meg, amelyek részben összecsengenek a korábban citált kutatások megállapításaival. A fogyasztók számára a biztonság jellemzően személyes érintettségű, s mint ilyen, rendkívül fontos kérdés, fogalmilag a közvetlen személyes szférához kapcsolódik [170], így feltételezhető, hogy:

H2: A fogyasztók az észlelt biztonságot elsősorban mikrokörnyezeti tényezőkhöz (közvetlen környezetükben megjelenő) kötik.

A biztonságérzet mérése során indexek mellett a fenyegetések, kockázatok bekövetkezési valószínűségének becslésével, ezen belül metrikus és nominális skálával egyaránt találkozunk. A Központi Statisztikai Hivatal a biztonságérzetet a szubjektív jólét dimenziójaként méri a lakóhely, illetve közvetlen környezetben észlelt biztonságérzet vonatkozásában. [173] A kutatásban négy szintű nominális skála segítségével mérik a felmérésben résztvevők értékítéletét. Az eredmények tükrében megállapítható, hogy a lakosság többsége (jellemzően több, mint 50%-a) „elégge biztonságban érzi magát”. A biztonságérzetre ható tényezőket vizsgálva egyértelmű, hogy több mikro-, mezo- és makro tényező megjelenik, a pillanatnyi lelkiállapottól egészen a bűnözés helyzetéig. Noha a biztonságérzet mértéke és a demográfiai jellemzők között csak részben mutattak ki összefüggést, az egyéni tényezők hatásait több kutatásban igyekeztek statisztikailag igazolni. [174-175] A korábban bemutatott előzmények ismeretében, kutatásomban az általános biztonságérzetet metrikus skálán kívánom mérni, és a lehetséges demográfiai összefüggéseket ennek segítségével igyekszem feltárni. Céлом megvizsgálni, hogy ez a válaszadók által meghatározott érték miként alakul a demográfiai sajátosságok viszonylatában. Ehhez kapcsolódóan feltételezem, hogy:

H3: Az észlelt biztonságérzet és a megkérdezettek demográfiai jellemzői között szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

A kutatásban arra törekedtem, hogy felmérjem a vállalatok biztonságához köthető teljesítményének fogyasztói, társadalmi megítélését. A biztonsági felelősséget, illetve teljesítményt megragadó állítások megfogalmazása során, a kevert szövegelemzés eredményeként beazonosított területekre építettem. A vállalatok biztonsági

felelősségvállalásának megítélésével kapcsolatban az alábbi előfeltevést fogalmaztam meg:

H4: A fogyasztók szerint a vállalatoknak nincs kiemelt szerepe észlelt biztonságérzetük alakulásában. A biztonságérzet alakulását illetően a felelősséget elsősorban az állami, kormányzati szereplőkhöz kötik.

Negyedik hipotézisem, miszerint a vállalati befolyás elhanyagolható a biztonságérzet vonatkozásában, azért is érdekes, mert a már idézett szakértői vizsgálat szerint, a fogyasztók úgy vélik, hogy a cyberbiztonság területén, noha nem kiemelten fontos a vállalati szerepvállalás, igazi, a védelemre alkalmas eszközparkkal mégis a gazdasági szereplők rendelkeznek. [171]

Kutatásom meghatározó eleme a vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének vizsgálata a fogyasztói vélemények, azaz a társadalmi megítélés tükrében. Nyilvánvaló, hogy a megkérdezettek véleménye messzemenőig nem tükrözik a valós vállalati teljesítményt, hiszen ez a teljesítmény önmagában is rendkívül nehezen megragadható. Mindazonáltal a fogyasztók, mint külső érintettek, a társadalom alkotóelemei, illetve potenciális munkavállalók visszajelzése fontos a vállalatok számára egyfajta reflexióként, a kommunikációs tevékenységük, valamint piaci jelenlétük biztonsághoz köthető dimenzióinak vonatkozásában is. A vélemények mérésére szolgáló skálaállítások megfogalmazása során arra törekedtem, hogy érvényesüljenek az ontológia biztonság összetevői, a stakeholder megközelítés, és megjelenjenek a biztonság korábbi kutatási fázisokban feltárt aspektusai. Miután az állításokat magam határoztam meg, az alkalmazott skálák megbízhatóságát Conbach-alfa teszt segítségével vizsgáltam. Az adott kérdéskört illető előfeltevésem szerint:

H5: A vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének megítélése vonatkozásában, az egyedi fogyasztói vélemények mentén eltérő preferenciájú csoportok azonosíthatók be.

Kutatásom ezen fázisában tehát a fogyasztók vállalati biztonsággal kapcsolatos percepciói mentén vizsgálódom, ezért úgy gondolom, hogy az esetlegesen kirajzolódó eltérő preferenciák tekintetében érdemes a demográfiai változók összefüggéseit is áttekinteni. Ezen kutatási cél tekintetében azonban, előzmény hiányában nem határozok meg hipotézist.

3.4 Összegzés

Primer kutatásom vázát az elméleti háttér vizsgálata során felmerült kérdéskörök mentén építettem fel, elsősorban azzal a szándékkal, hogy az egyes témaköröket több aspektusból is áttekinthessem. A kutatás különböző fázisaiban, az egyes szereplők (vállalat és érintettek) szempontjai egyaránt fókuszba kerültek, miközben a korábban áttekintett elméleti modelleket is igyekeztem beépíteni az interjúvázlat, illetve kérdőív kérdéseibe, valamint a tartalomelemzés szempontrendszerébe

A módszertanok kiválasztásánál elsősorban az vezérelt, hogy az egyes kutatási problémák jellegéhez illeszkedve a megfelelő adatgyűjtést és elemzést lehetővé váljék. A mintavétel és az információgyűjtés során a téma bizalmi jellege részben korlátot jelentett, különösen a vállalati aspektus vizsgálata során.

4 EREDMÉNYEK

4.1 A szakértői mélyinterjúk eredményeinek bemutatása

Az első kutatási fázis eredményeinek bemutatását a szakirodalmi megalapozás során kirajzolódott prioritások áttekintésével kezdem, ezen belül a vállalati biztonságpolitika stratégiai beágyazódottságát, az integráció megjelenését, valamint a biztonság, mint lehetséges versenyelőny tekintetében megfogalmazott szakértői véleményeket mutatom be.

A **vállalatok biztonsági felelősségvállalása** kapcsán elhangzottakat 3.1-es alfejezetben ismertetett **grounded theory** módszertanával elemzem. Tekintve, hogy az elméletalkotásom célja a vállalati biztonság új megvilágításba helyezése, a kódolás során figyelemben veszem a témakör elméleti előzményeit [110-111]. Ezen kutatás utolsó kérdésköröként a stakeholderek és a vállalati biztonságpolitika kapcsolódási pontjait tekintem át, az egyes stakeholder tipológiák (7. táblázat) illetve az érintetti hozzájárulások, elvárások [149] elméleti keretrendszerének felhasználásával.

4.1.1 A vállalati biztonság és a stratégia kapcsolata

Első exploratív célom (C1) a biztonság komplexitásának megragadása volt a vállalati biztonság kontextusában. Az ágazati szakértői jelentések, illetve akadémiai kutatások alapján azt látjuk, hogy a biztonság és a kockázatok megítélése tekintetében érzékelhető némi elmozdulás az utóbbi időszakban, mégis a biztonságpolitika továbbra is elsősorban operatív menedzsment terület a vállalati gyakorlatban.

A **vállalati biztonság szervezeten belüli megítélése** kapcsán, egységes álláspont, csak annak több tényezőtől való függését illetően rajzolódott ki a mélyinterjúk tanúsága szerint. Az interjúalanyok kivétel nélkül úgy látják, hogy noha tapasztalható némi pozitív elmozdulás a terület presztízsét illetően, **a biztonsági vezetőknek folyamatosan tennie kell a biztonságpolitika elfogadottságának érdekében**. A kutatásban résztvevők mindannyian kiemelték a vállalatvezetés elköteleződésének jelentőségét (amit erősen személyiségfüggőnek gondolnak), illetve a biztonsági szakértő személyének, meggyőző erejének fontosságát.

A biztonság szervezetben belüli elismertsége egyértelműen visszatükröződik a vezető szervezeti hierarchiában elfoglalt pozíciójában. [10] Ezt támasztja alá az, ami az egyik interjúalany (V3) megfogalmazásában így hangzott „*ahogy nő a legfelsőbb vezetés és a biztonsági vezető közötti szintek száma, úgy csökken a biztonságsszervezés hatékonysága.*” A kutatásban képviselt vállalatok közül **négy esetben a biztonsági vezető a legfelsőbb vezetőnek közvetlen beosztottja**, igaz volt olyan cég (V5), amelyben ez egy alig több, mint egy éves szervezeti struktúraváltás okán alakult így. Az átszervezés esetükben ugyanakkor nem pusztán ebből a szempontból volt fontos, hanem az egyes területek (létesítmény, információs biztonság, compliance, hatósági adatszolgáltatás) integrációját is jelentette, ami egy rendkívül komplex kompetenciaközpont létrejöttét eredményezte. A fennmaradó egy esetben, a biztonsági funkciók zöme, az ágazati sajátosságából fakadóan jelentős operatív területhez, az supply chain (ellátási lánc) szervezethez tartozik, és önálló szigetként működik az információs biztonságtól teljesen elkülönülten. Mindazonáltal, a szakértő véleménye alapján, ebben az esetben is elmondható, hogy a cég vezetősége felismerte a biztonság fokozott jelentőségét, és egyre inkább kiemelten kezeli ezt a területet.

Annak megítélését illetően, hogy mennyire érvényesülnek, illetve épülnek be a biztonsági szempontok a stratégiai tervezés folyamatába, heterogén véleményekkel találkoztam. A biztonság nehezem megfogható, leginkább a hiánya manifesztálódik a különböző incidensek során. Pontosán emiatt a **biztonsági szervezetek, sok esetben reaktívan lépnek fel, a felkészülés, proaktivitás ugyanis jellemzően komoly költségekkel jár.** Azt mondhatjuk, hogy a mai vállalatvezetők számára „*a biztonság fontos, de nem eléggé*” (V3) ahhoz, hogy ne utólagosan foglalkozzanak ezzel a területtel.

Az elhangzottak alapján, az inkább csak utópia, hogy a biztonság minden esetben, már a tervezési fázisokban, a folyamatokba integráltan jelen legyen („*security as design*”). A törekvések ugyanakkor ebbe az irányba mutatnak, hiszen számtalan esetben bebizonyosodott, hogy a prevenció kevesebbe kerül, mint az utólagos kármentesítés. (V5)

Noha volt olyan interjúalany (V1), aki úgy gondolja, hogy a vállalatvezetők megfelelő mértékben figyelembe veszik a biztonsági szempontokat a stratégiai tervezés során, ennek ellentmondani látszik az a közös nevező, amely a biztonságsszervezési büdzsé meghatározását illetően alakult ki a kutatásban résztvevők között. Egyetértés volt tehát a tekintetben, hogy a biztonsági szervezet költségtervezése során **egyértelműen operatív**

szempontok érvényesülnek a vállalatoknál. Ebből az aspektusból ismét kiemelten fontossá válik a biztonsági vezető személye, aki ráfordítás/megtakarítás – esetleg árbevétel - szemlélettel támaszthatja alá az egyes kiadások indokoltságát. „...*az üzlet szinte minden esetben elsőbbséget élvez*” (V1) A tudatos stratégiai tervezést ugyanakkor nyilvánvalóan megnehezíti számtalan tényező, amelyek nem csak a nem, vagy nehezen monetizálható tételek miatt adódnak, hanem a helyzetelemzés, kockázatelemzés kapcsán felmerülő információhiányból is.

Szintén egyetértettek az interjúalanyok abban a kérdésben, hogy a **biztonság érték**, „*a biztonság és a minőség nem megkérdőjelezhető*” (V1), a biztonságsszervezés tehát „*értékteremtő folyamat*” (V2), „*produktív terület*”(V3), „*mozgatóerő*” (V4), amely közelebb viszi a vállalatok az üzleti célok teljesítéséhez. Mi több, az egyik vállalatnál a biztonsági szervezeten belül működik „*profit center*” (V5), ahol a „*security as a service*” elv alapján **értékesítik a biztonsági szolgáltatásokat.**

Az elhangzottakon túl, a biztonsági vezetők, egy résztvevő kivételével, mindannyian úgy gondolják, hogy a **biztonság versenyelőny is lehet.** A komparatív előny főleg a vevőknek, ügyfeleknek kínált garanciák, a védelem, a szabványokhoz köthető minőségbiztosított működés formájában manifesztálódik. Az interjúalanyok szerint, ezek a tanúsítványok kiemelik vállalatukat a hasonló kínálattal rendelkező versenytársak közül, tehát ilyen formán direkt módon is hatnak a vásárlási döntésekre, továbbá a megbízható partnerséghez köthető jó hírnév, implicite befolyásolja a piaci reakciókat.

Az interjú első blokkjában elhangzott információk összegzéseként megállapítható, hogy a kutatásban résztvevő biztonsági vezetők véleménye alapján, a **biztonság megítélését illetően jelentős változás nem feltétlenül érhető tetten az utóbbi években**, noha több mint egy évtizede volt egy jelentősebb fordulat a digitalizáció és a globalizációs nyomás kapcsán. Kijelenthető továbbá az is, hogy **a terület vállalaton belüli jelentőségét és megítélését kevésbé a külső trendek, mint inkább a biztonsági vezető személyisége, alku ereje, fellépése, szemléletmódja határozza meg.**

A biztonsági szempontok jellemzően nem a stratégiai tervezés során válnak megfontolás tárgyává. Az interjúalanyok egyöntetű tapasztalata, hogy vállalati **biztonsági szervezetet továbbra is elsősorban költségként kezelik** a vállalatvezetők, annak ellenére, hogy a szakemberek egyöntetűen hangsúlyozzák a terület értékteremtő képességét.

Az eredmények értelmezése során mindazonáltal, figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy az ezen a területen tevékenykedő szakemberek számára, a területen való jártasság, a mindennapos problémamegoldás, a tevőleges részvétel a folyamatokban megnehezítheti az elvonatkoztatást, illetve azt, hogy az éppen zajló trendeket külső szemlélőként értékeljük.

4.1.2 A vállalatok biztonsági felelősségvállalása

Negyedik kutatási célom (C4) a **vállalati biztonsági felelősségvállalás fogalmi keretének kibővítése** volt. Úgy gondolom, hogy a vállalati biztonságnak értelmezhető egy, az általános **társadalmi felelősségvállalástól függetlenül érvényes külső/belső aspektusa**, amely az egyes stakeholder érdekek mentén pontosan megragadható, és mint ilyen a vállalati biztonságpolitika új dimenziójaként definiálható.

A vállalatok biztonsági felelősségvállalásának konceptualizációjához a **grounded theory** elméletalkotó módszertan, **Strauss-Corbin** nevével **fémjelzett irányzatára támaszkodom**, amely megengedő a kódolás (kategóriaképzés) során alkalmazható szakirodalmi előzmények bevonását illetően. Ennek megfelelően, a szelektív kódok megalkotásánál, részben az általános CSR elméletben meghatározott dimenziókra, a társadalmi felelősségvállalás pilléreire (2.1 alfejezet), részben a vállalati biztonság külső aspektusát beemelő definícióra támaszkodom. [6]

A **vállalatok biztonsági felelősségvállalásának** értelmezése során az interjúalanyok elsőként egyöntetűen az **alkalmazottak irányába felmerülő kötelességekre**, törődésre, szerepvállalásra, a biztonságos munkakörnyezet megteremtésére asszociáltak. A fogalom boncolgatását követően került elő, másodsorban a biztonságos termék, az adat- és információbiztonság, a biztonságos létesítmények, a biztonságos ellátási lánc kérdésköre, továbbá a terrorellenes előírásoknak való megfelelés. A vezetők közül többen hangsúlyozták, hogy a vállalati biztonságpolitika minden esetben a **jogi környezet, szabályozások, rendeletek, törvényi előírások keretei között valósul meg**, így ebben a tekintetben is szolgálja az általános, komplex biztonságot, ugyanakkor ennek okán **semmiképpen nem tekinthető önkéntes tevékenységnek**.

Visszaulva a hagyományos társadalmi felelősségvállalás definíciókból kirajzolódó dimenziókra [100] – társadalmi-, gazdasági-, környezeti pillér, stakeholder fókusz,

önkéntes tevékenység – egyértelmű, hogy a **társadalmi tényező beemelhető a biztonsági felelősségvállalás fogalmi körébe**. A gazdasági és környezeti pillér említés szintjén ugyan megjelent a diskurzusban, de féltő, hogy ezen dimenziók bevonása csökkentené a fogalom konzisztenciáját, míg a stakeholderek érdekek tekintetében az alkalmazottak jelentek meg markánsan a válaszokban. További érintetti érdekek és hozzájárulások vonatkozásában a primer kutatás második fázisában vizsgálódok majd.

Iniciális nyitott kód – Idézet (forrás)	Tematizált nyitott kód	Axiális kód	Szelektív kód
"...törődés az alkalmazottakkal, ami megváltoztatja a viselkedésüket" (V2)	Alkalmazotti attitűd formálás	Biztonságtudatosság, alkalmazotti fókusz	Implicit/ átszivárgó társadalmi dimenzió
"A vállalat dolgozói folyamatosan kapnak oktatást, látják hogyan működnek a dolgok bent, ez mindenképpen hat a társadalomra is" (V3)	Biztonsági képzés	Biztonságtudatosság, átszivárgás	
"A felelősség leegyszerűsítve minden érdekeltenl szemben létezik, de elsősorban a saját munkavállalók fontosak" (V1)	Alkalmazottak iránti felelősség	Alkalmazotti fókusz	
"Biztonsági értelemben a céges biztonságtudatossági kultúra kiterjesztése az otthoni környezetbe" (V4)	Biztonsági kultúra kiterjesztése	Biztonsági kultúra átszivárgása	
"Biztonságos termékek, szolgáltatások kialakítása révén..." (V1)	Termék- és szolgáltatás biztonság	Biztonságos output	Implicit/ átszivárgó fizikai biztonság dimenzió
"Azáltal, hogy biztonságos létesítményeket hoz létre, hozzájárul a komplex biztonsághoz" (V3)	Infrastruktúra biztonsága	Biztonsági hozzájárulás	
"...belülről nézve, ott kezdődik, hogy biztonságos épületbe jönnek be, ahol biztonságban érezhetik maguk, nem csak munkavédelmi és egészségvédelmi szempontból. (V5)	Alkalmazotti fókusz Infrastruktúra védelem	Infrastruktúra fizikai és információs védelme	
"...céges infrastruktúra ne lehessen érintett illegális tevékenységben és az ezekkel szembeni ellenállóképességgel rendelkezzen" (V1)	Infrastruktúra védelme	Infrastruktúra fizikai védelme	
"... gondolok olyan eszközökre, amelyeknél nem kell félni az információszivárgástól, adatokkal való visszaéléstől." (V5)	Érintett eszközök védelme	Információk védelme	Implicit információs biztonság dimenzió
"...adatokkal való visszaélések elleni küzdelem" (V4)	Adatvédelem	Információk védelme	

13. táblázat: Kódolás folyamata, részlet
Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020

Noha az interjúk kis száma okán, a keletkezett szövegtörzs terjedelme nem indokolta volna, az elhangzott információkat többször átkódolva (13. táblázat), a vállalatok biztonsági felelősségvállalását illetően az alábbi dimenziók rajzolódtak ki:

1. Az interjúk során elhangzottak alapján, az alkalmazottak biztonsági képzése, a biztonsági kultúra fejlesztése és annak otthoni környezetre, illetve a mindennapi viselkedésre történő kiterjesztése az általános **társadalmi szintű biztonságtudatosság** kialakulásának egy fontos építő eleme lehet. Egyben ezen a területen egyértelműen tetten érhető a megnövekedett biztonságtudatosság, mint vállalati biztonságpolitika egy outputjának átszivárgása és társadalmi szintű megjelenése
2. A biztonságos termékek és szolgáltatások előállítása és forgalmazása, a védett létesítmények létrehozása, az ellátási lánc biztonságának garantálása révén a vállalatok hozzájárulhatnak a **komplexen értelmezett, általános biztonsághoz**. Ezek az elsősorban, de nem kizárólagosan **fizikai védelemhez** köthető tényezők, a vállalatok alaptevékenységét támogató funkcióként értelmezett biztonságsszervezés járulékos hozadékaiként értelmezhetők.
3. A fentiekén túl, noha jellemzően csak ágazatspecifikusan, de kirajzolódott egy az adatok védelméhez köthető **információs biztonsági** pillér, ami azoknál a vezetőknél jelent meg, ahol integrált biztonságpolitika valósul meg a szervezet szintjén is.

Fontos kiemelni a fent leírt dimenziók **implicit jellegét**. Míg a társadalmi felelősségvállalás vonatkozásában az **önkéntesség** körül zajlik a diskurzus, az interjúk alapján egyértelmű, hogy ez a kérdés a biztonsági felelősségvállalást illetően **fel sem merül**, azaz, ha értelmezhető is a fogalom, semmiképpen nem írható le a profitcéloktól független, szándékolt, tervezett folyamatok összességéként, sokkal inkább jellemezhető úgy, mint az **egyébként megvalósuló, a vállalat belső biztonságos működését szolgáló intézkedések jótékony, vagy szükséges velejárója**.

Van tehát biztonsági felelősségvállalása a vállalatoknak, de ahogyan egyik interjúalanyom sokatmondóan megfogalmazta „...igen, inkább kényszer hatására és gazdaságossági okokból, semmint saját elhatározásból.” (VI)

4.1.3 A stakeholder szerepek a vállalati biztonság vonatkozásában

Az egyes stakeholderek vállalati biztonsághoz köthető hozzájárulásait illetve elvárásait illetően, elsősorban a **belső érintettek kiemelt szerepe** rajzolódott ki az interjúk során.

A **tulajdonosok, befektetők, részvényesek** szavazati jogukon keresztül, elsősorban a források allokációja tekintetében vállalnak szerepet, a vállalati biztonsági büdésztervezés vonatkozásában, elvárásaik pedig pusztán a menedzsment beszámoltatása, motiválása formájában manifesztálódik.

A már korábban ismertetett eredmények tükrében is egyértelmű, hogy a **munkatársaknak kiemelt szerepe van** a vállalati biztonságpolitikai célok elérésében, mi több a **vállalatok biztonsági felelősségvállalását illetően is**, miközben nyilvánvaló elvárásuk a lét- és szociális biztonságot illetően kiegészül a biztonságos munkakörnyezet, az egészségvédelem iránti igényekkel. Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy a munkavállalók követeléseinek **legitimációja a jogi környezet garanciáin nyugszik**, elvárásaik érvényesítéséhez, hatékony eszközök csak korlátozottan állnak rendelkezésükre.

Biztonsági kérdésekben a **külső stakeholderek** szerepvállalása **kevésbé** tűnik **esszenciálisnak** a biztonság általános hatékonyságát, illetve a vállalati teljesítményt illetően.

A **vevők, üzleti partnerek** hozzájárulása nem értelmezhető az interjúalanyok véleménye alapján, elvárásaik pedig a szolgáltatás-, illetve termékbiztonság vonatkozásában ragadhatók meg. A biztonság ezen dimenziója tekintetében fontossá válik a **felelőségek megosztása**, az átadás/átvételi pontok pontos definiálása, ahol nem pusztán a termékek, de a biztonsághoz köthető felelősség is áterhelődhet a másik félre.

Utóbbi megállapodások jelentősége a **beszállítókkal** való együttműködés tekintetében is fokozottan igaz. Az **ellátási lánc biztonsága** közös felelősség, ahol a partnerségen túl, a folyamatos auditoknak való megfelelés, a vállalat biztonsági előírásainak figyelembe vétele, az ezekhez való igazodás alapvető elvárás, a biztonsági vezetők véleménye alapján. Az interjúalanyok mindegyike feladatuként jelölte meg a beszállító partnerek ellenőrzését, auditálását, ami véleményük szerint szintén a vállalati biztonságpolitika implicit hatásaként a **biztonsági kultúra kiterjesztését eredményezheti**.

A **közvetett érintetteket** illetően a közgondolkodás, a biztonságtudatosság, a biztonsággal kapcsolatos attitűdök jelentőségét emelte ki az egyik interjúalanyom (V1). Amennyibe a **szabályozó szervek** támogató környezetet teremtenek, akkor a gazdasági szféra minden szereplőjétől elvárhatóvá válik a **fokozott teljesítmény a vállalati biztonság területén**, mindezt pedig növelheti a közösségek biztonsággal kapcsolatos

ismereteit, elvárásait, ami a **társadalom biztonságához való viszonyulása tekintetében is elmozdulást** eredményezhet. (pl. minősített termékek vásárlása)

A biztonsággal kapcsolatos **kommunikáció** nyilvánvalóan fontos feladat egy biztonsági vezető számára, noha ennek mértékével (mennyiségével, minőségével) nem feltétlenül vannak megelégedve a kutatásban résztvevők. Az alkalmazott eszközök említése során, figyelemre méltó eredmény, hogy az interjúalanyok többsége (négyen) csak a **belső információáramlás formáira, csatornáira, felületeire koncentrált**. Álljon itt az egyik vezető (V1) ebben a kérdésben megfogalmazott rendkívül hasznos és tanulságos megállapítását.

„Sajnos a biztonsági területen van egy krónikus félelem a nyilvánosságtól (security by obscurity). Igyekszünk ez ellen tenni, a terület láthatóságának javításával, biztonság tudatosítási kampány, előadás, körüzenetek révén, de a visszamérések szerint még mindig vannak, akik szerint mi a kamerákkal foglalkozunk. Többet kell tehát tenni, ennek kulcsa szerintem a rendszeres kommunikáció...” (V1)

Van ugyanakkor figyelemre méltó, jó gyakorlat is a biztonsággal kapcsolatos információáramoltatás tekintetében. A kutatásban vizsgált egyik vállalat (V5) esetében a **„látható biztonság” koncepció** jegyében mind belső, mind külső kommunikációs csatornákon keresztül rendszeresen osztanak meg információkat, a biztonsági ügyekkel kapcsolatban, a biztonsági kultúrát pedig kreatív eszközökkel (pl. információbiztonsági ismeretekre építő szabadulószoja) építik a szervezeten kívül és belül egyaránt.

Az interjúk alapján a **stakeholder elmélet nem feltétlenül képes új, külső aspektust kínálni a vállalati biztonság tervezéséhez, hatékony működtetéséhez**. A kutatás során sikerült a vállalati biztonságpolitika dimenzióit az egyes stakeholderek érdekekhez, hozzájárulásokhoz kötni, ezen belül is elsősorban a **belső érintettek meghatározó szerepvállalását feltárni**, ugyanakkor úgy tűnik, hogy ez nem jelent alapjaiban új megközelítést a szakemberek számára. A szakértők nem feltétlenül látják az új aspektusban rejlő lehetőségeket, nem érzékelik jelentőségét az integrált kockázatok feltárását, a biztonságsszervezés folyamatának esetleges átalakítását illetően.

Mindazonáltal fontosnak tartom kiemelni, hogy sajnálatos az interjúk során tetten érhető, a biztonsági vezetőkre jellemző, belső fókuszú, tradicionális gondolkodásmód (igaz ezt a vállalati biztonságpolitika ma uralkodó értelmezése előre is vetíti). Azt gondolom, hogy a **stakeholder szemlélet integrálása**, és annak hozadékaként a **külső érintettek**

igényeinek fokozottabb megjelenése, érvényesítése a vállalati biztonságpolitika területén, nem csak abban segítene, hogy könnyebben **átlátható, elemezhető legyen ez az egyre komplexebbé váló terület**, hanem egyben **katalizátora lehetne** (ágazattól és egyéb belső tényezőktől, alkupozíciótól függetlenül) a **biztonság stratégiai szintre emelésének is**.

4.2 A kevert szövegelemzés, tartalomelemzés eredményeinek bemutatása

Kutatásom ötödik célja (C5) **a vállalatok külső, biztonságához köthető kommunikációs gyakorlatának** (stakeholder szemléletű) **áttekintése** volt. A vizsgálat első fázisban feltárt, az információáramlás vonatkozásában született eredmények alapján azt látjuk, hogy a biztonsági vezetők, noha fontos feladatuknak tekintik, elsősorban a belső kommunikációra koncentrálnak munkájuk során. Feltételezhető ugyanakkor, hogy a biztonsággal kapcsolatos információkat, a vállalat valamilyen formában közvetíti a külső környezete irányába is. Ennek feltérképezéséhez, értekezésemben a társadalmi felelősségvállalás külső kommunikációját vizsgálom meg, kifejezetten a biztonságához köthető információáramlás áttekintése céljából. Ehhez, a harmadik fejezetben részletesen bemutatott, **kevert szövegelemzési módszert** alkalmazom.

4.2.1 Kvantitatív tartalomelemzés eredményei

A kvantitatív tartalomelemzés során a harmadik fejezetben részletesen leírt szempontrendszert figyelembe véve zajlott az adatok elemzése. A vizsgálatba bevont vállalatok ebben a fázisban az ágazatok legprofitábilisabb szereplői. A kutatás egyik, a téma szempontjából talán kevésbé releváns eredményeként rögzíthető a megfelelő dokumentumok, források rendelkezésre állása (14. táblázat), illetve vizsgálható a jelentések formájában manifesztálódott (feltételezett) társadalmi elköteleződés, és a bevétel, illetve alkalmazotti létszám, mint külső adatok közötti kapcsolat.

A mintavétel módszertana okán az ágazati specifikumok és a társadalmi felelősségvállalás melletti elköteleződés jelének tekinthető fenntarthatósági/CSR jelentés készítési gyakorlat összefüggéseit főlegesen vizsgálni, mindazonáltal a kevés adat

ellenére is kirajzolódnak az ágazatok közötti különbségek (pl. az építőipari cégeknek elvétve van fenntarthatósági riportja, miközben a távközlés szolgáltatók esetében minden szereplő elkészítette a dokumentumot). Összességében tíz olyan vállalkozás került a mintába, amelynek nem volt semmilyen a témához illeszkedő információs anyaga az interneten, nyolcnak weboldala sem működött. Az érintett iparágak a fémfeldolgozás, gépgyártás és építőipar voltak.

Ágazat	Fenntarthatósági jelentés elérhetősége	
	Igen	Nem
<i>Elektronikai ipar</i>	3	2
<i>Élelmiszer- és dohányipar, mezőgazdaság</i>	2	3
<i>Energetika</i>	4	2
<i>Építő- és építőanyagipar</i>	1	4
<i>Fémfeldolgozás</i>	2	3
<i>Gépgyártás</i>	2	3
<i>Gyógyszeripar</i>	2	3
<i>Járműipar</i>	4	1
<i>Kiskereskedelem</i>	2	3
<i>Könnyűipar</i>	4	1
<i>Közlekedés</i>	2	2
<i>Nagykereskedelem</i>	5	0
<i>Pénzügyi szolgáltatások</i>	3	1
<i>Egyéb szolgáltatások</i>	4	1
<i>Távközlés</i>	4	0
<i>Vegy-, gumi- és műanyagipar</i>	4	0
<i>Kritikus infrastruktúra szolgáltató</i>	4	0
Összesen	52	29

14. táblázat: A fenntarthatósági/CSR jelentések száma a mintában szereplő vállalatok esetében ágazatonként (db)

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=81)

A kvantitatív módszerekkel elemezhető adatbázis a mintavétel alapját képező profitabilitás, valamint a fentebb taglalt ágazati besorolás mellett, a vállalatok további alapjellemezőit (éves nettó árbevétel, illetve létszám) is tartalmazza. A külső bevont változók és a fenntarthatósági jelentés elérhetősége közötti kapcsolat vizsgálata alapján megállapítható, hogy míg a jelentéskészítési gyakorlat és az árbevétel között van összefüggés, addig az állományi létszám esetében ez a kapcsolat nem igazolható. (15. táblázat)

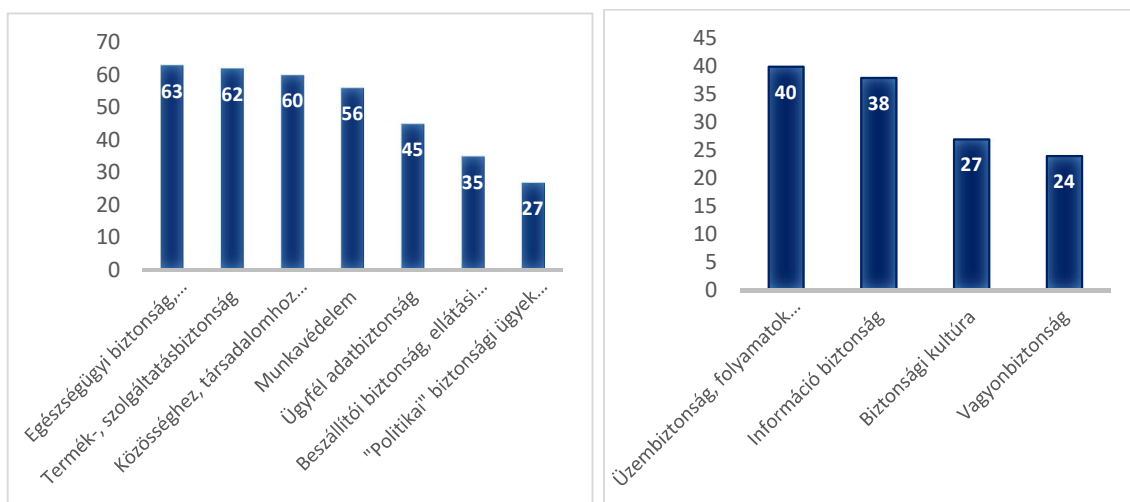
		Négyzet- összegek	Szabad- ság-fok	MS	F	Sig.
<i>ÉNÁ (utolsó elérhető adat) (mFt)</i>	Csoportok között	2,59296E+11	1	2,593E+11	6,852	0,011
	Csoporton belül	2,64888E+12	70	3,784E+10		
<i>Állományi létszám (fő)</i>	Csoportok között	3440940,82	1	3440940,8	1,091	0,3
	Csoporton belül	220815840,1	70	3154512		

15. táblázat: A fenntarthatósági jelentés hozzáférhetősége és a beemelt vállalati jellemzők közötti kapcsolat vizsgálata (ANOVA)

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=71)

A homogenitás próba (Levene test) eredménye az éves nettó árbevétel esetében nem szignifikáns ($F(1,70)=6,095$, $p=0,016$), tehát teljesül a szóráshomogenitási feltétel, míg az állományi létszám esetében a teszt értelmében nem homogének a szórások ($F(1,70)=0,010$, $p=0,921$). A varianciaanalízis eredménye alapján megállapítható, hogy szignifikáns kapcsolat van az éves nettó árbevétel és a vállalatok riport készítési gyakorlata között ($F(1,70)=6,852$, $p=0,011$). A kutatás korlátainak jelzése mellett megállapítható, hogy a szakirodalmi előzményekkel összecseng az eredmény, hiszen több forrás megerősíti a felelősségvállalás és az üzleti eredmények összefüggéseit. [160-161]

A kvantitatív tartalomelemzési eljárás további eredménye a vizsgált **biztonsági dimenziók megjelenési gyakorisága** az áttekintett specifikus, illetve általános kommunikációs eszközökben. Ide sorolhatók azok a témakörök, amelyeket a kutatás előkészítő fázisában definiáltam. A 12. ábrán a **stakeholderekhez köthető dimenziók**, illetve a **vállalati biztonság dimenzióinak** említési gyakorisága látható.

12. ábra: A vállalati biztonság dimenzióinak említési gyakorisága a kommunikációs eszközökben (db)

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=71)

A 12. ábra tanúsága szerint a biztonság elsősorban a **munkavállalók irányában vállalt felelősségvállalás keretében érhető tetten** a vállalatok kommunikációjában. Második és harmadik helyre került a termékekhez, illetve szolgáltatásokhoz kapcsolódó biztonság témaköre, valamint a közösségek számára fontos biztonsághoz köthető ügyek támogatása. Legkevésbé a nemzet- és közbiztonsággal kapcsolatos (politikai CSR) ügyek jelentek meg az anyagokban, noha a vizsgált vállalatok harmada valamilyen formában kitér erre a területre is a kommunikációjában.

A **vállalati biztonságpolitika aspektusú dimenziók említési gyakorisága elmarad** az előbbi megközelítés megjelenésétől, ami nyilvánvalóan nem meglepő, hiszen az áttekintett anyagok jellege determinálja, hogy az információk erősen stakeholder irányultságúak legyenek. Mindazonáltal a jelentések és egyéb áttekintett dokumentumok nagyjából fele tesz említést az üzem és folyamatbiztonság fontosságáról, illetve a biztonsági kultúra huszonhét esetben azonosítható be valamilyen formában az anyagokban.

4.2.2 A kvalitatív diskurzuselemzés eredménye

A diskurzuselemzés célja alapvetően a vállalatok biztonsági felelősségvállalásának meghatározása volt. A vizsgálat arra irányult, hogy feltárjam, hogyan definiálják a szervezetek biztonsági felelősségüket, hogyan jelennek meg a biztonsághoz köthető célok, feladatok a fenntarthatósági jelentésekben. A diskurzuselemzés során tehát a kutatás bevezető fázisban kialakított listán szereplő területek megjelenésének mikéntjének vizsgálatára törekedtem.

Az áttekintett riportok közül három esetben jelent meg a teljes szervezetet átítató **„holisztikus” biztonság koncepciója**. Az érintett vállalatok kivétel nélkül külföldi tulajdonban vannak, de a kommunikáció alapján a „totális biztonság”, vagy a „biztonság az elsődleges” ideológia mentén működnek. Ezen szervezetek sajátja, hogy a biztonság minden területén kiemelkedően kívánnak teljesíteni, minden esetben mérhető biztonsági célkitűzéseket határoznak meg, és ezekhez köthető korábbi eredményeket kommunikálnak a jelentésekben. Tudatosan építik a biztonsági kultúrát, szervezik a biztonsággal kapcsolatos oktatást, és törekszenek a biztonságtudatosság fejlesztésére.

A vállalatok zöménél megjelenő, **munkavállalók felé irányuló felelősség három terület köré koncentrálódott**. Az áttekintett anyagok jelentős része kiemelten kezelte az egészség védelmét, a biztonságos munkakörnyezet (1) megteremtését, a mintában szereplő vállalatok, ágazattól függetlenül célokat és mérőszámokat jelöltek ki az egészséges munkakörülmények vonatkozásában. A munkavédelem (2) elsősorban a termelő vállalatoknál került előtérbe, és ahol megjelent a diskurzusban, ott kiemelt figyelmet kapott. A mérőszámok és célok a munkahelyi-, illetve munkavégzéshez köthető balesetek számának redukálására koncentráltak. A szociális biztonság (3) az etikus munkáltató kontextusában érhető tetten elvéve a jelentésekben, illetve szintén említésszinten jelent meg a munkavállalók információs biztonsággal kapcsolatos érintettsége, felelőssége, valamint hozzájárulása.

A **vevők, ügyfelek irányában a termék- és szolgáltatásbiztonság** ágazat specifikusan tematizált. Az áttekintett jelentések többsége kiemelten tárgyalta az ebbe a kategóriába sorolható vállalati felelősséget, megjelentek a gyógyszer-, élelmiszer-, vegyipari termékek, az elektronikai cikkek, közlekedés stb. biztonságával kapcsolatos kritériumok. Az anyagok több mint fele kitért az ügyféladatok védelmének fontosságára, a cyberbűnözés megelőzésére tett erőfeszítések bemutatására. Említésszinten (ágazat specifikusan, elsősorban a gyógyszeriparban) megjelent továbbá az ügyfelek, vásárlók egészségügyi biztonsága is a szövegekben.

A **társadalom, a közösségek biztonságához köthető ügyek** széles palettájával találkoztam a jelentések áttekintése során. Ezek egy része kapcsolódik a vállalat alaptevékenységéhez, például a telekommunikációs szolgáltatók biztonságos internethasználatot tudatosító programjai, vagy az áru fuvarozás területén tevékenykedő cégek esetén a közlekedésbiztonsági törekvések, a további tevékenységek pedig teljesen általánosan – többek között - a nők, gyermekek biztonságának a problémáira hívják fel a figyelmet, vagy a vállalat profiljától függetlenül, a közétkeztetés kapcsán támogatják az élelmiszerbiztonsági kezdeményezéseket. Általános közérdeknek tekinthető a természeti környezetünk biztonsága, így az erre irányuló törekvéseket szintén ebbe a kategóriába sorolhatjuk. A kutatás alapján kirajzolódott, hogy ez utóbbi téma, a jelentések elmaradhatatlan elemeként számottevő említést tudhat magáénak.

Az elfogadható biztonság egyenszilárdságú rendszereket feltételez [10], így a **beszállítókkal, partnerekkel szemben** vannak biztonsági elvárásai a szervezeteknek,

ugyanakkor – a jelentések tanúsága szerint – cserében a szervezetek hozzájárulnak a biztonságos ellátási rendszer kialakításához, a szállítmányozás biztonságának támogatásával, illetve a beszállítói adatok védelmének garantálásával. Fontos dimenzió a beszállítók vonatkozásában, hogy a vezető vállalatok alkalmazottakat érintő egészségügyi törekvéseiket ki kívánják terjeszteni a partnercégeikre is (ez különösen igaz a harmadik világ országaiba kihelyezett termelés esetén), ennek érdekében az etikus munkáltatói magatartást sürgető kezdeményezéseket indítanak, és deklaráltan lobbitevékenységet is felvállalnak a kommunikációjuk alapján.

Az **állam és a szabályozó szervek elvárásaihoz** köthető biztonsági elemek elvértve jelennek meg az anyagokban, akkor is jellemzően az idegen nyelvű jelentésekben találunk erre utaló vállalati felelősségvállalást. Ezek az aktivitások a globális biztonság megteremtésében való részvételt, lobbitevékenységet, illetve a közbiztonság fenntartásában való szerepvállalást jelölnék, és jellemzően csak említésszinten bukkanunk rájuk.

Összegezve a vállalatok biztonsággal kapcsolatos szerepvállalásának megjelenése a kommunikációs eszközökben összetett, és több aspektusból is megragadható. A Géring által meghatározott dimenziók [162] a biztonsággal kapcsolatos diszkurzív eljárásokban csak részben rajzolódnak ki. A biztonsági szerepvállalás **alanya** esetünkben mindig a szervezet, a felelősség **tárgya** a biztonság számtalan aspektusa formájában jelenik meg, a felelősség **célja** pedig explicit módon egyáltalán nem szerepel a szövegekben, implicit a példamutató, megbízható vállalati imázs megteremtésének szándékával írható le.

A disszertáció témája szempontjából érdemes egy új dimenzió, a felelősségvállalás **célcsoportját** (felelősség kinek az irányában?), haszonélvezőit beemlíteni a dimenziók közé. Az elemzés során kiderült, hogy a biztonsággal kapcsolatos kezdeményezések egy része, egyértelműen köthető egy-egy érintetti csoporthoz, vannak azonban olyan biztonsági törekvések, amelyek több stakeholdert érintenek, ezek közül is külön figyelmet érdemel az információs biztonság, amelynek minden érintett csoport haszonélvezője lehet, mi több minden stakeholder hozzájárulása is értelmezhető ezen a területen. (16. táblázat)

Vállalati biztonsági törekvések területei	Stakeholder csoportok				
	Alkalmazottak, munkavállalók	Ügyfelek, vevők	Alvállalkozók, beszállító partnerek	Közösségek, társadalmi csoportok	Kormányzat, szabályozó szervek
Egészségügyi biztonság, egészségvédelem	✓	✓	✓	✓	
Munkavédelem	✓		✓		
Termék-, szolgáltatásbiztonság	✓	✓		✓	
Társadalomhoz köthető biztonsági ügyek	✓	✓		✓	
Információs biztonság	✓	✓	✓	✓	✓
Ellátási lánc biztonsága			✓		
"Politikai" biztonsági ügyek (köz-, nemzet- valamint globális biztonság)	✓	✓	✓	✓	✓

16. táblázat: A biztonsági törekvések érintettjei
 Forrás: saját szerkesztésprimer kutatás alapján, 2020 (N=71)

A bemutatott elemzés láthatóvá tette az egyes kifejezések, aldiskurzusok közötti átfedéseket, illetve az egyes témakörök mélyebb jelentéstartalmát. Ezek alapján kirajzolódik, hogy a vállalatok biztonsági szerepvállalásához kapcsolódó kommunikáció, noha épít a társadalmi felelősségvállalás forgalomkörére és kapcsolódik a CSR stratégiákban felvázolt dimenziókhoz, mégis ágazat- illetve vállalat specifikusan sokszínű, és rendkívül összetett.

Összességében a fenti elemzés alapján megállapítható, hogy az egyes számú **hipotézisben (H1) megfogalmazottak teljesültek**. A fenntarthatósági/CSR riportok a társadalmi felelősségvállalás kiemelten fontos, specifikus kommunikációs eszközei. A riportok zöme nyilvánvalóan meghatározott sablonok, ajánlások (pl. GRI) alapján épül fel, és ez egyben az egyes témák megjelenési gyakoriságát is indukálja, mindazonáltal az egyes témák kontextusa, azok megragadása minden esetben egyedi. Az elemzés alapján az anyagokban ágazattól függetlenül, egyértelműen kirajzolódtak, és beazonosíthatók voltak a biztonság különböző, stakeholderekhez köthető aspektusai.

4.3 A kvantitatív kutatás, kérdőíves megkérdezés eredményei

A fogyasztók, mint a vállalatok közvetlen stakeholderei kulcsszereplők a vállalati tevékenység számtalan dimenziójában, akár a vállalati aktivitások célcsoportja formájában, akár a munkaerőpiaci szerepkörben, és nem utolsó sorban a társadalom építőegysége, a közgondolkodás meghatározó tényezőjeként.

A fogyasztók véleményének megismerését célzó kutatásom célcsoportja tekintetében az alapsokaságot a magyar lakosság jelentette, az irányított mintavételi eljárás miatt ugyanakkor a minta nem lett reprezentatív, de alkalmas arra, hogy a különböző demográfiai jellemzőkkel leírható csoportok véleménye megjelenjen az eredményekben. A minta összetétele a 17. táblázatban foglaltak szerint alakult.

	Gyakoriság (db)	Részesedés (%)	Érvényes (%)	Kumulált (%)
<i>Nem</i>				
<i>Nő</i>	273	55,8	55,8	55,8
<i>Férfi</i>	216	44,2	44,2	100,0
<i>Életkor</i>				
<i>18-25</i>	179	36,6	36,6	36,6
<i>26-39</i>	114	23,3	23,3	59,9
<i>40-59</i>	150	30,7	30,7	90,6
<i>60 feletti</i>	46	9,4	9,4	100,0
<i>Lakóhely típusa</i>				
<i>Budapest</i>	229	46,8	46,8	46,8
<i>Megyeszékhely, megyei jogú város</i>	68	13,9	13,9	60,7
<i>Kisváros</i>	118	24,1	24,1	84,9
<i>Község, falu</i>	74	15,1	15,1	100,0
<i>Iskolai végzettség</i>				
<i>Főiskola, egyetem</i>	221	45,2	45,9	45,9
<i>Középiskola, érettségi</i>	215	44,0	44,7	90,6
<i>Középiskola, szakiskola</i>	45	9,2	9,4	100,0
<i>Általános iskola</i>	8	1,6		

17. táblázat: Minta demográfiai összetétele

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

A kérdőíves megkérdezés indító kérdésblokkjának alapgondolatát a TIT Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület gondozásában, két fázisban, ismételt adatfelvétellel lefolytatott felmérése adta. A kutatók reprezentatív vizsgálat keretében a

magyar lakosság biztonságról alkotott fogalomvilágát, a biztonsághoz való viszonyulását, valamint az értékpreferenciák alakulását mérték fel. [170] Miután a biztonság egy rendkívül komplex fogalom, az egyik legnagyobb kihívást a téma megragadása jelenti, ezért a vizsgálatot szabad asszociációs kérdéssel indítottam. Az első kérdésekre adott válaszok kategorizálása során az idézett kutatás korábbi eredményeire támaszkodtam.

Biztonság kifejezés: szabad asszociációk		
Válaszkategóriák	Említési gyakoriság a válaszadók százalékában <i>Radványi (2008)</i>	Említési gyakoriság a válaszadók százalékában <i>Saját kutatás (2020)</i>
<i>Anyagi jólét, megélhetés, létbiztonság</i>	28	6
<i>Közbiztonság</i>	16	3
<i>Nyugalom, nyugodt élet</i>	12	12,5
<i>Család, otthon biztonsága</i>	11	18,2
<i>Rendőrség, rendvédelem</i>	4	5
<i>Adatbiztonság, informatikai biztonság</i>	-	5

18. táblázat: A „biztonság” kifejezéshez kapcsolódó szabad asszociációk
Forrás: saját szerkesztés [170] valamint primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

A kialakult említési gyakoriságokat a szekunder adatokkal összevetve figyelemre méltó eredmények születtek. A korábban mértékekkel szemben, a válaszadók jóval kisebb arányban asszociáltak a közbiztonság és anyagi biztonság/létbiztonság fogalomkörére az aktuális kutatásban, ugyanakkor a korábbiakhoz hasonló mértékben említették a családot, illetve a biztonság eredményeként megélt nyugalmat, védett állapotot. Új kategóriaként, markáns említésszámmal jelent meg az informatikai biztonság, miközben a rendőrség, rendvédelem a korábbi eredményekhez igazodva viszonylag ritkán tűnt fel a válaszokban. (18. táblázat)

A válaszok alapján kirajzolódó, a fogyasztók közvetlen környezetéhez köthető asszociációk visszaköszönnék a biztonságérzetet veszélyeztető tényezők tekintetében is. A 19. táblázatban azokat a fenyegetőnek érzékelt faktorokat emeltem ki, amelyek mikro szintű biztonsági dimenziókhöz köthetők. Látható, hogy a környezetszennyezéssel kapcsolatos aggodalmak kivételével, minden ilyen tényező előkelő helyre került a megkérdezettek 1-től 4-ig terjedő skálán megadott értékeléseiből számított átlagok alapján.

Tényezők	N	Átlag	Szórás
<i>Egészségügyi problémák (saját, hozzátartozót érintő)</i>	476	3,22	,910
<i>Környezetszennyezés</i>	481	2,99	,966
<i>Családi problémák (hozzátartozók helyzete, boldogulása)</i>	481	2,94	,964
<i>Gazdasági, anyagi gondok (létbiztonság)</i>	478	2,89	,938
<i>Magánszféra sérülékenysége (pl. adatok, privát információk védtelensége)</i>	481	2,86	,967
<i>Értékrend válsága</i>	452	2,77	1,006
<i>Közbiztonság</i>	478	2,72	,931
<i>Médiatartalmak megbízhatósága</i>	478	2,69	1,020
<i>Politikai helyzet (jogbiztonság)</i>	465	2,69	1,006
<i>Természeti katasztrófák</i>	476	2,54	1,026
<i>Nemzetbiztonság (pl. határok védelme)</i>	473	2,24	1,008

19. táblázat: A biztonságérzetet veszélyeztető tényezők
 Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

A nyitott kérdésre adott válaszok, valamint a kérdőív hármaskérdésblokkjában a biztonságérzetet veszélyeztető tényezők tekintetében kialakult sorrendiség alapján megállapítható, **hogy a válaszadók alapvetően a mikrokörnyezetükhöz (család, közvetlen fizikai környezet biztonsága, nyugalom) kötik a biztonság fogalmát.** Ez alapján a hatodik kutatási célomhoz köthető, kettes számú hipotézisem **(H2) igazoltnak tekintem.**

A korábban idézett TIT kutatás, egyebek mellett, az emberek biztonságát érintő feladatokkal kapcsolatos felelősség kérdését is vizsgálta. [170] Az eredmény alapján a megkérdezettek egyértelműen parlamenti, kormányzati szinthez rendelték minden biztonságot érintő felelősséget. Mindazonáltal a biztonságoknak vannak olyan dimenziói (létbiztonság, környezeti biztonság, információs biztonság), amelyek túlmutatnak az állami szervek működési körén, így belátható, hogy valójában igen komplex kérdés, hogy milyen állami szervekre, hatóságokra, szervezetekre, intézményekre, esetleg vállalatokra tekintenek úgy a fogyasztók, mint a biztonság letéteményeseire. Szempontomból, mindez elsősorban a vállalatok lehetséges szerepvállalásának megítélése miatt fontos.

A válaszadók véleménye, az egyes aktorok szerepvállalását és felelősségét illetően, visszatükrözte az előzetesen feltételezett sorrendiséget, így megállapíthatjuk, hogy különösen **nagy szerepet e tekintetben nem tulajdonítanak a vállalkozásoknak (H4).** Előkelő helyet foglalt el a rangsorban ugyanakkor a magánbiztonsági szféra, igaz az átlagok tekintetében jelentősen lemaradva, de harmadik helyen, az önkormányzatokat

megelőzve zárt, ami részben azt igazolhatja, hogy a fogyasztók részéről az ilyen típusú vállalkozások legitimitációja napjainkban már nem kérdéses. A válaszadói értékítéletet ebben a kérdésben ordinális skála segítségével mértem. A válaszadóknak fel kellett állítani az egyéni rangsorukat az általuk érzékelt felelősség alapján, a 20. táblázatba foglalt végső sorrendet pedig az egyéni eredményekből számolt átlagok adják.

	N	Átlag	Szórás
<i>Végrehajtó, ellenőrző szervek (rendőrség, honvédség, bíróságok)</i>	489	2,43	1,594
<i>Állam, kormányzati szervek, országos hatóságok</i>	489	2,70	1,634
<i>Biztonságra specializálódott vállalkozások (őrző, védő, biztonságtechnikai cégek)</i>	489	3,51	1,542
<i>Önkormányzatok, helyi hatóságok</i>	489	3,58	1,318
<i>Általános vállalkozások, gazdasági szereplők</i>	489	4,16	1,524
<i>Civil szervezetek</i>	489	4,63	1,540

20. táblázat: Az egyes szervek, szervezetek szerepvállalási rangsora a biztonság megteremtésében/fenntartásában percipiált szerepük alapján
Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

A továbbiakban, a vállalati szerepvállalással kapcsolatos elvárásokat konkrét tevékenységekhez kötve igyekeztem feltérképezni. Összességében meglepő eredmény született ebben a kérdéskörben. Az eredményeket bemutató 21. táblázatba a leíró statisztikák mellé két oszlopot emeltem be, amelyek az adott tevékenység szempontjából releváns érintetti célcsoportokat, valamint a társadalmi felelősségvállalás megfelelő dimenzióit jelölik. Utóbbi esetében a triple bottom line [99] elv által meghatározott pillérek mellett, a politikai CSR-t is szerepeltettem, hiszen a vállalati biztonsági felelősségvállalás szempontjából ennek kiemelt szerepe lehet.

Az eredmények alapján a válaszadók jelentős része teljes mértékben egyetértett azzal az állítással, hogy a biztonság vállalati versenyelőny lehet, ami azt jelzi, hogy van fogyasztói befogadó készség az ilyesfajta pozicionálási stratégiára, ugyanakkor felmerül a kérdés (nyilván nem a fogyasztók irányába), hogy hogyan kommunikálható, és árazható be a biztonság, illetve, hogy valóban megjelenhet-e mint differenciáló tényező.

Állítások	N	Átlag	Szórás	Érintetti csoportok	CSR pillérek
<i>A biztonság a vállalatok számára versenyelőny lehet.</i>	461	3,15	,927	Tulajdonosok	Gazdasági
<i>A vállalatoktól elvárható, hogy támogassanak a közösségek biztonságát növelő ügyeket. (pl. közlekedésbiztonság, nők biztonsága stb.)</i>	462	3,08	,935	Társadalom, közösségek	Társadalmi
<i>A vállalatok számára az ügyfeleik, munkatársaik biztonsága kell legyen az első</i>	450	2,90	1,011	Vevők, ügyfelek Munkavállalók	Gazdasági Társadalmi
<i>A vállalatoknak alá kell rendelniük működésüket a nemzetbiztonsági érdekeknek.</i>	442	2,90	,951	Kormányzati, szabályozó szervek	Politikai Társadalmi
<i>A vállalatok sokszor felelősek konfliktushelyzetek, válsághelyzet kiobbantásáért, és ebből fakadóan a biztonságérzet csökkenéséért.</i>	459	2,79	,952	Kormányzati, szabályozó szervek	Politikai Társadalmi
<i>A vállalatok befolyásolják a politikai döntéshozókat a biztonsággal kapcsolatos szabályozások tekintetében.</i>	447	2,70	,930	Kormányzati, szabályozó szervek	Társadalmi Politikai
<i>A vállalatok profitszerzési céljaik miatt lemondanak a biztonsági törekvéseikről</i>	456	2,68	,948	Társadalom, közösségek	Gazdasági

21. táblázat: A vállalatok biztonsághoz köthető szerepvállalásával kapcsolatos értékítéletek alakulása

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

A második legmagasabb átlaggal, váratlanul előkelő helyre került a társadalmi ügyekhez köthető biztonsággal kapcsolatos vállalati aktivitás, ami alátámasztja azon felvetésemet, hogy fontos lenne a vállalati biztonság külső dimenzióinak feltérképezése, az ezzel kapcsolatos célkitűzések beépítése a stratégiába, illetve a törekvések tudatos kommunikációjának megszervezése, tekintve, hogy a kutatás eredményei alapján a fogyasztók ezekre az üzenetekre nyitottnak mutatkoznak.

A vállalatok politikai irányultságú, CSR keretében kirajzolódó szerepvállalása, a kapott átlagokat vizsgálva (2,90; 2,79; 2,70) inkább fontos (1-4-ig terjedő skálán), a megkérdezettek véleménye szerint. Aktuális kérdés, és bizonyos fokig ellentmondásos terület a vállalatok nemzetbiztonsághoz/közbiztonsághoz köthető szerepvállalása. Miközben a biztonság ezen területe aggasztja a legkevésbé a megkérdezetteket (19. táblázat), mégis úgy gondolják, hogy a vállalatoknak alá kell rendelniük működésüket az ilyen jellegű érdekeknek. Minimális eltéréssel, és viszonylag magas átlagértékkel, de a legkevésbé gondolják jellemzőnek a kitöltők azt a megállapítást, hogy a vállalatok lemondának biztonsági törekvéseikről a profitszerzés javára. Ez a vélemény eredhet

abból a felfogásból, hogy a megkérdezettek egész egyszerűen úgy gondolják, hogy a biztonság nem alku tárgya, vagy abból (az inkább valósnak tűnő) meggondolásból, hogy a biztonsági ráfordítások tovább terhelhetők a fogyasztókra, és mint ilyen nem követelik meg az e fajta vállalati „áldozatot”.

Fontosnak tartottam felmérni a vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének fogyasztói megítélését is. A leíró statisztikai elemzést utoljára ezen állítások vonatkozásában alkalmazom. A kérdésblokk összeállítása során kifejezetten arra törekedtem, hogy az empirikus kutatásom korábbi fázisaiban feltárt dimenziók vonatkozásában fogalmazzak meg állításokat, amelyeket a válaszadók 1-4-ig terjedő Likert skálán értékelhettek. A kitöltőknek az általuk ismert vállalkozások teljesítményét kellett általánosítva, deklaráltan szubjektív módon értékelniük. Az általánosítás természetesen nem teszi lehetővé a vállalatok egyedi magatartásából fakadó értékítéletbeli különbségek feltárását, de alkalmas arra, hogy megragadjon egy általános fogyasztói reflexiót a témával kapcsolatban.

A 22. táblázatban azt látjuk tehát, hogy a fogyasztók megítélése alapján, hogyan teljesítenek általában a vállalatok az egyes biztonsághoz köthető dimenziók tekintetében.

A kialakult sorrendiség azt tükrözi (nem meglepő módon), hogy a megkérdezettek véleménye szerint a vállalatok leginkább saját folyamataik biztonságos szervezésében, illetve a vonatkozó törvények, jogszabályok betartásában jeleskednek. A társadalom biztonságérzetével kapcsolatos kezdeményezések területén, noha ezt korábban fontos feladatnak ítélték, nem érzékelnek kiemelkedő vállalati szerepvállalást a megkérdezettek.

Noha, ahogy említettem a kiválasztott módszertan nyilvánvalóan nem teszi lehetővé, hogy az egyes vállalatok teljesítményére vonatkozó értékítéleteket megvizsgáljuk (általános véleményt kértem), arra alkalmas, hogy a válaszadók témával kapcsolatos egyéni viszonyulását feltárjuk, és ezek mélyebb megismerésére többváltozós elemzési módszerek segítségével sort kerítsünk. (Lásd következő fejezet)

Vállalati teljesítmény mutatók	N	1	2	3	4	Átlag	Szórás
<i>Saját működésük/folyamataik biztonságának megteremtése/fenntartása</i>	465	26	104	213	139	3,17	,812
<i>Vonatkozó törvények, jogszabályok betartása</i>	470	28	100	213	134	3,03	,868
<i>Ügyfél, partner adatok, információvagyron védelme</i>	466	18	71	199	183	2,98	,871
<i>Biztonságos termékek/szolgáltatások előállítása</i>	473	30	82	203	159	2,97	,846
<i>Biztonságos munkahely/munkakörnyezet megteremtése</i>	472	38	133	194	89	2,96	,851
<i>Partnereik/beszállítók ösztönzése a biztonságot fokozó megoldások irányába</i>	447	61	146	166	73	2,74	,867
<i>A közbiztonsággal, nemzetbiztonsággal kapcsolatos feladatok támogatása</i>	441	29	98	199	147	2,58	,916
<i>A társadalom biztonságérzetével kapcsolatos kezdeményezőkézség</i>	449	60	172	157	66	2,50	,894

22. táblázat: A vállalatok biztonsággal kapcsolatos teljesítményének értékelése

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

Az ötös és hatos kérdésblokk leíró statisztikáit áttekintve (21-22. táblázat) megállapítható, hogy a vállalatok biztonsághoz köthető, munkavállalókkal kapcsolatos szerepvállalásukat illetően, noha inkább magasabb átlag értékkel (2,90 illetve 2,96), de az átlagok alapján kialakult sorrendiséget figyelembe véve „közepesre vizsgáztak”. A kutatásban résztvevők tehát, messze nem ezt a területet tartják a legfontosabb biztonsággal kapcsolatos vállalati feladatnak, mi több az ezen a területen mérhető vállalati teljesítményeket illetően, azaz a biztonságos munkahely/munkakörnyezet megteremtése vonatkozásában is bizonyos fokig szkeptikusnak mutatkoznak. Mindezt azért fontos kiemelni, mert a kutatás első fázisában, a biztonsági vezetők viszont szinte kivétel nélkül erre a szerepkörre asszociáltak elsőként a vállalatok biztonsági felelősségvállalását illetően.

4.3.1 Többváltozós elemzések

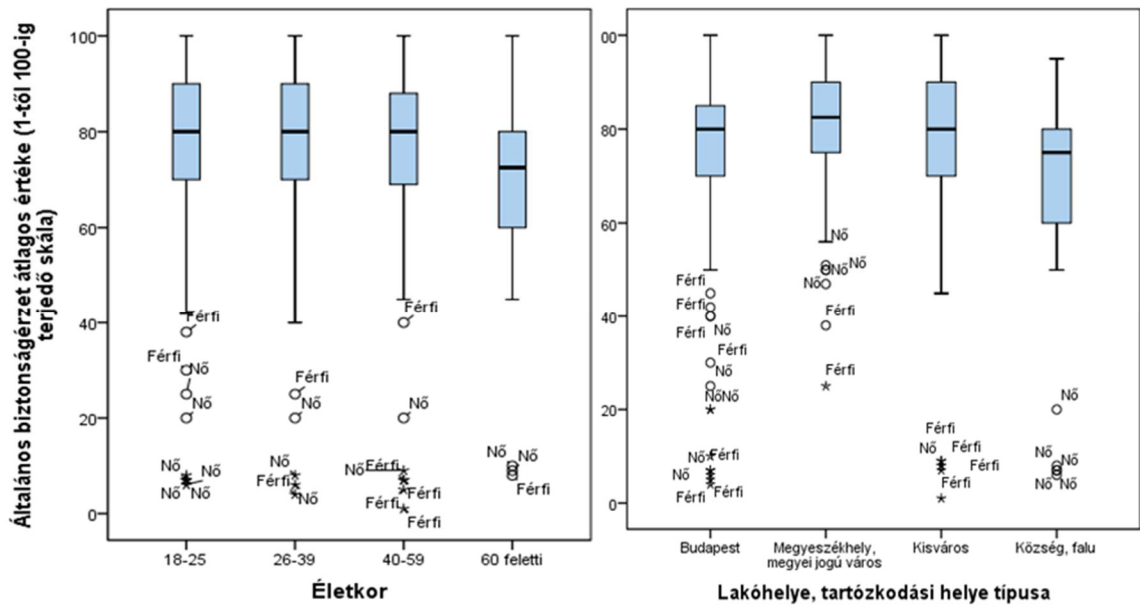
4.3.1.1 Az általános biztonságérzet és a demográfiai jellemzők kapcsolatának vizsgálata

Elfogadva a szakirodalmi előzményekben megfogalmazott fenntartásokat, kérdőívemben a szubjektív, általános biztonságérzetet egy 1-100-ig terjedő metrikus skálán mértem, bízva abban, hogy a skála használata a statisztikailag kimutatható összefüggések alapján részben legitimálható lesz.

Az eredmények tükrében a leggyakrabban jelölt érték általános biztonságérzet vonatkozásában a „80”-as volt, az átlag 74,18, a megadott értékelések szórása 19,23 volt. A viszonylag magas átlag összecseng a KSH által nominális skálán mért eredménnyel, ahol a legtöbb jelölést az „elégé biztonságban érzem magam” állítás kapja évről évre. A válaszadók közül 16-an jelöltek meg 10-nél kisebb értéket ennél a kérdésnél. Feltételezve, hogy ezek az adatok hibás értelmezésből fakadtak, a további összefüggésvizsgálatok során kihagytam az elemzésből.

Az általános biztonságérzet érték és a demográfiai változók közötti kapcsolat vizsgálata során kiderült, hogy a válaszadók neme és a biztonságérzetre adott értékelés között nincs összefüggés, mivel a F próbához tartozó valószínűségek szignifikanciaszintje 0,176 nagyobb, mint 0,05 ezért elfogadjuk a nullhipotézist (a sokaságban a kategóriátlagok megegyeznek). ($F(1,472)=1,832$; $p=0,176$) Hasonló eredmény született az iskolai végzettség tekintetében is. ($F(2,480)=1,684$; $p=0,187$) További demográfiai adatokkal való összefüggésvizsgálat során kapott eredmények alapján megállapítható ugyanakkor, hogy az életkor ($F(3,488)=2,996$; $p=0,030$), illetve a lakóhely ($F(3,488)=4,013$; $p=0,008$) és az észlelt általános biztonság között van kapcsolat, azaz különösen utóbbi esetben igaz, hogy a lakóhely szerint szignifikánsan eltérő a válaszadók észlelt biztonságérzete. A szórás-homogenitás vizsgálat, valamint a varianciaelemzés részletes eredményét az 4. függelék tartalmazza.

Amint az a 13. számú ábrából egyértelműen kiderül, az idősebbek, illetve a községekben, falvakban élők alacsonyabbra értékelték az általános biztonságérzetüket az egyéb demográfiai csoportok képviselőinél.

13. ábra: Az általános biztonságérzet alakulása a demográfiai adatok tükrében
 Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=489)

A fentiek alapján az **harmadik hipotézisem (H3)**, miszerint „**az észlelt biztonságérzet és a demográfiai jellemzők között összefüggés van**” részben teljesül, hiszen két változó esetében igen, ugyanakkor két változó esetében nem volt igazolható szignifikáns statisztikai kapcsolat. A kapott eredmények mindazonáltal összecsengenek a kutatási előzmények során feltárt megállapításokkal, miszerint a lakóhely típusa, azaz a településméret jelentősen befolyásolja a biztonsággal kapcsolatos percepciókat.

4.3.1.2 Fogyasztói véleménykülönbségek a vállalati biztonsághoz köthető teljesítmény megítélésében

Kvantitatív, a fogyasztókra, mint a vállalat potenciális stakeholdereire irányuló kutatásom egyik fontos célkitűzése volt, hogy feltárjam a vállalati teljesítmény tekintetében megjelenő egyedi véleményeket, és ennek segítségével meghatározzam a fogyasztók biztonságérzetének összetevőit ontológiai szempontból. Ennek érdekében a kérdőívem, korábban már bemutatott hatos kérdésblokkját (22. táblázat) tovább elemezve megvizsgáltam, hogy melyek azok a teljesítménytényezők, amelyek a kutatásban résztvevők véleménye alapján összetartoznak. Az összefüggések feltárásához faktoranalízist alkalmaztam, amely során főkomponens-elemzést és Varimax rotálási módszert használtam.

Tekintve, hogy az egyes stakeholderekhez köthető biztonsági teljesítménnyel kapcsolatos állításokat magam határoztam meg, első lépésként a Cornbach-alfa vizsgálattal teszteltem a létrehozott modell megbízhatóságát. A kapott eredmény (Cornbach-alfa=0,821) a 0,7-es határérték fölött van, tehát alátámasztja a kialakított skála belső konzisztenciáját. Az 5. függelékben található táblázat alapján egyetlen tényező törlése esetén sem nőne a megbízhatóság, így minden teljesítményre vonatkozó állítás bevonható volt a faktorelemzésbe.

Az adatok faktorelemzésre való alkalmasságát KMO teszt segítségével vizsgáltam. A KMO teszt eredménye 0,872 (5. függelék), így 0,8 fölötti érték alapján megállapítottam, hogy az adatok „nagyon alkalmasak” a faktoranalízis elvégzésére. [176] A rotálást követően a változókból két faktor rajzolódott ki, amelyek együtt a teljes variancia 58,9%-át magyarázzák. A faktorok értelmezhetősége szempontjából, az összefüggő állítások áttekintés alapján a két faktort az alábbiak szerint nevesíthetjük. (23. táblázat): üzleti szempontból fontos, kötelező tényezők (1); valamint társadalmi szempontból elvárt, önkéntes tényezők (2). A második faktorhoz tartozik a beszállítók, partnerek befolyásolása, amely noha üzleti szempontból is fontos, a korábbi kutatás során áttekintett fenntarthatósági jelentésekben, sok esetben valóban, mint a beszállító partnerek etikus működés irányába terelése manifesztálódik. Ezt figyelembe véve, a két faktor szakmailag is relevánsan értelmezhető volt.

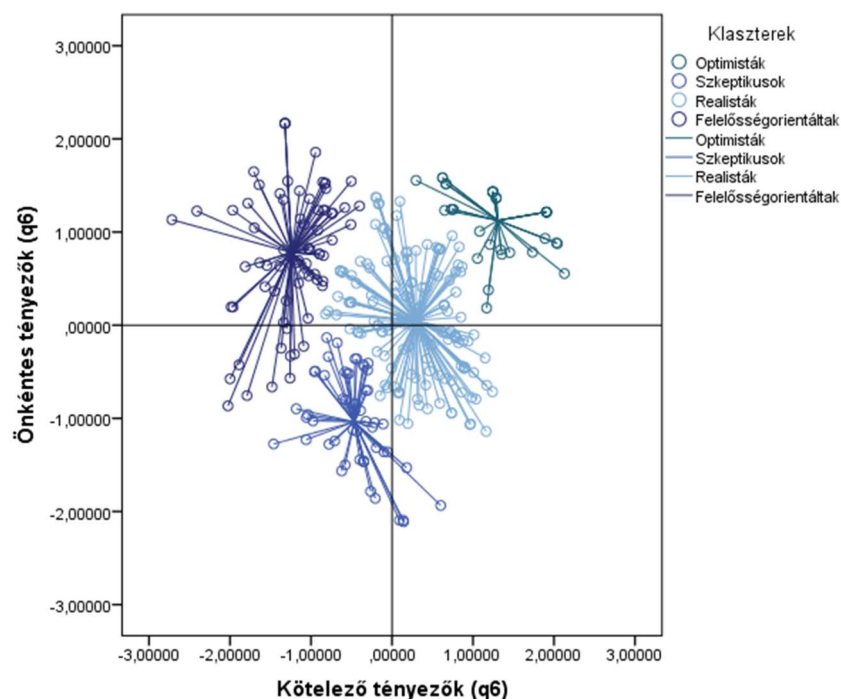
Vállalati teljesítmény mutatók	Komponensek	
	Kötelező tényezők	Elvárható, önkéntes tényezők
<i>Biztonságos munkahely/munkakörnyezet biztosítása</i>	0,748	0,147
<i>Ügyfél, partner adatok, információvagyon védelme</i>	0,744	0,174
<i>Vonatkozó törvények, jogszabályok betartása</i>	0,736	0,127
<i>Saját működésük/folyamataik biztonságának megteremtése/fenntartása</i>	0,702	0,108
<i>Biztonságos termékek/szolgáltatások előállítás</i>	0,697	0,278
<i>A közbiztonsággal, nemzetbiztonsággal kapcsolatos feladatok támogatása (eszközzel, erőforrás rendelkezésre bocsátása)</i>	0,08	0,842
<i>A társadalom biztonságérzetével kapcsolatos kezdeményezőkézség.</i>	0,201	0,796
<i>Partnereik/beszállítóik ösztönzése a biztonságot fokozó megoldások irányába</i>	0,504	0,524

23. táblázat: A vállalati biztonsághoz köthető teljesítmény két összetevője - Faktoranalízis eredménye főkomponens elemzéssel Varimax rotálási módszerrel (KMO=0,872)

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=358)

4.3.1.3 Vállalatok biztonsági teljesítményének megítélése szerinti fogyasztói szegmensek

A továbbiakban a vállalati biztonsághoz köthető teljesítménytényezők két faktorcsoportjára hierarchikus klaszteranalízist végeztem centroid (súlyközéppontos) módszer segítségével. A klaszterelemzés első eredményeként hét csoport rajzolódott ki, ebből hármat a húsz alatti elemszámuk miatt kivontam a további elemzésből. A négyklaszteres megoldásnál homogén csoportok jöttek létre, a szórások a teljes szóráshoz képest megfelelően alacsonyak lettek. (7. függelék) A kirajzolódó négy csoport az 14. ábra szemlélteti.

14. ábra: A vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének megítélése alapján kirajzolódó csoportok

Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=323)

A kialakult csoportokra jellemző értékítélet figyelembe véve megállapítottam, hogy a legnagyobb elemszámot számláló szegmens (N=162) tagjai mind az önkéntes, társadalmi felelősségvállalás szempontjából lényeges tényezők, mind az üzleti szempontból elengedhetetlen, a biztonságos üzletmenetet garantáló tényezők esetében, a vállalati teljesítményt közepesre értékelő fogyasztók. Ezt a fogyasztói szegmenst „óvatos”, kiegyensúlyozott értékítélete alapján „**Realisták**”-nak neveztem el. A második legnagyobb elemszámú szegmensbe (N=73) sorolható megkérdezettek szerint, a társadalmi megítélés szempontjából fontos tényezők esetében jobban teljesítenek a

vállalatok, mint a kötelezőek tekintetében, őket „**Felelősségorientáltak**”-nak nevezhetjük. A „**Szkeptikusok**” (N=53) alapvetően úgy látják, hogy a vállalatok sem a kötelező, sem az önkéntes elemek tekintetében nem nyújtanak kiemelkedőt, míg a legkisebb klaszter az „**Optimisták**” (N=35) csoportja, olyan válaszadókat tartalmaz, akik mindkét területen jónak értékelték a cégek szerepvállalását. A klasztertagok demográfiai jellemzőit vizsgálva megállapítható, hogy az összes változó tekintetében meglehetősen kiegyensúlyozott az egyes csoportok összetétele. (24. táblázat)

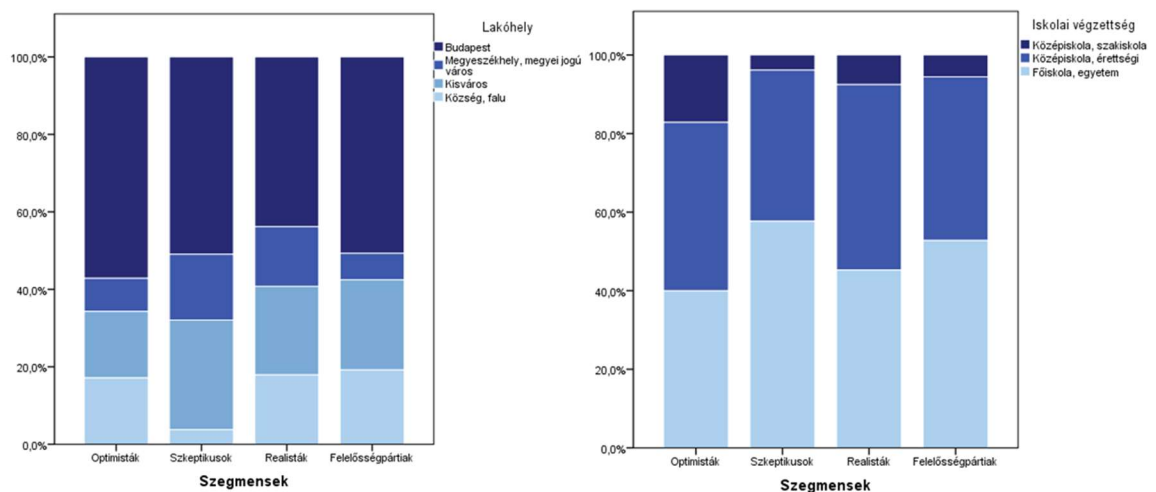
Klaszterek/ Demográfiai jellemzők		Optimisták N=35	Szkepti- kusok N=52	Realisták N=159	Felelősség- orientáltak N=72
Életkor (%)	18-25	40	32	40	34
	26-39	20	19	27	25
	40-59	31	36	27	37
	60 feletti	9	13	7	4
Nem (%)	Férfi	49	51	44	51
	Nő	51	49	56	49
Lakóhely (%)	Budapest	57	51	44	51
	Megyeszékhely, megyei jogú város	9	17	15	7
	Kisváros	17	28	23	23
	Község, falu	17	4	18	19
Iskolai végzettség (%)	Középiskola, szakiskola	17	4	8	6
	Középiskola, érettségi	43	38	47	42
	Főiskola, egyetem	40	58	45	53

24. táblázat: Az egyes szegmensek demográfiai adatok tükrében
Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=323)

A demográfiai változók és a klasztertagság összefüggéseit Pearson-féle Khi négyzet próba segítségével vizsgáltam. Az életkor esetében a Khi négyzet próba ($\chi^2=8,136$, szabadságfok: 9) szignifikancia szintje $p=0,521$, valamint a válaszadók neme vonatkozásában pedig ($\chi^2=1,170$, szabadságfok 3) szignifikancia szintje $p=0,760$ alapján egyáltalán nincs kapcsolat a vállalatok biztonsági teljesítményének megítélése és ezen két demográfiai jellemző között. Statisztikai értelemben, az 5%-os szignifikancia küszöböt figyelembe véve, a lakóhely és az iskolai végzettség tekintetében sem igazolható a kapcsolat, mindazonáltal a lakóhely típus esetében ($\chi^2=12,469$, szabadságfok: 9) a

$p=0,188$ illetve az iskolai végzettség esetében ($\chi^2=8,458$, szabadságfok 6) a $p=0,206$ szignifikancia érték alapján, ezek a tényezők inkább összefüggésben lehetnek a kitöltők témát illető értékítéletével. Ez a megállapítás azért fontos, mert összecseng az általános biztonságérzet esetében statisztikailag igazolt összefüggésekkel. [175]

A szegmensek demográfiai összetételét bemutató 15. ábra alapján kirajzolódik, hogy a felsőfokú végzettségűek többen képviseltetik maguk a szkeptikusok, illetve a felelősség-orientáltak csoportjában, míg a lakóhely tekintetében figyelemre méltó eredmény, hogy realisták szegmensében közel hatvan százalék a vidéki válaszadó, miközben a budapesti kitöltők inkább optimistán viszonyulnak a vállalatok biztonsági szerepvállalásához, és sokuk kiemelten fontosnak tartja az önkéntes közért végzett aktivitásokat.

15. ábra: A szegmensek demográfiai jellemzői
Forrás: saját szerkesztés primer kutatás alapján, 2020 (N=358)

Az eredmények tükrében az **ötödik hipotézisemet (H5) beigazoltnak tekintem**. A vállalatok **biztonsági teljesítményének megítélése vonatkozásában egyértelműen beazonosítható volt két faktor**. A faktoranalízis alapján a hagyományosan értelmezett vállalati biztonságpolitika szervezeti működést támogató funkcionalitásától elkülönült egy, a közösség érdekében kifejtett, önkéntes szervezeti aktivitási kör. A két tevékenységkategóriában nyújtott teljesítmény megítélése mentén **a fogyasztók az értékítéletüknek megfelelő homogén csoportokba szerveződnek**. Az eredmények alapján azt látjuk, hogy a kialakult szegmensek és a válaszadók demográfiai jellemzői között szignifikáns kapcsolat nem igazolható.

4.4 Az empirikus kutatás eredményeinek összegzése

Összességében megállapítható, hogy a kutatás egyes szakaszai lehetővé tették a vállalati biztonsági felelősség kérdéskörének vállalati, valamint fogyasztói szempontú elemzését egyaránt.

Elsősorban megállapítást nyert, hogy a terület szakértői szerint értelmezhető a **szervezetek biztonsági felelősségvállalása**. Normatív szemlélettel a biztonsági felelősségvállalás egyfajta működési szervezőelvként, a piaci jelenlét legfőbb mozgatórugójaként definiálható, azonban a biztonsági szakemberek véleménye tükrében belátható, hogy ennek a megközelítésmódnak csak speciális iparágakban tevékenykedő vállalatok (például egyes kritikus infrastruktúrák) esetében lehet létjogosultsága. A biztonsági vezetők gondolatmenetét követve, alapvetően **instrumentális megközelítéssel** (sokkal általánosabb érvényűen) azt mondhatjuk, hogy a **biztonsági felelősségvállalás a vállalati biztonságpolitika egyfajta következményeként, a biztonsági kultúra átszivárgásaként manifesztálódik. Ennek megfelelően elsődleges célcsoportja és tulajdonképpen „hírvívője”, közvetítője maga a munkavállaló.** A vállalati biztonsági felelősségvállalás semmiképpen nem tévesztendő össze a társadalmi felelősségvállalással, ugyanakkor azzal összehangoltan jelenhet meg. A szervezetek teljesítménye ezen a területen, éppen ezért nagyban függ a biztonság vállalaton belüli megítélésétől, a biztonsági szervezet elismertségétől. A belső vállalati adottságok tehát jelentősen befolyásolják, hogy a biztonsági felelősségvállalás milyen szintje, mértéke lehet reális elvárás a szervezettel szemben. Mindezt figyelembe véve a 25. táblázatban foglaltak szerinti **érettségi, avagy vállalati orientációs modell** rajzolódik ki.

Vállalati orientációk/ Érettség szintje	Biztonságpolitika fókusza	Célcsoportok	Biztonsági felelősség formája
<i>Láthatatlan biztonság</i>	Problémamegoldás Reaktív magatartás Működés támogatás	Nem értelmezhető	Nincs
<i>Látható biztonság</i>	Proaktív Területek ad hoc összehangolása Működés biztosítása	Munkavállalók (belső stakeholderek)	Implicit/ Részben átszivárgó
<i>Totális, „holisztikus” biztonság</i>	Integrált (teljes körű biztonság) Stratégiai beágyazódás	Külső és belső stakeholderek	Explicit/Átszivárgó

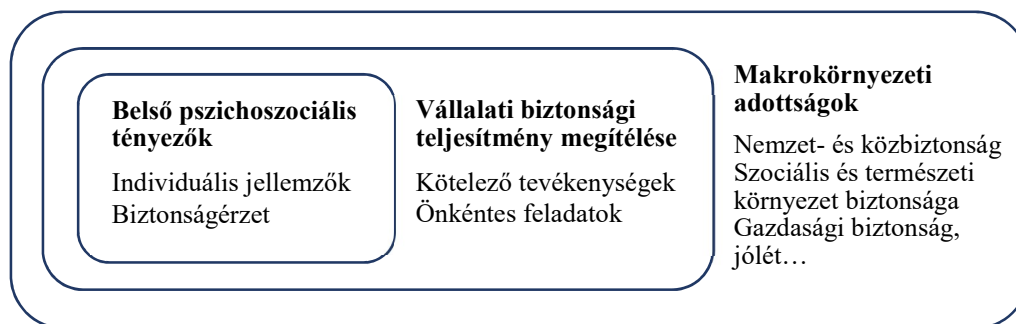
25. táblázat: Érettségi/vállalati orientációs szintek a biztonsági felelősségvállalás aspektusából

Forrás: saját szerkesztés

A szintek, az érettségi szakaszok közötti előrelépés garanciája egyrészt a megfelelő állapotfelmérés, diagnosztika (célirányos módszertanokkal), valamint az egyes érettségi szintekhez kapcsolódó stratégiaalkotásban nyújtott segítség, illetve operatív eszköztár lehet, amely jelenleg még kidolgozásra vár.

A kutatás második fázisában egyértelműen beazonosíthatóvá váltak a **vállalati biztonságpolitika egyes stakeholderekhez köthető dimenziói**, amelyeket a vállalatok – a funkcionális biztonsági szervezeti egység keretein túl - a társadalmi felelősségvállalás égisze alatt is kezelnek, a célkitűzések, akciók és kommunikáció szintjén egyaránt. Azt láthatjuk, hogy a társadalmi felelősségvállalás tekintetében jól teljesítő vállalatok előrébb járnak a biztonsági felelősségvállalás vonatkozásában is, hiszen tevékenységüket olyan biztonsággal kapcsolatos aktivitásokkal egészítik ki, amelyek az alapvető működésüktől függetlenek, önkéntes alapon szervezettek, és a közösség általános biztonságérzetét növelik, valamint biztonságtudatosságát fejlesztik.

A harmadik fázisban, a befogadói oldalon a fogyasztóknak, mint a vállalathoz kapcsolódó stakeholderek egyik legfontosabb csoportjának biztonságérzetét ontológiai megközelítéssel vizsgáltam. A kutatási eredmények rávilágítottak arra, hogy az **ontológiai biztonság** (a létezés biztonsága) összetevői **fogyasztói kontextusban** egyediek, specifikusan beazonosíthatók. A fogyasztók biztonságérzete, emberi mivoltukból fakadóan alapvetően individuális, pszichoszociális jellemzőikből fakad, nem véletlen, hogy ez az elem minden (kontextustól független) ontológiai biztonság modellben jelen van. Szintén általános adottság a makrokörnyezet, és annak biztonsági dimenziói, úgy mint nemzet- és közbiztonság, szociális, gazdasági biztonság, természeti környezet biztonsága stb. Egyedi és kifejezetten a **fogyasztói kontextushoz köthető eleme** az általam felvázolt modellnek a **vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményével kapcsolatos elvárások** két összetevője, amelyet a primer kutatás során sikerült beazonosítanom. (23. számú táblázat) A felsorolt tényezőket figyelembe véve meghatározhatók a fogyasztók ontológiai biztonságérzetének dimenziói. (16. ábra)

16. ábra: A fogyasztók ontológiai biztonságérzetének összetevői

Forrás: saját szerkesztés

A biztonságérzet tehát percipiált, minden elemében szubjektív, és rendkívül összetett. Az eredmények alapján látjuk azt is, hogy a fogyasztók a vállalatok általános biztonsággal kapcsolatos szerepvállalását illetően meglehetősen szkeptikusnak mutatkoznak. A biztonsággal kapcsolatos szervezeti teljesítmény mégis fontos, és egyértelműen kirajzolódnak olyan fogyasztói csoportok, akik nyitottak a biztonsággal kapcsolatos versenyelőnyökre.

Célok/Hipotézisek		Eredmény
C4: A vállalati biztonsági felelősségvállalás fogalmi körének konceptualizációja.		Megvalósult
C5 A vállalatok külső CSR-hoz köthető kommunikációs anyagainak biztonsági aspektusú áttekintése.		Megvalósult
H1:	<i>A biztonság egyes érintettekhez köthető dimenziói egyértelműen beazonosíthatók a vizsgált kommunikációs eszközökben és felületeken</i>	Beigazolódott
C6: A fogyasztók, mint közvetlen érintettek észlelt biztonságérzetének vizsgálata, valamint a vállalatokkal szembeni biztonsághoz köthető elvárásaik feltárása.		Megvalósult
H2:	<i>A fogyasztók az észlelt biztonságot elsősorban mikro (közvetlen környezetükben megjelenő) tényezőkhöz kötik.</i>	Beigazolódott
H3:	<i>Az észlelt biztonságérzet és a fogyasztók demográfiai jellemzői között szignifikáns kapcsolat mutatható ki.</i>	Részben beigazolódott
H4:	<i>A fogyasztók szerint a vállalatoknak nincs kiemelt szerepe észlelt biztonságérzetük alakulásában, a biztonsági kérdéseket illető döntéshozatalt elsősorban állami, kormányzati feladatnak tekintik.</i>	Beigazolódott
H5:	<i>A vállalatok biztonsághoz köthető teljesítményének megítélése vonatkozásában, az egyedi fogyasztói vélemények mentén eltérő preferenciájú fogyasztói csoportok rajzolódnak ki.</i>	Beigazolódott

26. táblázat: A kutatás eredményeinek összefoglalása

Forrás: saját szerkesztés

Az egyes kutatási fázisok eredményeit részleteiben az elemzések során bemutattam már, az empirikus kutatás céljaira, valamint az azokhoz kapcsolódó hipotézisekre vonatkozó vizsgálatok kimeneteit összefoglalóan pedig a 26. számú táblázatban szemléltetem.

Az eredmények tükrében kijelenthető, hogy a felhasznált módszertanok megfelelő keretet biztosítottak az értekezésben megfogalmazott kérdéskörök feltárásához, illetve a kvantitatív fázisban a hipotézisek vizsgálatához, ugyanakkor a téma teljes körű áttekintésére nem került sor az értekezés keretei között. Ezek a hiányosságok egyben kijelölik a kutatás további irányait is, többek között a kvalitatív kutatási eredmények kvantitatív validálása, illetve az egyéb stakeholder irányú vizsgálatok lebonyolítása tekintetében.

A fenti összegzéssel párhuzamosan fontosnak tartom kiemelni az egyes **kutatások limitációit**. A kvalitatív kutatási módszertanok kevésbé teszik lehetővé általánosítható megállapítások megfogalmazását, támogatják ugyanakkor a jelenségek mélyebb megértését. E tekintetben tehát a szakértői mélyinterjúk, noha jó választásnak bizonyultak a biztonsági felelősségvállalás témakör diszkussziója szempontjából, a minta kis mérete okán általánosan elfogadott eredmények deklarálására csak fenntartásokkal alkalmasak. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a téma sajátossága, illetve a biztonságpolitika területén dolgozók/érintettek viszonylag kis létszámú alapsokasága okán, az öt mélyinterjú alapján, az eredményekből levont konklúziók mégis általánosságban is helytállóak lehetnek. Ebben a hitemben részben megerősít az elméleti megalapozás során a területhez kapcsolódó vizsgálatokban is tetten érhető kvalitatív túlsúly, továbbá az a tény, hogy már a negyedik interjú alapján érzékelhető volt az elméleti telítettség, különösen a vállalatok biztonsági felelősségvállalásának kérdése tekintetében.

A kutatás második fázisában, véleményem szerint a mintavételezés kapcsán merülhet fel logikai ellentmondás. Noha, több kutatás igazolta a pénzügyi teljesítmény és a vállalati társadalmi elköteleződés összefüggéseit, egyes teoretikusok ezt a két irányelvet a stratégiai gondolkodás két ellenpólusaként értelmezik. Felmerülhet tehát a kérdés, hogy indokolt-e a két látszólag ellenérdekelt terület, profitabilitás/biztonsághoz köthető teljesítmény vizsgálatának összekapcsolása. Úgy gondolom, hogy a mintavétel alapját képező, egyetlen év teljesítményét mutató, keresztmetszeti adat önmagában nem sokat árul el az adott vállalat stratégiájáról, és mint ilyen, a kialakult lista leginkább abban segít, hogy forrásként szolgáljon a szövegelemzés alapját adó, megfelelő terjedelmű és kellően

sokszínű szövegtörzs összeállításához. Ennek megfelelően a kvalitatív elemzésre alapozott megállapításaimat relevánsnak gondolom, míg a mintához köthető kvantitatív eredményeimet, csak fenntartásokkal tartom elfogadhatónak.

A kvantitatív, leíró kutatás eredményei kapcsán felmerülő, esetleges korlátok egy része már említésre került. Fontos leszögezni, hogy a biztonságérzet mérési módszertanai a mai napig nem kiforrottak, megbízhatóságuk megkérdőjelezhető. Problémát jelent továbbá az is, hogy a biztonságérzet időben változó és erősen helyzetspecifikus, így mérhetősége még inkább bizonytalanra válik. Ezen túlmenően a minta reprezentativitásának problematikája, a komplex biztonság fogalom megragadásának nehézségei, illetve a megkérdezettek ismereteinek hiányossága nyilvánvalóan torzíthatják az eredményeket, mindazonáltal úgy gondolom, hogy megállapításaim figyelemre méltóak, és noha a teljes sokaságra, a teljes társadalomra nézve nem általánosíthatók, mindenképpen további kutatások alapját képezhetik.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Disszertációm elsődleges célja a **vállalati biztonság hagyományos fogalmi keretrendszerének új megvilágításba helyezése** volt úgy, hogy a feltáró elemzések során mindvégig a **biztonság komplex, kiterjesztő értelmezése mentén**, minden lehetséges dimenziót figyelembe véve vizsgáltam. A központi célhoz köthetően több exploratív kérdés, illetve feltevés fogalmazódott meg, amelyekre részben az elméleti megalapozás folyamatában, részben primer kutatásaim során igyekeztem választ, illetve megerősítést találni. A vállalati biztonság növekvő komplexitásának megragadásához új aspektusként az érintetti elmélet alapokat emeltem be, abból a megfontolásból, hogy a vállalaton belül sok esetben marginálisan kezelt biztonsági terület minél sokrétűbb üzleti összefüggéseit feltárjam, valamint megvizsgáljam a stakeholder menedzsment biztonságszervezésbe integrálhatóságának lehetőségeit.

Az értekezés zárásaként szekunder illetve primer kutatásaim alapján született tudományos eredményeimet összegzem.

Új illetve újszerű tudományos eredmények

Az elméleti háttér áttekintése során elsőként a biztonság fogalom értelmezésének kihívásait, valamint a vállalati biztonságpolitika legfontosabb kérdéseit vizsgáltam. A teoretikus megalapozás második nagy blokkjában a stakeholder elmélettel kapcsolatos ismeretek, kutatások szintetizálását követően, a disszertáció témája szempontjából releváns stakeholder menedzsment gyakorlatokat (beazonosítási, elemzési módszertanok, szervezés) összegeztem. A több diszciplína releváns szakirodalmának feldolgozása, valamint a témával kapcsolatos viszonylag szerénynek mondható szekunder ismeretanyag, az értekezés elméleti keretén túl, primer kutatásaim vezérfonalát is meghatározta.

Primer kutatásom egyes fázisai a téma más-más aspektusát tárták fel. Elsőként, biztonsági vezetők véleménye alapján, a biztonságszervezés vállalaton belüli pozícióját vizsgáltam. A biztonság kérdéskör vállalaton belüli megítélésének jelentős változása az alapján volt prognosztizáló, hogy az új kihívások és konvergens kockázatok napjainkra alapjaiban változtatják meg a vállalatok biztonsággal kapcsolatos prioritásait. Azt látjuk tehát, hogy

a nemzetközi jó gyakorlatok ezen a téren az integrált biztonság koncepció tendenciózus terjedését, illetve a biztonsági kérdések stratégiai döntéshozatalba történő integrálását emelik ki a fejlődés irányaként.

A szakértői mélyinterjúk alapján **megállapítottam, hogy a hazai gyakorlat a vállalati biztonságpolitika stratégiai beágyazódása tekintetében jellemzően elmarad a külföldi trendektől, ajánlásoktól. A biztonság vállalaton belül megítélését illetően, noha tetten érhető bizonyos elmozdulás, a terület pozicionálása a mai napig leginkább a biztonsági vezetői kompetenciák függvénye, és nem környezeti elvárások alapján alakul. (T1)** A biztonsági vezetők számára pontosan emiatt különösen fontos a „**biztonság láthatóvá**” tétele, amely csakis a megfelelő – első körben - belső érintettek feltérképezésével, és célzott, hatékony kommunikációval valósítható meg. A belső érintettek involválása a változás első lépése, hiszen rajtuk keresztül később a stakeholderek szélesebb köre is elérhetővé válik. [178][179][180]

A kommunikációs hiátuson túl, további probléma, - a kutatási eredmények tükrében- a célirányos képzési kínálat szűkössége, ebből fakadóan a vezetők heterogén szakmai háttere, illetve sok esetben nem a gazdasági szférához köthető munkatapasztalata, ami szintén korlátozhatja az általuk irányított terület komplex, átfogó kezelését.

A vállalati biztonság tradicionális, alrendszerre épülő felfogásától elrugaszkodó, lehetséges új, stakeholder szempontú aspektusainak vizsgálata, több új illetve újszerű eredmény megfogalmazására teremtett lehetőséget.

Elsősorban megállapítottam, hogy **a biztonság több dimenziója megjelenik a vállalatok hagyományosan értelmezett társadalmi felelősségvállalásának keretein belül.** Ezek a biztonsághoz köthető vállalások (a CSR alapelveknek megfelelően), kivétel nélkül minden esetben **stakeholder elvárásokhoz köthetők. (T2)** [182]

Mindazonáltal fontosnak tartom kiemelni, hogy a kevert szövegelemzés során számba vett biztonsághoz köthető szerepvállalások sokkal inkább a riportolási ajánlásokat követve, illetve a CSR elvárások nyomására, és/vagy a gazdasági szükségszerűség okán kerülnek megfogalmazásra, mintsem a biztonsági szervezet által inicializálva kerülnek a fókuszba.

Másodsorban a **kutatások eredményeként egyértelműen kirajzolódik a vállalatok társadalmi felelősségvállalástól függetlenül értelmezhető biztonsági felelősségvállalása (CSecR)**, amelynek fogalmi kerete, az elméletalkotó módszertan alkalmazásának köszönhetően kellően megalapozottnak tekinthető.

A szakértői vélemények szintézise alapján a **vállalatok biztonsági felelőssége a vállalati biztonságpolitikai törekvések implicit hatásaként értelmezhető, és alapvetően a munkavállalók biztonságtudatosságának, a biztonsági kultúra társadalmi beágyazódása formájában, valamint a fizikai és információs biztonság fokozása érdekében tett erőfeszítések kiterjesztése révén manifesztálódik. (T3)** Mindez összecseng a szakirodalmi áttekintés során bemutatott vállalati biztonság átszivárgásának korszakaként (corporate security creep era) definiált fejlődési szakasz vonatkozásában leírtakkal is. [56][180]

A bemutatott eredmények tükrében, úgy gondolom, hogy az értekezésben korábban citált Michelberger-féle kiterjesztett [6] vállalati biztonságpolitika definíció megalapozottnak tekinthető. Mindazonáltal, némi módosítás indokoltnak tűnik a megfogalmazásban, amennyiben az „a vállalat tevékenysége során nem veszélyezteti a környezetét, a külső és belső érintetteket” helyett pontosabb megközelítés lehet **„a vállalat a biztonságpolitikai feladatait a külső és belső érintettek biztonságához köthető érdekei és hozzájárulásai mentén szervezi és látja el.”**

A vállalati biztonsági felelősségvállalás semmiképpen nem tévesztendő össze a társadalmi felelősségvállalással, ugyanakkor azzal összehangoltan jelenhet meg. A szervezetek teljesítménye ezen a területen, éppen ezért nagyban függ a biztonság vállalaton belüli megítélésétől. A belső vállalati adottságok tehát jelentősen befolyásolják, hogy a biztonsági felelősségvállalás értelmezhető-e a szervezet vonatkozásában.

A szervezet jellemzői, valamint a biztonság vállalati rangja alapján, a szakirodalmi előzmények, és a kutatási eredmények figyelembevételével, **érettségi modellt állítottam fel, amelyben a „láthatatlan biztonságot”, a „látható biztonság” kultúráját, valamint a teljeskörű „holisztikus biztonság” szemléletet definiáltam. (T4)** Az tehát, hogy a szervezet miként viszonyul a biztonsághoz, mennyire tájékoztatja, involválja érintettjeit hat arra, hogy a biztonsági felelősségvállalás területén hogyan teljesít. [178][180]

Az ontológiai biztonság fogyasztói aspektusát vizsgálva, a szakirodalmi előzmények alapján elvártaknak megfelelően, **megállapítottam, hogy az általános biztonságérzet alakításában a vállalatoknak csekély szerep jut.**

A biztonságérzet, noha limitációkkal mérhető, jellemzően mikrokörnyezeti elemekhez kötődik, és a demográfiai jellemzők függvényében változik. (T4)

A szakirodalmi előzményekkel [161] [162] összhangban megerősítést nyert, hogy a lakóhely és az iskolai végzettség szignifikánsan hat az általános biztonságérzetre. [181]

Megállapítottam továbbá, hogy a vállalatok biztonsági szerepvállalásának megítélését illetően markáns véleménykülönbségek rajzolódnak ki a fogyasztók körében.

A vállalatok biztonsági teljesítményét illetően faktoranalízis alapján **elkülönítettem az üzleti szempontból kötelező, valamint a működés szempontjából kevésbé releváns, de társadalmilag elvárt, önkéntes elemeket,** amelyek mentén klaszteranalízis segítségével **négy fogyasztói szegmenst** azonosítottam be, amelyek eltérő módon értékelik a vállalatok biztonságához köthető szerepvállalását. A **vállalati teljesítmény** megítélése mentén kirajzolódó **két faktor** mellett, az **egyéni pszichoszociális** jellemzők, valamint a **makrokörnyezeti adottságok** bevonásával megalkottam a fogyasztók ontológiai biztonság modelljét. **(T5)** [181]

Összességében elmondható, hogy noha az általános biztonságérzetre nincs közvetlen hatása, a **vállalatok biztonsági szerepvállalása mégis fontos a társadalom tagjai számára.** A megkérdezetteknek, **a vállalatok ezen a területen mutatott teljesítményét illetően határozott véleménnyel rendelkeznek.** Megerősítést nyert, mind vállalati, mind fogyasztói szempontból, hogy a **biztonság lehet vállalati komparatív előny,** amelyért egyes fogyasztók hajlandóak akár felárat is fizetni.

Ajánlások

A fejlődés iránya tehát az, hogy a vállalati biztonságpolitikának egyre inkább a kiterjesztő értelmezése váljon elfogadottá.

Ebben a megközelítésben, a vállalati biztonság többé nem pusztán az üzleti folyamatokat támogató funkcióként jelenik meg, hanem akár termék/szolgáltatás formájában (security as a service), illetve komparatív előnyként, a stratégiai tervezés szintjére emelt tényezőként.

Nyilvánvaló, hogy ettől a vágyott állapottól a gyakorlatban (néhány pozitív ellenpélda kivételével), általánosságban még nagyon messze vagyunk. Ezen változtatni azonban kizárólag a vállalati biztonság területén dolgozók hathatós közreműködésével lehet. Azt gondolom, hogy a stakeholder szemlélet beemelése a biztonságpolitika tervezési folyamataiba, a vezetők szemléletváltása, a gazdasági irányultságú kompetenciák erősítése, a jó gyakorlatok megosztása, a biztonság láthatóvá tétele és a külső, belső kommunikációs üzenetek, csatornák, módszerek fejlesztése mind apró lépések lehetnek a vágyott célok elérésében.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Briggs, R., Edwards, C. (2006): The business of resilience : Corporate security for the 21st century, Demos: Londres DOI: 10.3917/sestr.006.0076
- [2] Elms, H., Phillips, R. (2009): Private Security Companies and Institutional Legitimacy: Corporate and Stakeholder Responsibility. *Business Ethics Quarterly*. 19.
- [3] Singhal, H., Kar, A. K. (2015): Information Security concerns in Digital Services: Literature review and a multi-stakeholder approach, International Conference on Advances in Computing, Communications and Informatics (ICACCI), Kochi, 2015, pp. 901-906, doi: 10.1109/ICACCI.2015.7275725.
- [4] Kapás, J. (1998): A vállalati stratégia elméletei, *Vezetéstudomány*, XXIX. évf., 11. sz., 47–55. o
- [5] Király, G., Nagy, B., Gering, Z. (2014): Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok. *Kultúra És Közösség*
https://www.academia.edu/9041453/Kevert_m%C3%B3dszertani_megk%C3%B6zelit%C3%ADt%C3%A9sek._Elm%C3%A9leti_%C3%A9s_m%C3%B3dszertani_alapok
- [6] Michelberger, P. (2014): Információbiztonság és üzleti bizalom, Habilitációs téziszfüzet, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola <https://bdi.uni-obuda.hu/sites/default/files/teziszfuzet-MP.pdf>
- [7] Huff, E. B. (2018): A biztonság gazdasági kultúrája, *Economica New* vol 9, No 2 7-21 o.
- [8] Gazdag F., Tálás P. (2008): A biztonság fogalmainak határaitól, *Nemzet és biztonság* I. szám, január
- [9] Brooks, D. (2010): What is security: Definition through knowledge categorization. *Security Journal* 23, 225–239 doi:10.1057/sj.2008.18
- [10] Király, L., Pataki, J. (2013): Egy multinacionális nagyvállalat kritikus infrastruktúrájának illeszkedése a hazai (vertikális és horizontális) kritikus infrastruktúrákhoz, *Hadtudomány: A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóírata* 23: (E 1) pp. 173-187.
- [11] Muha, L. (2007): A magyar köztársaság kritikus információs infrastruktúráinak védelme, Doktori disszertáció, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

- [12] Munk, S. (2007): Információbiztonság vs. informatikai biztonság, Hadmérnök, különszám,
http://www.hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles7/munk_rw7.pdf
- [13] Fisher, R. J., Green, G. (2004): Introduction to Security, Butterworth-Heinemann
- [14] Ürmösi, K. (2012): A biztonság dimenziói, biztonsági stratégia napjainkban, hazánkban, Hadtudományi Szemle 5. Évf, 1-2 szám; 172-184. o.
- [15] Firesmith, D.G. (2003): Common Concepts Underlying Safety Security and Survivability Engineering. No. CMU/SEI-2003-TN-033. Carnegie-Mellon UNIV Pittsburgh Pa Software Engineering Inst.
- [16] Glas, B., Gebauer, C., Hänger, J., Heyl, A., Klarmann, J., Kriso, S., Vembar, P. & Würz, P., (2014): Automotive safety and security integration challenges. In: Klenk, H., Keller, H. B., Plödereder, E. & Dencker, P. (Hrsg.), Automotive - Safety & Security 2014. Bonn: Gesellschaft für Informatik e.V.. (S. 13-28).
<https://dl.gi.de/handle/20.500.12116/2456>
- [17] Deák, P. (szerk.) (2007): Biztonságpolitikai kézikönyv, Osiris Kiadó, Budapest
- [18] Craighead, G. (2003): High-Rise Security and Fire Life Safety. Woburn, MA: Butterworth-Heinemann.
- [19] Daase, C., Deitelhoff, N. (2013): Privatisierung der Sicherheit. Eine Sozialwissenschaftliche Expertise. Berlin: Schriftenreihe Forschungsforum Öffentliche Sicherheit 11. http://www.sicherheit-forschung.de/schriftenreihe/sr_v_v/sr_11.pdf
- [20] Vida, Cs. (2011): A biztonságpolitikai leírómatrix: Elméletek, alapok és alkalmazás, Hadtudomány XXI/4: pp. 36-53.
- [21] Buzan, B., Waeber, O., Wilde, J.d. (1998): Security: A New Framework for Analysis (Boulder Colo.), London: Lynne Rienner publishers.
https://www.academia.edu/39047709/Buzan_Waeber_and_De_Wilde_1998_Security_-_A_New_Framework_For_Analysis
- [22] Gazdag F., Remek É (2018): A biztonsági tanulmányok alapjai, Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- [23] Blynova, O., Holovkova, L., Sheviakov, O. (2018): Philosophical and sociocultural dimension of personality psychological security. Anthropological Measurements of Philosophical Research. 73-83. 10.15802/ampr.v0i14.150750
- [24] Rényi, A, Sík, D., S., Takács E. (2014): Elemzési szempontok a késő modern társadalmak kordiagnózisához. Szociológiai Szemle. 2014 24. 18-60.

- [25] Sik, D. (2013): Giddens modernizációelmélete Intézményi átalakulás és politikai praxis. Replika (82). pp. 97-112. ISSN 0865-8188
- [26] Rossdale, C. (2015): Enclosing critique: the limits of ontological security. *International Political Sociology*, 9 (4). pp. 369-386. ISSN 1749-5679 DOI: 10.1111/ips.12103
- [27] Harries, T (2008): Feeling secure or being secure? Why it can seem better not to protect yourself against a natural hazard. *Health Risk & Society - Health Risk Soc.* 10. 10.1080/13698570802381162
- [28] Lindenberg, M. (2002): Measuring Household Livelihood Security at the Family and Community Level in the Developing World, *World Development*, Volume 30, Issue 2, pp. 301-318, [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(01\)00105-X](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(01)00105-X)
- [29] Jabareen, Y., Eizenberg, E., Zilberman, O. (2017): Conceptualizing urban ontological security: 'Being-in-the-city' and its social and spatial dimensions. *Cities*. 2017 68. 10.1016/j.cities.2017.05.003.
- [30] Hiscock, R., Kearns, A., Macintyre, S., Ellaway, A. (2001): Ontological Security and Psycho-Social Benefits from the Home: Qualitative Evidence on Issues of Tenure. *Housing*. 18. 10.1080/14036090120617.
- [31] Kekovic, Z., Markovic, S. (2009): Security A factor of competitive advantage in tourism. *Tourism and Hospitality Management Vol.15 No.2*.
- [32] Mantere, S. Whittington, R. (2020): Becoming a strategist: The roles of strategy discourse and ontological security in managerial identity work. *Strategic Organization* 1–26 <https://doi.org/10.1177/1476127020908781>
- [33] Krahmman, E. (2018): The market for ontological security, *European Security*, 27:3, 356-373, DOI: 10.1080/09662839.2018.1497983
- [34] Boda, Zs., Scheiring, G. (2010): A közszolgáltatások politikai értelmezéséről, *Politikatudományi szemle* 19. évf. 3. sz., pp. 45-64.
- [35] Horváthné Angyal, B. (2013) : A nemzetközi segélyezés, mint globális közjószág: civil szervezetek Afganisztánban, Doktori disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola
- [36] Balogh, L. (2011): Állam és erőszak. *Politikatudományi Szemle*. 1 pp. 119-134.
- [37] Krahmman, E. (2008): Security: Collective good or commodity? *European Journal of International Relations*. 14. 379-404. 10.1177/1354066108092304.
- [38] Péczeli, A. (2011): A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján, Grotius

- [39] Csépe, V. (2017): A szubjektív biztonság pszichológiai dimenziói. In: Biztonsági kihívások a 21. században. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 275-288. ISBN 978-615-5680-50-2 <http://real.mtak.hu/73031/>
- [40] Karácsony, V. (2011): A biztonság privatizálása: Nemzetközi tapasztalatok és azok hatása a Magyar Honvédségre, Doktori értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Hadtudományi Doktori Iskola
- [41] Lippert, R., Walby, K., Steckle, R. (2013): Multiplicities of corporate security: Identifying emerging types, trends and issues. *Security Journal*. 26. 10.1057/sj.2013.12.
- [42] Suchman, M. C. (1995): Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches, *Academy of Management Review* 20, 3 pp.571-577.
- [43] Baldwin, D. O. (1997): The Concept of Security, *Review of International Studies* 23, no. 1 (1997): 5–26. <http://www.jstor.org/stable/20097464>.
- [44] Leander, A. (2005): The Power to Construct International Security: On the Significance of Private Military Companies. *Millennium-journal of International Studies – Millenium-J Int. Stud.* 33. 803-825. 10.1177/03058298050330030601.
- [45] Felméry, Z. (2017): Az állam és a magánvállalatok szerepvállalása a belbiztonsági szektorban (2000-2016) Elméleti kiindulópontok és mérési módszerek, Doktori értekezés, Budapesti Corvinus EgyetemGazdálkodástani Doktori Iskola
- [46] Christián, L. (szerk) (2014): A magánbiztonság elméleti alapjai, Nemzeti Közzolgálati Egyetem. Rendészettudományi Kar, Budapest <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8563/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>
- [47] Richard, A., Smith, H. (2007): Addressing the role of private security companies within security sector reform programmes, Saferworld publication https://www.files.ethz.ch/isn/39540/PSC_report.pdf (Utolsó letöltés dátuma: 2020.04.20)
- [48] White, A. (2012): The new political economy of private security. *Theoretical Criminology*. 16. 85-101. 10.1177/1362480611410903.
- [49] Horváth, A. (2010): Hogyan értessük meg a komplex értelmezésének szükségességét és védelmének fontosságát? *Hadmérnök, V. Évf. 1. szám*
- [50] Potóczki, Gy. (2010): Áttekintés a kritikus infrastruktúra védelem jelen helyzetéről, a továbblépést nehezítő tényezők elemzése útján, *Hadmérnök, V. Évf. 2. szám*

- [51] Rácz, L. (2012): Kritikus infrastruktúra védelem hazai és nemzetközi szabályozási rendszere, *Hadmérnök* VII/2 pp. 166-172.o. http://hadmernok.hu/2012_2_racz.pdf
- [52] Endrődi, I. (2013): A közlekedési ágazat kritikus infrastruktúra elemei, kapcsolatuk a katasztrófavédelemmel, figyelemmel az Európai Unió Kritikus Infrastruktúrák Azonosításáról és Kijelöléséről szóló 2008. évi 2008/114/EK Tanácsi Irányelvében megfogalmazottakra. In: *Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, pp. 238-267. ISBN 978-963-08-6926-3
- [53] Bukovics, I. (2013): A kritikus infrastruktúrák rendszerkonceptiója: Egy kérdőív módszertani kritikája In: Horváth, A. (szerk.) *Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből: kiemelten a közlekedési alrendszer* Budapest, Magyarország, Magyar Hadtudományi Társaság, pp. 58-75
- [54] Précseyi, Z., Solymosi, J. (2007): Úton az európai kritikus infrastruktúrák azonosítása és hatékony védelme felé, *Hadmérnök* II. Évf. 1. szám pp. 65-76.
- [55] Horváth, A. (2013): A kritikus infrastruktúra védelem komplex értelmezésének szükségessége. In Horváth, A. (szerk.) *Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből: kiemelten a közlekedési alrendszer* Budapest, Magyarország, Magyar Hadtudományi Társaság, pp. 35
- [56] Bonnyai, T. (2014): A kritikus infrastruktúra védelem elemzése a lakosságfelkészítés tükrében, *Doktori értekezés Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katomai Műszaki Doktori Iskola*
- [57] Munk, S., Fleiner, R. (2009): Adatbázisok kritikus infrastruktúrákban *Hadmérnök*, IV. Évf. 1. szám, pp. 225-234. http://hadmernok.hu/2009_1_fleiner.pdf
- [58] Rinaldi, S.M., Peerenboom, J., Kelly, T.K. (2002): Identifying, understanding, and analyzing critical infrastructure interdependencies. *Control Systems, IEEE*. 21. 11 - 25. 10.1109/37.969131.
- [59] Rajnai, Z., Fregan, B. (2016): Kritikus infrastruktúrák védelme (jogi szabályozás) *Műszaki tudományos közlemények* 5. 349 XXI. Fialal Műszakiak Tudományos Ülésszaka, Kolozsvár, 349–352.
- [60] Szászi, G. (2013): A vasúti közlekedési ágazat, mint kritikus infrastruktúra In Horváth, A. (szerk.) *Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből: kiemelten a közlekedési alrendszer* Budapest, Magyarország, Magyar Hadtudományi Társaság, pp.167-190.

- [61] Zágon, Cs. (2013): A tengeri konténeres áruszállítás biztonsága In Horváth, A. (szerk.) Fejezetek a kritikus infrastruktúra védelemből: kiemelten a közlekedési alrendszer Budapest, Magyarország, Magyar Hadtudományi Társaság, pp.133-166
- [62] Vasvári, Gy., Lengyel, Cs., Valádi, Z. (2006): Vállalati biztonság keretrendszere, Vagyonbiztonság, Üzembiztonság, Informatikai Biztonság Ajánlás 6.0 változat– Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Budapest, ISBN nélkül
- [63] Vasvári, Gy (2009): A társadalmi és szervezeti (vállalati) biztonsági kultúra Ad Librum Kiadó, Budapest
- [64] Ludbey, C., Brooks, D., Coole, M. (2017): Corporate Security: Identifying and Understanding the Levels of Security Work in an Organisation. Asian Journal of Criminology. DOI: 10.1007/s11417-017-9261-x.
- [65] Walby, K, Lippert, R. (szerk) (2014):Corporate Security in 21st Century: Theory and Practice in International Perspective. Huondmills: Palgrave Macmillan
- [66] Walby, K, Lippert, R. (2013): The New Keys to the City: Uploading Corporate Security and Threat Discourse into Canadian Municipal Governments. Crime Law and Social Change, 58 (4) p.:437-455.
- [67] Dalton, D. (2003) Rethinking Corporate Security in the Post 9/11 Era. Boston: Butterworth-Heinemann.
- [68] Vasvári, Gy. (2007): Vállalati biztonságirányítás Informatikai Biztonságmenedzsment, Time Clock Kft., Kiskunlacháza
- [69] Tyson, D. (2007): Security convergence: Managing enterprise security risk. Elsevier Inc. ISBD 13:978-0-7505-8425-5
- [70] Booz Allen Hamilton (2005): Convergence of Enterprise Security Organizations Alexandria, VA: The Alliance for Enterprise Security Risk Management <https://www.semanticscholar.org/paper/Convergence-of-Enterprise-Security-Organizations-Hamilton/9cb9fe2450502b4e8bb4923978d9afc7198eab0b> (Utolsó letöltés dátuma: 2020.08.15)
- [71] Slater, D (2005): Physical and IT Security Convergence: The Basics. <https://www.csoonline.com/article/2117824/physical-and-it-security-convergence--the-basics.html> (Utolsó letöltés dátuma: 2020.04.07)
- [72] Papp, A. (2006): Biztonsági megoldások integrációja Robothadviselés 6. Tudományos Szakmai Konferencia http://hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles6/papp_rw6.html

- [73] Kuris, Z. (2010) A biztonságtechnika tudományok tárgya és eredményei
Hadmérnök V. éf. 1.sz.
- [74] de Cora, R. R. (dn): Systemic Approach Safety-Security: The Future Safety and
Security Research in Europe, European Forum http://www.s2rforum.es/wp-content/uploads/2017/01/5.BTextoCompleto_CalsSystemic-Approach-for-Safety-SecurityV2.pdf (Utolsó letöltés dátuma: 2020.11.20)
- [75] Wakefieldn, A (2014): Corporate Security and Enterprise Risk Management 235
In:Walby, K, Lippert, R. (szerk) (2014):Corporate Security in 21st Century: Theory
and Practice in International Perspective. Huondmills: Palgrave Macmillan
- [76] Carelli, R. A., Allen, J. H., Stevens, J. F., Willke, B. J., Wilson, W.R. (2004):
Managing for Enterprise Security. Networked Systems Survivability Program,
Carnegie Mellon University, p.55 (CMU/SEI-2004-TN-046)
- [77] Petersen, K.L. (2013): The Corporate Security Professional: A Hybrid Agent
Between Corporate and National Security. Security Journal 26/3: 222–235.
- [78] Brooks, D. J. (2013): Corporate Security: Using knowledge construction to define
a practising body of knowledge. Asian Journal of Criminology, 8(2), 1-13. DOI:
<https://doi.org/10.1007/s11417-012-9135-1>
- [79] Hayes, B., Kotwica, K. (2017): A Brief Introduciton to the Value of Corporates
Security for Non-Security Professionals;
<https://www.securityexecutivecouncil.com/common/download.html?PROD=911>
(Utolsó letöltés dátuma: 2020.04.17)
- [80] Dimitrov D.L., Panevski V.S., Nikolov G.M. (2016): Example of Security
Management of the organization – Componenets and Concepts, Internationa
Scientific Journal „Science. Business. Society WEB ISSN 2534-8485; PRINT ISSN
2367-8380
- [81] Jenei, T. (2016): Leggyakrabban használt kockázatkezelési modellek
összehasonlítása International Journal of Engineering and Management Sciences
(IJEMS) Vol. 1., No. 1. DOI: 10.21791/IJEMS.2016.1.22.
- [82] Ruighaver, A., Maynard, S. (2006): Organizational Security Culture: More Than
Just an End-User Phenomenon. IFIP International Federation for Information
Processing. 201. 425-430. 10.1007/0-387-33406-8_36.
- [83] Detert, J., Schroeder, R., Mauriel, J. (2000): A Framework for Linking Culture
and Improvement Initiatives in Organizations. Academy of Management Review. 25.
10.2307/259210.

- [84] Fenyvesi Cs. (2016): A biztonsági kultúra megjelenése egy nukleáris erőmű mindennapjaiban Gradus Vol 3, No 1 p.:23-37 ISSN 2064-8014
- [85] Lazányi, K. (2016): A biztonsági kultúra szerepe a vezetői döntések támogatásában. Taylor 8 (1), 143-50.
- [86] Spilák, V., Kosztyán, Zs. T. (2019): Szervezeti kultúra, vezetői szerepek, az információbiztonság és a felhőalapú megoldások kapcsolata. Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 50 (7-8). pp. 70-87. DOI <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.07.07>
- [87] Schlienger, T., Teufel, S. (2003): Information security culture: From analysis to change. South African Computer Journal. 31. 46-52
- [88] Kertai-Kiss, I (2015): A biztonsági kultúra szervezeti keretei = The organisational framework of safety culture. Taylor gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat, (7) 3-4. pp. 230-237.
- [89] Thomson, K-L, Von Solms, R., Louw, L. (2006): Cultivating an organizational information security culture, Computer Fraud & Security, Volume 2006, Issue 10, p. 7-11, ISSN 1361-3723, [https://doi.org/10.1016/S1361-3723\(06\)70430-4](https://doi.org/10.1016/S1361-3723(06)70430-4).
- [90] Greene, G. (2010): Assessing the Impact of Security Culture and the Employee-Organization Relationship on IS Security Compliance I. <https://www.semanticscholar.org/paper/Assessing-the-Impact-of-Security-Culture-and-the-on-Greene/b6689ec392605cdafde46d304bdefbf0d92aa773>
- [91] Van Niekerk, J.F., Von Solms, R. (2010): Information security culture: A management perspective, Computers & Security, Volume 29, Issue 4, p. 476-486, ISSN 0167-4048, <https://doi.org/10.1016/j.cose.2009.10.005>.
- [92] Freeman R. E., Dmytriiev S., (2017): Corporate Social Responsibility and Stakeholder Theory: Learning From Each Other, Symphonia Emerging Issues in Management, n DOI: <http://dx.doi.org/10.4468/2017.1.02freeman.dmytriiev>
- [93] Kotler, P., Lee, N. (2005). Corporate Social Responsibility: Doing the Most Good for Your Company and Your Cause. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- [94] Kerekes, S., Wetzker, K. (2007): Keletre tart a "társadalmilag felelős vállalat" koncepció. Harvard business manager magyar kiadás 9. évf. 4. pp. 37-47. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1349/>
- [95] Angyal, Á. (2008): A felelős vállalat szindróma. Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 39 (11). pp. 23-30. <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4026/>

- [96] Lukács, R. (2017): A társadalmi felelősségvállalás és a vállalati reputáció érintetti szempontú vizsgálata Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola. DOI 10.14267/phd.2017031L
- [97] Málovics, Gy. (2009): A vállalati fenntarthatóság érintettközpontú vizsgálata Doktori (PhD) értekezés, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola
- [98] Lentner, Cs., Szegedi, K., Tatay, T. (2015): Társadalmi felelősségvállalás a bankszektorban. *Public finance quarterly*. 60. 96-104.
- [99] Angyal Á. (2008): Vállalatok társadalmi felelőssége tanulmány Versenyképesség Kutatás Című Műhelytanulmány sorozat 51. sz. kötet
- [100] Dahlsrud, A. (2008): How Corporate Social Responsibility Is Defined: An Analysis of 37 Definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 15. 1 - 13. 10.1002/csr.132.
- [101] Carroll, A. (1979): A Three-Dimensional Conceptual Model of Social Performance. *Academy of Management Review*. 4. 497-505. 10.2307/257850.1
- [102] Matten, D., Moon, J. (2008): "Implicit" and "Explicit" CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility. *Academy of Management Review*. 33. 10.5465/AMR.2008.31193458.
- [103] Moon, J. (2002): The Social Responsibility of Business and New Governance. *Government and Opposition*. Vol. 37 (3)
- [104] Kun, A. (2006): A vállalati társadalmi felelősség (CSR) mozgatói, avagy az állami szabályozás „kálváriája”? In: *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica: publicationes doctorandorum juridicorum*, (6) 1-8. pp. 41-70.
- [105] Scherer, A., Palazzo, G. (2006): Toward a Political Conception of Corporate Responsibility: Business and Society Seen From a Habermasian Perspective. *Academy of Management Review*. 32. 10.5465/AMR.2007.26585837.
- [106] Seele, P., Lock, I. (2014): Instrumental and/or Deliberative? A Typology of CSR Communication Tools. *Journal of Business Ethics*. 131. 401-414. 10.1007/s10551-014-2282-9.
- [107] Deren Van Het Hof S, Hostut S. (2017): Instrumental, Strategic and Political Conception of Corporate Social Responsibility. *Online Journal of Communication and Media Technologies*. 2017; 7(1), 126-146. <https://doi.org/10.29333/ojcm/2583>
- [108] Lock, I, Seele, P. (2018): Politicized CSR : How corporate political activity (mis-uses political CSR. *J Public Affairs*.; 18:e1667. <https://doi.org/10.1002/pa.1667>

- [109] Petersen, K. (2014): The Politics of Corporate Security and the Translation of National Security. 10.1057/9781137346070_5.
- [110] Wenger, A., Möckli, D. (2003): Conflict Prevention: The Untapped Potential of the Business Sector. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- [111] Wolf, K. D., Deitelhoff, N., Engert, S. (2007): Corporate Security Responsibility: Towards a Conceptual Framework for a Comparative Research Agenda. *Cooperation and Conflict*, 42(3), 294–320. <https://doi.org/10.1177/0010836707079934>
- [112] Molnár, B. (2017): A vállalatok és érintettjeik jellemző együttműködési formáinak kommunikációtudományi vizsgálata, Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskola. DOI 10.14267/phd.2017011
- [113] Parmar, B., Freeman, R., Harrison, J., Purnell, A., De Colle, S. (2010): Stakeholder Theory: The State of the Art. *The Academy of Management Annals*. 3. 403-445. 10.1080/19416520.2010.495581.
- [114] Freeman, R. E. (1984): *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston, Massachusetts: Pitman Publishing.
- [115] Freeman, R., Mcvea, J. (2001): A Stakeholder Approach to Strategic Management. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.263511.
- [116] Jones, T., Wicks, A. (1999): Convergent Stakeholder Theory. *The Academy of Management Review*, 24(2), 206-221.
- [117] Savage, G. T., Nix, T. W., Whitehead, C. J., Blair, J. D. (1991): Strategies for assessing and managing organizational stakeholders. *Academy of Management Executive*, 5. pp. 61-75.
- [118] Mainardes, E., Alves, H., Raposo, M. (2012): A model for stakeholder classification and stakeholder relationships. *Management Decision*. 50. 10.1108/00251741211279648.
- [119] Goodpaster, K. (1991): Business Ethics and Stakeholder Analysis. *Business Ethics Quarterly*, 1(1), 53-73. doi:10.2307/3857592
- [120] Rowley, T. J. (1997) Moving beyond dyadic ties: A network theory of stakeholder influences. *Academy of Management Review*, 22: pp. 887–910.
- [121] Clarkson, M. B. E. (1995): A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *The Academy of Management Review*, 20(1), 92-117. from www.jstor.org/stable/258888

- [122] Hill, C.W.L., Jones, T.M. (1992): Stakeholder Agency Theory. *Journal of Management Studies*, 29: 131-154. doi:10.1111/j.1467-6486.1992.tb00657.x
- [123] Frooman, J. (1999): Stakeholder Influence Strategies. *The Academy of Management Review*, 24(2), 191-205. from www.jstor.org/stable/259074
- [124] Fernando, S. Lawrence, S. (2014): A theoretical framework for CSR practices: Integrating legitimacy theory, stakeholder theory and institutional theory. *Journal of Theoretical Accounting Research*. 10. 149-178.
- [125] Clarkson, M. B. E. (1991): Defining, evaluating, and managing corporate social performance: The stakeholder management model. In L. E. Preston (Ed.), *Research in corporate social performance and policy*, vol. 12: 331-358. Greenwich, CT: JAI Press.
- [126] Donaldson, T. and Preston, L.E. (1995): The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications *The Academy of Management Review* Vol. 20, No. 1, pp. 65-91 <http://www.jstor.org/stable/258887>
- [127] Mitchell, R. K.I, Agle B. R. and Wood, D. J. (1997) Toward a Theory of Stakeholder Identification and Saliency: Defining the Principle of Who and What Really Count Source: *The Academy of Management Review*, Vol. 22, No. 4, pp. 853-886
- [128] Berman, S., Wicks, A., Kotha, S., Jones, T. (1999): Does Stakeholder Orientation Matter? The Relationship Between Stakeholder Management Models and Firm Financial Performance. *Academy of Management Journal*. 42. 488-506. 10.2307/256972.
- [129] Fontaine, C., Haarman, A., Schmid, S.M. (2006). The Stakeholder Theory. <https://pdfs.semanticscholar.org/606a/828294dafd62aeda92a77bd7e5d0a39af56f.pdf>
- [130] Steurer, R., Langer, ME. Konrad, A., Martinuzzi, A. (2005): Corporations, stakeholders and sustainable development: A theoretical exploration of business-society relations, *Journal of Business Ethics* 61.3 pp. 263-281
- [131] Radácsi, L. (1997): A vállalatok stakeholder elmélete. In: Boda, Zs. –Radácsi L. (szerk.) *Vállalati etika*. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézet, pp. 79-92.
- [132] Freeman, R.E. (2004): The Stakeholder Approach Revisited. *Zeitschrift für Wirtschafts-und Unternehmensethik*, 5, 228-241.
- [133] Näsi, J. (2002): What Is Stakeholder Thinking? A Snapshot of a Social Theory of the Firm. In J. Näsi, & S. Näsi (Eds.), *Management Tensions and Configurations*,

- Papers on Strategic Management Issues in the Stakeholder Society, (pp. 15-29). (Reports from the School of Business and Economics, University of Jyväskylä; No. 30). Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- [134] Bowie, N. (1988): The moral obligations of multinational corporations. In S. Luper-Foy (Ed.), *Problems of international justice*: 97-113. Boulder, CO: Westview Press.
- [135] Cornell, B., and A.C. Shapiro (1987): Corporate Stakeholders and Corporate Finance, *Financial Management* 16, pp. 5-14.
- [136] Lépineux, F. (2005): Stakeholder theory, society and social cohesion. *Corporate Governance*. 5. 99-110. 10.1108/14720700510562640.
- [137] Phillips, R. (2005). Stakeholder Legitimacy. *Business Ethics Quarterly*. 13. 10.2307/3857857.
- [138] Kochan, T., Rubinstein, S. (2000): Toward a Stakeholder Theory of the Firm: The Saturn Partnership. *Organization Science – Organ Sci.* 11. 367-386. 10.1287/orsc.11.4.367.14601.
- [139] Fassin, Y. (2009): The Stakeholder Model Refined. *J Bus Ethics* 84, 113–135 <https://doi.org/10.1007/s10551-008-9677-4>
- [140] Duesing, R. J. (2009): Stakeholder orientation and its impact on performance in small businesses (Ph.D. dissertation) University of Southern California, Los Angeles, California
- [141] Key S. (1999): Toward a New Theory of the Firm: A Critique of Stakeholder “Theory”. *Management Decision*, 37(4): 317–328
- [142] Wheeler, D. Sillanpaa, M. (1997): *The Stakeholder Corporation: A Blueprint for Maximizing Stakeholder Value* Pitman, Ohio State University
- [143] Varvasovszky Zs., Brugha, R. (2000): How to do (or not to do): A stakeholder analysis, *Health Policy and Planning*; 15(3): pp. 338–345
- [144] Reed M.S., Graves A., Dandy N., Posthumus H., Hubacek K., Morris J., Prell C, Quinn C.H., Stringer L. C (2009) Who’s in and why? A typology of stakeholder analysis methods for natural resource management *Journal of Environmental Management* 90 pp. 1933–1949
- [145] Bourne, L., Walker, D. H. T. (2005): Visualising and Mapping Stakeholder Influence *Management Decision*, Vol. 43 Iss: 5, pp.649 – 660
- [146] Elias, A.A., Cavana, R.Y., Jackson, L.S. (2002): Stakeholder analysis for R&D project management. *R&D Management*, 32: 301-310. doi:10.1111/1467-9310.00262

- [147] Carroll, A. B., Buchholtz A. K. (2012): *Business & Society: Ethics and Stakeholder Management*. Mason: South-Western Cengage Learning
- [148] Preble, J.F. (2005): *Toward a Comprehensive Model of Stakeholder Management*. *Business and Society Review*, 110: 407-431. doi:10.1111/j.0045-3609.2005.00023.x
- [149] Neely, A. – Kennerley, M. – Adams, Ch. (2004): *Teljesítményprizma – Az üzleti siker mérése és menedzselése*. Alinea Kiadó, Budapest
- [150] Wimmer, A, Szántó R. (2006): *Telejesítménymenedzsment és értékteremtés az érintettekkel való kapcsolatok kezelése tükrében* http://edok.lib.uni-corvinus.hu/198/1/46_mht_wimmer_szanto.pdf
- [151] Arnstein, S. R.(1969): *A Ladder Of Citizen Participation*, *Journal of the American Planning Association*, 35: 4, 216 -224 p.
<http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf>
- [152] Sántha, K (2011): *Abdukció a kvalitatív kutatásban*, Eötvös József kiadó, Budapest
- [153] Gelencsér, K. (2003): *Grounded theory*, *Szociológiai Szemle*, 2003/1
- [154] Bernschütz, M. (2009): *Kvalitatív kutatás a magyarországi integrált marketingkommunikáció-alkalmazás feltételeiről* *Vezetéstudomány*, 40. évf., 9. sz, 29–40.
- [155] Mitev A. Z. (2012): *Grounded theory, a kvalitatív kutatás klasszikus mérföldköve*. *Vezetéstudomány*,43/1, pp. 17–30.
- [156] Heath, H., Cowley, S.A. (2004): *Developing a Grounded Theory Approach: A Comparison of Glaser and Strauss* *International Journal of Nursing Studies* 41 141–150
- [157] Kelemenné Erdős A, (2014): *A közforgalmú közlekedési szolgáltatás és piac vizsgálata marketing és fenntarthatósági nézőpontból*, Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola
- [158] Ransburg, B. (2011): *A fenntartható fejlődés vállalati integrációja a kommunikáció tükrében A hazai nagyvállalati gyakorlat vizsgálata* Doktori (PhD) értekezés Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola

- [159] Perrini, F., Tencati, A. (2006): Sustainability and Stakeholder Management: The Need for New Corporate Performance Evaluation and Reporting Systems. *Business Strategy and the Environment*. 15. 296 - 308. 10.1002/bse.538.
- [160] Putzer, P. (2019): CSR - Merre tovább?, *Marketing & Menedzsment*, 45(4), o. 45-52. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/mm/article/view/479>
- [161] Deutsch, N., Pintér, É. (2018): A társadalmi felelősségvállalás és a pénzügyi teljesítmény közötti kapcsolat a magyar bankszektorban a globális válságot követő években. *Hitelintézeti Szemle/Financial and Economic Review*, 17 (2). pp. 124-145. ISSN 1588-6883
- [162] Géring, Zs. (2017): Kevert szövegelemzési módszertan alkalmazása gazdasági és társadalmi jelenségek vizsgálatához - Online CSR-kommunikáció vizsgálata tartalomelemzéssel és diskurzuselemzéssel. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, 48 (4). pp. 55-66. DOI 10.14267/VEZTUD.2017.04.08
- [163] Pfleeger, S., Cunningham, R. (2010): Why Measuring Security Is Hard. *IEEE Security & Privacy*. 2010. 8. 46-54. 10.1109/MSP.2010.60.
- [164] Shach-Pinsly, D. (2019): Measuring security in the built environment: Evaluating urban vulnerability in a human-scale urban form, *Landscape and Urban Planning*, Volume 191, <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.08.022>
- [165] Colobran, M. (2016): Modeling human perceived security: A conceptual framework and its application to health, *Computers in Human Behavior*, 2016. Volume 62, pp 1-8, <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.03.050>.
- [166] Mukherjee, S. (2019): Overview of the Importance of Corporate Security in business. 10.15680/IJRSET.2019.0804002.
- [167] Marucheck, A., Greis, N., Mena, C., Cai, L. (2011): Product safety and security in the global supply chain: Issues, challenges and research opportunities, *Journal of Operations Management*, Volume 29, Issues 7–8, Pages 707-720, ISSN 0272-6963, <https://doi.org/10.1016/j.jom.2011.06.007>.
- [168] Williams, Z., Lueg, J., LeMay, S. (2008): Supply Chain Security: An Overview and Research Agenda. *International Journal of Logistics Management*, The. 19. 254-281. 10.1108/09574090810895988.
- [169] Grimmelmann, James. (2010): Privacy as Product Safety. James Grimmelmann. 19.
- [170] Radványi, L. (2009): A magyar lakosság biztonságfelfogása és értékpreferenciái, 1999–2008. In: *Nemzet és biztonság*, 2: 2 pp. 9-22.,

- [171] PWC (2017): Consumer Intelligence Series: Protect.me An in-depth look at what consumers want, what worries them, and how companies can earn their trust—and their business
<https://www.pwc.com/us/en/advisory-services/publications/consumer-intelligence-series/protect-me/cis-protect-me-findings.pdf> (Utolsó letöltés dátuma: 2021.04.04)
- [172] Malhotra, N., Simon, J. (2008): Marketingkutató, Akadémiai Kiadó, Budapest
- [173] Központi Statisztikai Hivatal, Biztonságérzet kutatás 2013 -,
https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zaa013.html (Utolsó letöltés dátuma: 2021.04.04)
- [174] Tóth, P., Horváth, H. (2014): A szubjektív biztonságérzetet befolyásoló tényezők Magyarországon,
https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2014/TothP_HorvathH.pdf
- [175] Dusek, T. (2015): A lakókörnyezeti biztonságérzet településtípusok szerinti különbsége Magyarországon. Közép-Európai Közlemények, 8(3), 101-109.
<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/12296>
- [176] Mitev, A. – Sajtos, L (2007) SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest
- [177] Bryson JM (2004): What to do when Stakeholders matter: stakeholder identification and analysis techniques. Public Manag. Rev. 6. pp: 21–53.
 doi:10.1080/14719030410001675722

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEK

- [178] Saáry, R (2016): Analysis of Internal Stakeholder Clusters' Role in Initiating and Managing Changes The Journal of Macrotrends in Technology and Innovation 4: (1) pp. 35-47. ISSN 2333-1011 ISSN Online 2333-102x
http://www.macrojournals.com/yahoo_site_admin/assets/docs/4TI41Sa.209220506.pdf
- [179] Saáry, R.(2016): Exploratory Analysis of Internal Communication Characteristics – Result fo Empirical Research, Poslovna izvrsnost, vol. 10, no. 2, 2016, pp. 209-218
<https://hrcak.srce.hr/170757>

- [180] Saáry, R. (2020): A vállalati biztonságpolitika a stakeholder elmélet és a felelősségvállalás tükrében In: Csiszárík-Kocsir, Ágnes; Varga, János (szerk.) Vállalkozásfejlesztés a XXI. században X./1. : A szervezetek reakciója és válasza a jelen kor üzleti kihívásaira Budapest, Magyarország : Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar 406 p. pp. 336-354. , 19 p.
- [181] Saáry, R.; Csiszárík-Kocsir, Á.; Varga, J. (2021): Examination of the Consumers' Expectations Regarding Company's Contribution to Ontological Security. Sustainability 2021, 13, 9987. <https://doi.org/10.3390/su13179987>
- [182] Saáry, R., Csiszárík-Kocsir Á.: A biztonsághoz köthető vállalati felelősségvállalás vizsgálata, Befogadó nyilatkozat: Polgári szemle, 2021 17 évf. 1-3 szám

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: Az értekezés céljai, a kutatási hipotézisek és módszertanok összegzése.....	10
2. táblázat: Az ontológiai biztonság eddig feltárt dimenziói	17
3. táblázat: A biztonság lehetséges taxonómiái	22
4. táblázat: A vállalati biztonság konvergenciájára ható operatív területek	39
5. táblázat: A CSR alternatív irányzatainak összehasonlítása	57
6. táblázat: A stakeholder elmélet menedzsment- és morális irányzatának összevetése	60
7. táblázat: Statikus stakeholder tipológiák	69
8. táblázat: Stakeholder elemző kétdimenziós modellek áttekintése	71
9. táblázat: Az érintetti elvárások és lehetséges hozzájárulásuk a vállalati teljesítményhez	75
10. táblázat: A szakértői mélyinterjú alanyok, illetve a képviselt szervezetek jellemzői	81
11. táblázat: A kevert szövegelemzési módszertan alkalmazása a kutatás második fázisában	86
12. táblázat: A kutatás előkészítő fázisa: példák a kulcsszavakhoz kapcsolódó kifejezésekre, kódolás, érintettekhez rendelés	87
13. táblázat: Kódolás folyamata, részlet	98
14. táblázat: A fenntarthatósági/CSR jelentések száma a mintában szereplő vállalatok esetében ágazonként (db).....	103
15. táblázat: A fenntarthatósági jelentés hozzáférhetősége és a beemelt vállalati jellemzők közötti kapcsolat vizsgálata (ANOVA)	104
16. táblázat: A biztonsági törekvések érintettjei.....	108
17. táblázat: Minta demográfiai összetétele.....	109
18. táblázat: A „biztonság” kifejezéshez kapcsolódó szabad asszociációk	110
19. táblázat: A biztonságérzetet veszélyeztető tényezők	111
20. táblázat: Az egyes szervek, szervezetek szerepvállalási rangsora a biztonság megteremtésében/fenntartásában percipiált szerepük alapján	112
21. táblázat: A vállalatok biztonsághoz köthető szerepvállalásával kapcsolatos értékítéletek alakulása.....	113
22. táblázat: A vállalatok biztonsággal kapcsolatos teljesítményének értékelése	115

23. táblázat: A vállalati biztonsághoz köthető teljesítmény két összetevője - Faktoranalízis eredménye főkomponens elemzéssel Varimax rotálási módszerrel (KMO=0,872)	118
24. táblázat: Az egyes szegmensek demográfiai adatok tükrében.....	120
25. táblázat: Érettségi/vállalati orientációs szintek a biztonsági felelősségvállalás aspektusából.....	122
26. táblázat: A kutatás eredményeinek összegzése.....	124

ÁBRAJEGYZÉK

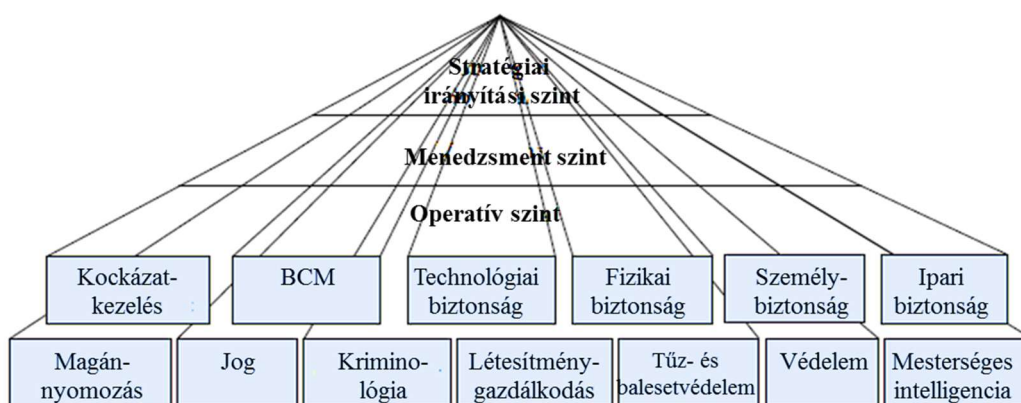
1. ábra: A biztonság alrendszerei (szektorai).....	15
2. ábra: A kritikus infrastruktúrát veszélyeztető tényezők	29
3. ábra: A vállalati biztonság értelmezésének fejlődési szakaszai.....	34
4. ábra: A vállalati biztonság alrendszerei	35
5. ábra: A biztonsági kultúra kemény és lágy elemei	45
6. ábra: A vállalati társadalmi teljesítmény modellje	52
7. ábra: A stakeholder elmélet megközelítései	62
8. ábra: A stakeholder fogalom szűkítését célzó definíciók összegzése.....	65
9. ábra: A stakeholder térkép Freeman (1984) alapján.....	67
10. ábra: Átfogó stakeholder menedzsment folyamat	73
11. ábra: A primer kutatás elméleti kerete	78
12. ábra: A vállalati biztonság dimenzióinak említési gyakorisága a kommunikációs eszközökben (db).....	104
13. ábra: Az általános biztonságérzet alakulása a demográfiai adatok tükrében.....	117
14. ábra: A vállalatok biztonságához köthető teljesítményének megítélése alapján kirajzolódó csoportok	119
15. ábra: A szegmensek demográfiai jellemzői	121
16. ábra: A fogyasztók ontológiai biztonságérzetének összetevői	124

FÜGGELÉK

1. Függelék

Az integrált szervezeti biztonság Brooks-féle modellje

Az integrált szervezeti biztonság elméleti keretrendszerének megalkotása céljából, Brooks (2009, 2013) többlépcsős kutatásában a vállalati szakemberek feladatköreiből, valamint az angolszász felsőoktatási képzésben fellelhető ismeretanyagok kategorizálásából indult ki. A modell egyik megalapozását Bazzina 2006-ban felállított biztonsági standardot meghatározó kategóriái (IT-, fizikai, személyzeti, folyamatbiztonság valamint a személyazonosság, autentikáció) adják. A felsorolt területekre alapozva, a biztonsághoz kapcsolódó képzések ismeretanyagának áttekintése alapján felállított kategóriák, illetve az ASIS által megfogalmazott szükséges kompetenciák figyelembevételével, Brooks (2012) az integrált vállalati biztonság hat alapvető (core) és hét kiegészítő területét határozta meg. (x, számú ábra) Az egyes részterületek a fontosságuk szerint kerültek az első illetve a második szintre/kategóriába. A szerző a biztonságtechnika valamint az IT biztonság területeit a technológiai biztonság égisze alatt vonta össze. (Brooks, 2009)

Az integrált vállalati biztonság elméleti keretrendszere

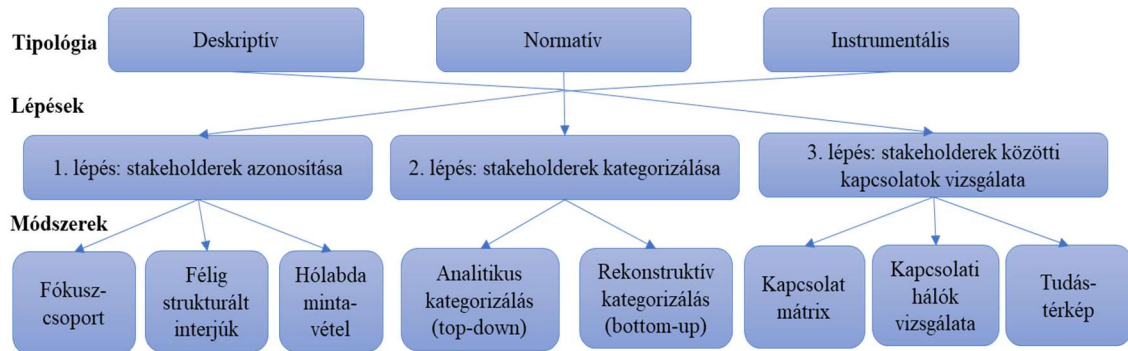
Forrás: saját szerkesztés Brooks (2012, 10. o) alapján

A modell erőssége, hogy mind szakirodalmi, mind módszertani (klaszterelemzés/MDS analízis az egyes részterületek pontosítása érdekében) szempontból komoly alapokra épül, egyedisége és újdonsága pedig abban rejlik, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően, az egységes kockázatkezelést, az üzletfolytonosság menedzsmentet kiemelt területként tartja számon, miközben néhány az ASIS, illetve egyéb szakértők által alapvető területként definiált feladatot (nyomozás, kriminológia) a második szintre sorol be. A keretrendszer integrált jellege a három szinten megvalósuló egységes, átfogó szervezésből és vezetésből fakad.

2. Függelék

A stakeholder elemzés logikai folyamatábrája

A stakeholder értékelés tipológiáját, valamint az elemzési/értékelési folyamat lépéseit az alábbi ábra szerint foglalták össze Reed és szerzőtársai (2005).

A stakeholder elemzési megközelítések sematikus ábrája

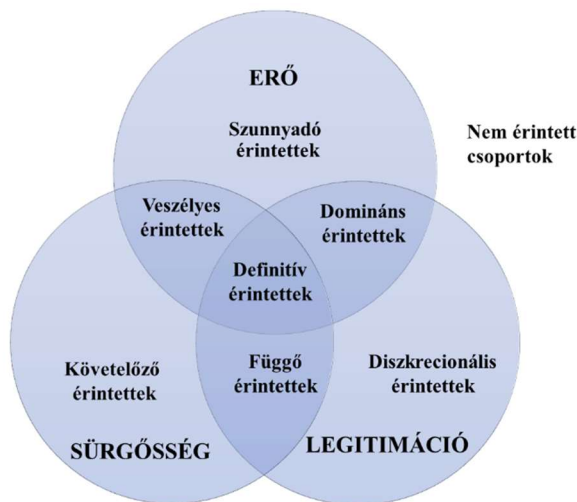
Forrás: saját szerkesztés Reed et al., 2005: 1936 o. alapján

Ahogy az ábra is szemlélteti a szerzők az értékelés folyamatát több lépésből álló feladatként értelmezik. A felsorolt módszerek egyenkénti ismertetésére nem kerül sor, tekintve a disszertáció témáját és terjedelmi korlátait, de a legfontosabb elemzést, kategorizálást támogató modellek megemlítése fontos lehet, ha az érintettek biztonsággal kapcsolatos érdekvédelem képességeit vizsgáljuk.

3. Függelék

Mitchell-féle stakeholder tipológia

Jelentős fejlődést hozott a stakeholder elemzési módszertanok területén Mitchell és szerzőtársainak (1997) három tényezős modellje. A stakeholderek ereje és legitimitása (azaz igényeik/követeléseik jogossága) mellett ugyanis, ebben a modellben megjelenik az érintettek igényeinek sürgőssége is, amely tényező bevonja az idő dimenziót a keretrendszerbe, így definiálva a kapcsolat fontosságát és prioritizálva az egyes szereplőkkel kapcsolatos döntéshozatalt. (Mitchell et al., 1997) A fenti dimenziók mentén nyolc érintetti típust határozhatunk meg az x. számú ábrán látottaknak megfelelően.

A MAW-1997 modell: érintetti kategóriák az erő, legitimitáció és sürgősség dimenziójában

Forrás: saját szerkesztés Mitchell et al., 1997: 874. o. alapján

Az ábrán látható színek erőssége szerint, az adott érintettre jellemző attribútumok alapján három kategóriába sorolhatjuk a nyolc stakeholder típust: a látens érintetteknek egy jellemző mentén lehet releváns követelésük, ezek a szunnyadó, diszkrecionális illetve követelőző stakeholderek. Az érintett-várományosok, jövőbeli-, (Lukács, ...) vagy várakozó érintettek két attribútum mentén is mérvadók, így jelentősebb nyomást gyakorolhatnak a szervezetre, ezek lehetnek veszélyes, definitív illetve független stakeholderek a jellemzőkombinációk függvényében. Végül a definitív, meghatározó vagy tényleges érintettek mindhárom dimenzió tekintetében figyelmet követelnek a vállalattól, követeléseik legitimek és sürgősek, miközben megfelelő erő birtokában vannak azok érvényesítéséhez. (Mitchell et al., 1997)

4. Függelék

Az általános biztonságérzet és a demográfiai változók közötti összefüggés vizsgálata

Test of Homogeneity of Variances				
Q2: Összességében mennyire értékelné az általános biztonságérzetét egy 1-től 100-ig terjedő skálán?				
	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Nem	6,606	1	471	,010
Életkor	,445	3	485	,721
Lakóhely	1,304	3	485	,272
Iskolai végzettség	3,419	2	478	,034

Szóráshomogenitás vizsgálat eredménye

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=489)

ANOVA

Q2: Összességében mennyire értékelné az általános biztonságérzetét egy 1-től 100-ig terjedő skálán?						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Nem	Between Groups	403,328	1	403,328	1,832	,176
	Within Groups	103671,387	471	220,109		
	Total	104074,715	472			
Életkor	Between Groups	3286,437	3	1095,479	2,996	,030
	Within Groups	177330,107	485	365,629		
	Total	180616,544	488			
Lakóhely	Between Groups	4374,577	3	1458,192	4,013	,008
	Within Groups	176241,966	485	363,385		
	Total	180616,544	488			
Iskolai végzettség	Between Groups	1248,774	2	624,387	1,684	,187
	Within Groups	177217,463	478	370,748		
	Total	178466,237	480			

Egyutas varianciaelemzés eredménye

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=489)

5. Függelék

A vállalati biztonság fogyasztói megítélésére alkalmazott skála vizsgálata

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,821	,821	8

Cronbach-alfa teszt eredménye

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=489)

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Biztonságos termékek/szolgáltatások előállítása	19,51	16,222	,617	,399	,790
Biztonságos munkahely/munkakörnyezet biztosítása	19,58	16,195	,583	,386	,794
Saját működésük/folyamataik biztonságának megteremtése/fenntartása	19,35	16,754	,520	,314	,803
Vonatkozó törvények, jogszabályok betartása	19,48	16,222	,562	,360	,797
Partnereik/beszállítók ösztönzése a biztonságot fokozó megoldások irányába	19,77	16,170	,586	,360	,794
A közbiztonsággal, nemzetbiztonsággal kapcsolatos feladatok támogatása (eszközzel, erőforrás rendelkezésre bocsátása)	19,95	17,233	,394	,250	,821
Ügyfél, partner adatok, információvagyon védelme	19,52	16,021	,596	,390	,792
A társadalom biztonságérzetével kapcsolatos kezdeményezésekben résztvétel	20,06	16,927	,475	,298	,809

Cronbach-alfa érték az egyes ítemek törlése esetén

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=489)

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	,872
Approx. Chi-Square	798,389
Bartlett's Test of Sphericity df	28
Sig.	,000

KMO és Bartlett's teszt eredménye

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=489)

6. Függelék

Klaszter szórások vizsgálata

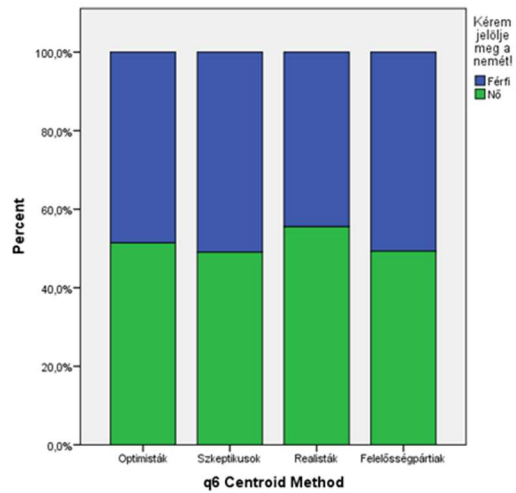
Report

q6 Centroid Method		Önkéntes tényezők (q6)	Kötelező tényezők (q6)
Optimisták	Mean	1,1245932	1,3063965
	N	35	35
	Std. Deviation	,35164308	,50803135
Szkeptikusok	Mean	-1,0381617	-,4658668
	N	53	53
	Std. Deviation	,51972896	,37893914
Realisták	Mean	,0512611	,2986896
	N	162	162
	Std. Deviation	,57223404	,51318772
Felelősségpártiak	Mean	,7794847	-1,2397602
	N	73	73
	Std. Deviation	,70898760	,44745384
Total	Mean	,1533897	-,0652689
	N	323	323
	Std. Deviation	,87357616	,91497787

Klasztercentroidok és szórások négy klaszter esetén
Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=323)

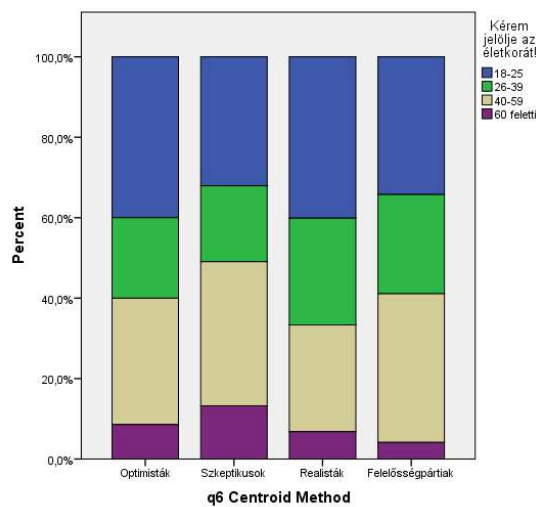
7. Függelék

Klaszterek demográfiai összetétele

Klaszterek nemek szerinti összetétele

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=323)

Klaszterek életkor szerinti összetétele

Forrás: Saját szerkesztés primer kutatás alapján (N=323)

8. Függelék

Interjúvázlat

Rövid bemutatkozás!

Kérem mutatkozzon be egy pár szóban? Milyen pozícióban a vállalatnál? Milyen felelősségi körök, feladatkörök tartoznak Önhöz? Esetleg beszéljen egy kicsit a szakmai előéletéről!

A biztonság helyzete/szerepe a vállalati stratégiában

1. Mik a legfontosabb biztonsági célkitűzései a vállalatnak? (általánosságban a kockázatok, és az intézkedések jellemzői)
2. Milyen a biztonság vállalaton belüli pozíciója/megítélése? Mennyire kiemelt terület? (inkább költségként, „szükséges rossz”-ként vagy a döntéshozatalba integráltan van jelen? Megfelelőnek tartja ezt a pozíciót? Van-e elmozdulás az utóbbi években?)
3. Mennyire veszik figyelembe a stratégiai tervezésnél a biztonsági szempontokat? (ha nem kellőképpen, akkor Ön szerint mi ennek az oka?)
4. Mennyire kezelik/menedzselik a vállalatánál integráltan a különböző biztonsági feladatokat? (vagyon, folyamat, információs, IT biztonság)
5. Mennyire jellemző, hogy az üzleti(profitcél) érdekek és a biztonsági érdekek ütköznek? Hogyan oldják fel ezeket a konfliktusokat?
6. Elképzelhetőnek tartja, hogy a biztonság a vállalata számára versenyelőny legyen, ezzel megkülönböztesse magát a versenytársaitól? Ha igen, akkor hogyan? Ha nem, akkor miért nem?

A vállalatok biztonsági felelősségvállalása

Ma már széles körben elfogadott, hogy a vállalatoknak van társadalmi felelőssége, kötelezettségei, amelyeknek a profittörekvései ellenére, vagy azokkal összhangban eleget kell tenniük.

1. Ön szerinte van-e a vállalatoknak biztonsági felelőssége?
Ha igen, akkor kikkel szemben, kik az érintettek ebben a kérdésben?
Ön hogyan definiálná a vállalatok biztonsági felelősségvállalását?
2. Ön szerint mi a tendencia ebben a kérdésben? Fokozódik a vállalatok szerepvállalása/felelőssége az általános biztonságérzettel kapcsolatban (esetleg csökken vagy változatlan)?

A biztonság és az érintettek (stakeholderek)

3. Az alábbi stakeholderek milyen biztonsággal kapcsolatos „igényeket” fogalmazhatnak meg illetve, hogyan járulhatnak hozzá a vállalati biztonságához?
 - a. Tulajdonosok/befektetők
 - b. Vezetők
 - c. Alkalmazottak, munkavállalók
 - d. Beszállítók, üzleti partnerek
 - e. Vevők, ügyfelek
 - f. Szabályozó hatóságok
 - g. Általánosságban a társadalom, a közösségek
4. Hogyan kommunikálhatók a biztonsággal kapcsolatos információk a külső belső érintetteknek? Hogyan működik ez Önöknél? Mennyire fontos ez a feladat a munkájában?
5. Volna-e további megjegyzése a témával kapcsolatban?

9. Függelék

Strukturált kérdőív

Tisztelt Válaszadó!

Jelen kutatás a fogyasztók biztonsággal kapcsolatos általános véleményét vizsgálja. Amikor a kérdésekre válaszol általánosságban gondoljon a biztonság témakörére. A kutatás adatait, eredményeit tudományos publikációkban mutatom majd be. Ezúton kötelezettséget vállalok arra, hogy az adatokat név nélkül, összesítve dolgozom fel és kizárólag ezen kutatás során használom fel.

Köszönöm, hogy a kérdőív kitöltésével segíti munkámat!

Saáry Réka

Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola

saary.reka@kgk.uni-obuda.hu

Q1: Mi jut elsőként eszébe a biztonság szóról?

Q2: Összességében mennyire értékelné az általános biztonságérzetét egy 1-től 100-ig terjedő skálán?

Q3: Milyen tényezők miatt érez aggodalmat, bizonytalanságot?

Kérem, értékelje egy 1-4-ig terjedő skálán, ahol az 1-"egyáltalán nem aggaszt", a 4-"nagyon aggaszt" véleményt jelöli!

Egészségügyi problémák (saját, hozzátartozó problémája)	1	2	3	4	NT
Közbiztonság	1	2	3	4	NT
Politikai helyzet (jogbiztonság)	1	2	3	4	NT
Természeti katasztrófák	1	2	3	4	NT
Környezetszennyezés	1	2	3	4	NT
Gazdasági problémák (létbiztonság)	1	2	3	4	NT
Családi problémák (hozzátartozók helyzete, boldogulása)	1	2	3	4	NT
Nemzetbiztonság (pl. határok védelme)	1	2	3	4	NT
Magánszféra sérülékenysége (pl. adatok, privát információk védtelensége)	1	2	3	4	NT
Médiatartalmak megbízhatósága	1	2	3	4	NT
Értékrend válsága	1	2	3	4	NT

Q4: Állítson fel sorrendet az alább felsorolt szervek, szervezet között aszerint, hogy mennyire vannak hatással a biztonságérzetére megítélése szerint!

Első helyre a legnagyobb befolyással rendelkező szervezet kerüljön, ott 1-est jelöljön és így tovább!

Kormányzati szervek, országos hatóságok	1	2	3	4	5	6
Végrehajtó, ellenőrző szervek (rendőrség, honvédség, bíróságok)	1	2	3	4	5	6
Önkormányzatok, helyi hatóságok	1	2	3	4	5	6
Biztonságra specializálódott vállalkozások (őrző, védő, biztonságtechnikai cégek)	1	2	3	4	5	6

Általános vállalkozások, gazd. szereplők	1	2	3	4	5	6
Civil szervezetek	1	2	3	4	5	6

Q5: Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal? Úgy gondolom, hogy...

Kérem, jelölje egy 1-4-ig terjedő skálán a véleményét, ahol 1-"egyáltalán nem értek egyet", 4-"teljes mértékben egyetértek"-et jelent!

A vállalatoknak alá kell rendelniük működésüket a nemzetbiztonsági érdekeknek.	1	2	3	4	NT
A vállalatok sokszor felelősek konfliktushelyzetek, válsághelyzet kirobbantásáért és ebből fakadóan a biztonságérzet csökkenéséért.	1	2	3	4	NT
A vállalatok profitszerzési céljaik miatt lemondanak a biztonsági törekvéseikről.	1	2	3	4	NT
A vállalatoktól elvárható, hogy támogassanak a közösségek biztonságát növelő ügyeket. (pl. közlekedésbiztonság, nők biztonsága stb.)	1	2	3	4	NT
A biztonság a vállalatok számára versenyelőny is lehet.	1	2	3	4	NT
A biztonságot a vállalatok beárazzák, költségeit az ügyfeleikre terhelik.	1	2	3	4	NT
A vállalatok befolyásolják a politikai döntéshozókat a biztonsággal kapcsolatos szabályozások tekintetében.	1	2	3	4	NT
A vállalatok számára az ügyfelek, munkatársaik biztonsága az első.	1	2	3	4	NT

Q6: Az Ön által ismert vállalatok Ön szerint általánosságban mennyire tesznek eleget az alább felsorolt biztonsággal kapcsolatos feladatoknak?

Kérem, jelölje a vállalati teljesítményt 1-4-ig terjedő skálán, ahol 1-"egyáltalán nem tesznek eleget", 4-"teljes mértékben eleget tesznek"-et jelenti!

Biztonságos termékek/szolgáltatások előállítása	1	2	3	4	NT
Biztonságos munkahely/munkakörnyezet bizt.	1	2	3	4	NT
Saját működésük/folyamataik biztonságának megteremtése/fenntartása	1	2	3	4	NT
Vonatkozó törvények, jogszabályok betartása	1	2	3	4	NT
Partnereik/beszállítóik ösztönzése a biztonságot fokozó megoldások irányába	1	2	3	4	NT
A közbiztonsággal, nemzetbiztonsággal kapcsolatos feladatok támogatása (eszközzel, erőforrás rendelkezésre bocsátásával)	1	2	3	4	NT
Ügyfél, partner adatok, információvagyon véd.	1	2	3	4	NT
A társadalom biztonságérzetével kapcsolatos kezdeményezésekben részvállalás	1	2	3	4	NT

Q7: Mennyire jellemzőek Önre az alább megfogalmazott állítások?
Kérem, jelölje, 1-"egyáltalán nem jellemző"; 4-"teljes mértékben jellemző"!

Termék/szolgáltatás vásárlása esetén kiemelt szempont számomra a biztonság	1	2	3	4
Hajlandó vagyok többet fizetni egy általam biztonságosabbnak ítélt termékért/szolgáltatásért.	1	2	3	4
Foglalkoztat, hogy adataim és a rólam szóló információk hogyan kerülnek felhasználásra.	1	2	3	4
Sokat teszek adataim, magánszférám védelmében.	1	2	3	4
Figyelek a közvetlen fizikai környezetem biztonságára (pl. betörésvédelem, lopásgátlás)	1	2	3	4
A biztonságot számomra meghatározó dolgokat befolyásolni tudom.	1	2	3	4
Fontos, hogy megfelelően tájékozott legyek a körülöttem lévő kockázatokkal illetően.	1	2	3	4
Gyakran gondolok a biztonságérzetemet csökkentő tényezőkre.	1	2	3	4

Q8: Az alábbi felsorolásból válasszon ki három-öt ágazatot, amelyekben Ön szerint
 kiemelten fontos a biztonság! *(Kérem, ne jelöljön többet ötnél)*

Elektronikai termékek
 Élelmiszer-, dohányipar
 Energetikai szolgáltató cégek (áram, víz, gáz)
 Építőipar, építőipari termékek
 Gyógyszeripar
 Járműipari termékek
 Kis- és nagykereskedelem
 Könnyűipari termékek (pl. ruha, cipő)
 Közlekedés
 Pénzügyi szolgáltatások (bank, biztosítás)
 Távközlés
 Vegyipari termékek

Kérem, adja meg az életkorát!

18-25

26-39

40-59

60-

Kérem, jelölje meg a nemét!

Férfi

Nő

Kérem, jelölje meg a lakóhelye,
 tartózkodási helye típusát!

Főváros

Megyeszékhely, megyei jogú város

Kisváros

Község, falu

Kérem, jelölje meg iskolai végzettségét!

Általános iskola

Középiskola, szakiskola

Középiskola, érettségi

Főiskola, egyetem

Van-e esetleg valamilyen megjegyzése, hozzáfűzni valója a témához?

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Sokaknak tartozom köszönettel a disszertáció elkészülte során nyújtott támogatásukért.

Elsőként szeretném megköszönni témavezetőmnek, Dr. habil Csiszárík-Kocsi Ágnesnek a folyamatos ösztökélést, a rengeteg segítséget, és azt, hogy találkozásunk első perctől, ismeretlenül is bizalmat szavazott nekem, ezt soha nem felejttem el!

Köszönet Professzor Dr. Rajnai Zoltánnak és a Biztonságtudományi Doktori Iskola oktatóinak a multidiszciplináris megközelítést támogató nyitottságáért! Hiszem, hogy ez a fajta hozzáállás nélkülözhetetlen adalék a biztonság komplexitásának megértéséhez.

A kutatás módszertani alapjait és azt, hogy az ördög a részletekben rejlik Dr. Tamus Antalné, Eta kolléganőmtől tanultam, és még megannyi minden más is. Örök hála ezért! Köszönöm továbbá, hogy Dr. Csernák Józsefnek mindig volt biztató ötlete, amikor nem láttam a kiutat a statisztikai elemzések sűrűjéből.

Hálás vagyok az értekezéstervezet opponenseinek az építő kritikáért, a rengeteg hasznos javaslatért, amelyek beépítés reményeim szerint emeli a dolgozat színvonalát.

Köszönettel tartozom az Óbudai Egyetem Keleti Károly Kar vezetőinek, és kivétel nélkül minden kollégámnak, ennél több megerősítést, biztatást nem is kaphattam volna sehhol máshol.

Köszönöm interjúalanyaimnak, akik ismeretlenül is segítettek a kutatásom lebonyolításában, és minden ismerősömnek, barátomnak, akik sokat tettek azért, hogy az interjúk létrejöhessenek.

Végezetül KÖSZÖNÖM a családom minden tagjának, szeretlek Benneteket, végtelenül!

- a) **D12) Nyilatkozat a munka önállóságáról, irodalmi források megfelelő módon történt idézéséről**

NYILATKOZAT

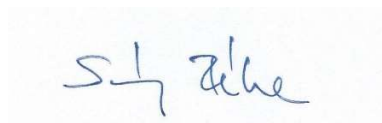
**A MUNKA ÖNÁLLÓSÁGÁRÓL, IRODALMI FORRÁSOK
MEGFELELŐ MÓDON TÖRTÉNT IDÉZÉSÉRŐL**

Alulírott **Saáry Réka** kijelentem, hogy a

A vállalati biztonság a stakeholder elmélet tükrében

című benyújtott doktori értekezést magam készítettem, és abban csak az irodalmi hivatkozások listáján megadott forrásokat használtam fel. Minden olyan részt, amelyet szó szerint, vagy azonos tartalomban, de átfogalmazva más forrásból átvettem, a forrás megadásával egyértelműen megjelöltem.

Budapest, 2021. 10. 27.

.....
(aláírás)